

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Alžběta Hošková

Rodinná politika na úrovni obcí

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Alžběta Hošková**

Vedoucí práce: **Mgr. Ph.D. Miriam Kotrusová**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2011**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HOŠKOVÁ, Alžběta. *Rodinná politika na úrovni obcí*. Praha, 2011. 110 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce Mgr. Ph.D. Miriam Kotrusová.

Anotace

Diplomová práce „Rodinná politika na úrovni obcí“ se zabývá podporou rodin ze strany obecních samospráv i dalších institucí v obcích. Vychází z předpokladu, že ve společnosti by mělo vzniknout prostředí vstřícné vůči rodinám, které je podporuje a oceňuje, přičemž pro vytvoření takového prostředí je velmi důležitá úroveň obcí. Dalším východiskem práce je předpoklad, že politická opatření nepůsobí jen instrumentálně, ale velmi důležitou součástí jejich efektů jsou symbolické vzkazy, které politika vysílá směrem k cílovým skupinám. Práce se zaměřuje na rychlou analýzu aktérů, kteří do rodinné politiky na obecní úrovni vstupují, dále popisuje hlavní aktivity obcí v oblasti rodinné politiky, identifikuje příklady dobré praxe a analyzuje překážky, se kterými se obce mohou potýkat. Následuje zhodnocení komunální rodinné politiky z hlediska charakteristik dobré komunální rodinné politiky, na kterých se shoduje odborná veřejnost. Jako zdroje dat využívá práce analýzu dokumentů, polostrukturované i neformální rozhovory a zúčastněné pozorování. Ačkoliv se jedná o kvalitativní studii a není proto možné její závěry zobecnovat na všechny obce v ČR, představuje tato práce přínos především v novém pohledu na tuto zřídka diskutovanou problematiku, který spočívá v zahrnutí pohledů jednotlivých aktérů i konkrétních politických nástrojů.

Annotation

Diploma thesis Local Family Policy deals with family support provided by municipalities and other institutions on the local level. The thesis is based on the assumption that in the society there should be a family-friendly environment, which supports them and appreciates their effort. The local level of local family policy is

very important for creating such an environment. Next assumption of the thesis is that policy measures take effects not only instrumentally, but great parts of their effect are also symbolical messages sent towards target groups. The thesis focuses on a quick analysis of stakeholders, who intervene into local family policies, describes main activities of municipalities in the field of family policy, identifies the best practice models and analyses existing barriers. In the next part follows an assessment of local family policy from the view of characteristics of a good local family policy, on which most of the experts agree on. Documents, semi structured and informal interviews and involved observation were used as data source for this thesis. Even though the thesis is a qualitative study, and therefore it does not present general conclusions valid for all the municipalities in the Czech Republic, it brings a contribution for its new perspective on this barely explored issue. The perspective includes various actors and their views of the problem, but also deals with concrete political instruments.

Klíčová slova

rodinná politika, komunální rodinná politika, obecní samospráva, prorodinné klima, family mainstreaming, aktéři rodinné politiky.

Keywords

family policy, local family policy, local government, family-friendly environment, family mainstreaming, stakeholders of family policy.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 13. 1.2011

Alžběta Hošková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Ph.D. Miriam Kotrusové za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala za pomoc PhDr. Gabriele Munkové, CSc. a všem respondentům uvedeným v této práci, kteří mi laskavě poskytli svůj čas a zprostředkovali své názory a zkušenosti.

Obsah

1	Teze diplomové práce.....	5
2	Úvod	10
3	Kontext práce.....	12
4	Vymezení výzkumného problému.....	16
5	Cíle práce a výzkumné otázky.....	17
6	Teoretická a hodnotová východiska	18
6.1	Rodinná politika posilující rodiny v jejich přirozených funkcích....	18
6.1.1	Funkce rodiny a společnost	20
6.2	Implicitní a explicitní rodinná politika.....	23
6.3	Charakteristiky dobré (ideální) komunální rodinné politiky.....	24
6.3.1	Podpora fungující rodiny.....	24
6.3.2	Institucionalizace rodinné politiky	25
6.3.3	Nefinanční podpora rodin.....	27
6.3.4	Průřezový charakter.....	30
6.3.5	Participace všech aktérů	31
6.4	Prorodinné klima a symbolické působení politiky.....	34
6.4.1	Symbolické působení veřejných politik	34
6.4.2	Prorodinné klima	36
7	Metody a metodologie	38
7.1	Data a metody jejich sběru.....	38
7.1.1	Neformální rozhovory	38
7.1.2	Zúčastněné pozorování.....	39
7.1.3	Polostrukturované rozhovory	40
7.1.4	Analýza dokumentů.....	42

7.2	Metody analýzy dat	43
7.2.1	Analýza dokumentů pomocí matice jednání	43
7.2.2	Analýza aktérů.....	46
8	Vývoj rodinné politiky v ČR po roce 1989	47
8.1	Demografická situace.....	47
8.2	Hodnotové změny	48
8.3	Základní charakteristiky vývoje rodinné politiky v ČR.....	49
8.4	Institucionalizace rodinné politiky v ČR.....	52
8.5	Rodinná politika na úrovni krajů a obcí	53
9	Přístup jednotlivých aktérů a jejich aktivity	57
9.1	Volení a nevolení představitelů obcí.....	57
9.1.1	Místní orgány státní správy	57
9.1.2	Místní orgány samosprávy	58
9.2	Neziskové organizace v obcích	59
9.3	Ministerstva.....	61
9.3.1	Ministerstvo práce a sociálních věcí	61
9.3.2	Ministerstvo pro místní rozvoj	64
9.3.3	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	65
9.4	Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti	65
9.5	Velké neziskové organizace	65
9.5.1	Národní centrum pro rodinu	66
9.5.2	Síť mateřských center.....	67
9.6	Odborná veřejnost	67
9.7	Rodiny	68
9.8	Kraje.....	69
9.9	Soukromý sektor v obcích.....	70

9.10	Společnost.....	70
9.11	Média.....	71
10	Příklady dobré praxe a překážky rozvoje	73
10.1	Explicitní komunální rodinná politika.....	73
10.2	Hodnota rodiny a rodičovství ve společnosti	74
10.3	Oblast bydlení.....	75
10.4	Fyzické prostředí pro rodiny	78
10.5	Doprava, bezpečnost a bezbariérovost	80
10.6	Volný čas dětí, mládeže i rodin	82
10.7	Finanční podpora rodin.....	84
10.8	Vzdělávání dětí i rodin, prevence sociálně patologických jevů ...	86
10.9	Rodina a zaměstnání.....	87
10.10	Výchova dětí, rodičovství a partnerství, soudržnost rodiny	90
11	Nejméně rozvinuté oblasti komunální RP	92
12	Zhodnocení KRP z hlediska představ o její ideální podobě.....	94
12.1	Podpora fungující rodiny.....	94
12.2	Institucionalizace	95
12.3	Nefinanční podpora	97
12.4	Průřezový charakter RP	97
12.5	Participace	98
13	Závěr.....	99
	Shrnutí.....	101
	Summary	102
	Citovaná literatura.....	104
	Seznam příloh	111
	Přílohy.....	112

Příloha č. 1: Skryté přerozdělení výnosů z investic do lidského kapitálu	112
Příloha č. 2: Seznam navštívených obcí.....	112
Příloha č. 3: Seznam analyzovaných soutěžních formulářů:	113
Příloha č. 4: Matice jednání	114
Příloha č. 5: Obec O1	115
Příloha č. 6: Obec O2	117
Příloha č. 7: Obec O3	119
Příloha č. 8: Obec O4	120
Příloha č. 9: Obec O5	122
Příloha č. 10: Obec O6	123
Příloha č. 11: Obec O7	124
Příloha č. 12: Obec O8	126
Příloha č. 13: Obec O9	127
Příloha č. 14: Obec O10	128
Příloha č. 15: Obec O11	129
Příloha č. 16: Obec O12	130
Příloha č. 17: Obec O13	131
Příloha č. 18: Obec O14	132
Příloha č. 19: Obec O15	133
Příloha č. 20: Obec O16	134
Příloha č. 21: Obec O17	135
Příloha č. 22: Obec O18	136

1 Teze diplomové práce

Možnosti rozvoje rodinné politiky na úrovni obcí:

Autor: **Alžběta Hošková**

Konzultant: **Mgr. Ph.D. Miriam Kotrusová**

Fakulta sociálních věd UK

Studijní obor: Veřejná a sociální politika

LS 2009

Úvod

Rodinná politika bývá ztotožňována především s oblastí finanční podpory rodiny prostřednictvím systému dávek státní sociální podpory a sociální péče a dále s oblastí sociálně právní ochrany dětí, což jsou kompetence, které v přenesené působnosti realizují kraje a obce. Teprve v posledních letech dochází k jistému rozšíření chápání komplexity podpory rodiny, do které lze v případě obcí zahrnout širokou škálu opatření od bytové politiky, přes budování prarodinné infrastruktury (podpora sportovních, kulturních a rodinných center apod.) až po podporu neziskových organizací zaměřených na rodinný život.

Význam obcí v rodinné politice je velký, protože „...*právě na komunální úrovni lze nejnázemně uskutečňovat rodinnou politiku jako systém konkrétně cílených (a detailně zhodnotitelných) opatření na podporu rodiny, které přitom mohou počítat s bezprostřední odezvou ve společnosti*“ (MPSV 2004, 210). Přesto není realizace prarodinných opatření na úrovni obcí běžným jevem, a to z několika důvodů. Především v obcích není dostatečně přijímán názor, že podporu rodin lze provádět i jinou formou, než finančními transfery, rodinná politika je také považována za méně naléhavou záležitost, než některé další priority obcí. Pro mnohé aktivity související s podporou rodiny jsou potřeba kapacity dobrovolné práce, kterých se ale často nedostává kvůli nedůvěře vůči jejímu významu a nedostatku sociální prestiže, kterou

tato práce má. Jako poslední překážka bývá uváděna nedostatečná motivační a poradenská činnost ze strany státu. V posledních letech byly právě v této oblasti podniknuty některé kroky a jedním z nich je uspořádání soutěže Obec přátelská rodině, která má za cíl motivovat obce k realizaci prorodinných opatření

Cílem mé práce je analyzovat nejdůležitější aktéry v problematice a jejich postoje a názory a dále určit oblasti, ve kterých by se rodinná politika mohla rozvíjet.

Podcíle:

1. Analyzovat dosavadní aktivity zaměřené na rozvoj municipální a regionální rodinné politiky
2. Analyzovat současný stav komunální rodinné politiky a porovnat jej s představami o ideální podobě komunální rodinné politiky.
3. Analyzovat nejméně rozvinuté oblasti komunální rodinné politiky.

Problém: Obce a kraje v České republice se jen v malé míře podílejí na rodinné politice.

Výzkumná otázka: Jaké jsou názory aktérů na komunální rodinnou politiku a v jakých oblastech by se komunální rodinná politika mohla rozvíjet?

Teoretická východiska:

- 1) **Proměny rodiny v moderní společnosti** – V polovině dvacátého století demografové zaznamenali výrazné změny v rodinném chování společnosti, které nazýváme druhou **demografickou revolucí**. Následně se začaly objevovat sociologické studie o vyšší individualizaci současné evropské společnosti (A. Giddens, Z. Bauman, U. Beck atd.) Proces individualizace s sebou nese další proměny rodinného soužití, Ulrich Beck upozorňuje na to, že „*individualizace znamená tržní závislost všech dimenzí života.*“ (Beck 1992: 131-133) Vztah muže a ženy v rodině se

postupem času proměnil na vztah „smluvní“, rodiny se mohou zakládat, končit a znovu zakládat. Jediným trvalým závazkem tak zůstává vztah rodiče a dítěte. V současné tržní společnosti je však právě dítě pocíťováno jako element brzdící individualizaci, „...tržní model modernity implikuje společnost bez rodin a bez dětí. Každý musí být volný, jak to vyžaduje trh, který zajišťuje jeho či její ekonomickou existenci. Subjektem trhu je nesmlouvavě nezadaný jedinec nezatěžovaný vztahem, manželstvím či rodinou“. (Beck 1992:116)

- 2) Rodiny jsou však jedním z nejvýznamnějších prvků pro existenci státu a jejich podpora je proto považována za **veřejný zájem**. Evropské státy přijímají opatření k ochraně rodin, aby tak rodiny mohly vykonávat své tradiční funkce, jako je funkce socializační, výchovná, nebo reprodukční. Právo na ochranu rodičovství a rodiny se stalo i součástí **Listiny základní práv a svobod**, která je součástí ústavního pořádku České republiky.
- 3) Rodinná politika jako politika podporující rodiny v plnění jejich přirozených funkcí.
- 4) Podpora rodin by však neměla být poskytována jen ze strany státních orgánů. Podle **principu subsidiarity** by měly odpovědnost podle svých možností převzít i jiné subjekty, které jsou potřebnému jedinci nejbližší. Podle tohoto principu je každý zavázán nejdříve pomoci sám sobě, a pokud to není možné, měla by mu pomoci rodina. Rodině pak rovněž přísluší, aby si pomohla sama svými silami a teprve pokud si nemůže sama pomoci, obrací se na další subjekty sociální politiky, na místní organizace, dobrovolná sdružení, obecní a krajské orgány a až v poslední řadě na centrální státní orgány (Potůček (ed.) 2005:250). Podpora rodin ze strany veřejné správy by se tedy měla odehrávat především na úrovni obcí a krajů, protože tyto orgány znají potřeby rodin v daném regionu, mohou lépe zajistit dobře cílená opatření a mají možnost úzce spolupracovat s místními organizacemi občanského sektoru.

- 5) Samotné rodiny by podle principu participace měly mít možnost účastnit se procesu tvorby a realizace opatření, která se pak týkají jich samotných. Přestanou tak být pouhými klienty systému podpory rodiny a stanou se jeho spolutvůrci. Diskuse mezi zájmovými organizacemi, občany a veřejnou správou pak může nejefektivněji probíhat na nižších úrovních územní samosprávy, jako jsou právě obce a kraje.

Metody a heuristiky

Jak již bylo řečeno, cílem této práce je analyzovat nejdůležitější aktéry v problematice a jejich postoje a názory a dále určit oblasti, ve kterých by se rodinná politika mohla rozvíjet. Jako metodu sběru dat použiji metodu polostrukurovaných rozhovorů s jednotlivými aktéry. V rámci praxe mám přislíbenou možnost využít soutěžních formulářů a účastnit se soutěžního hodnocení obcí, a tak využiji také metodu neformálních rozhovorů. Předpokládám, že tyto rozhovory mi umožní potvrdit si, zda výpovědi zástupců dané obce korespondují s reálnou situací v obci.

Na sebraných datech pak uplatním metody analýza aktérů a analýza dokumentů.

Výstupem celé práce je potom identifikace nejméně rozvinutých míst rodinné politiky a návrhy, jak v rozvoji komunální rodinné politiky dále postupovat. Práce identifikuje také příklady dobré praxe, které se mohou sloužit jako inspirace prorodinných opatření v obcích.

Citovaná literatura

Beck U. Riziková společnost [Kniha]. - Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.

Dočkal Vít Šest let regionální politiky v ČR: šance a limity [Kniha]. - Brno: Masarykova univerzita, 2006.

Freiová M. Východiska rodinné politiky [Kniha]. - Praha: Občanský institut, 1998.

Fungující rodina – základní zdroj dlouhodobé ekonomické prosperity státu. Sborník z česko-německo-rakouské konference [Kniha].

- Höffinger W.** Regionální rodinná politika je politikou budoucnosti [Konference] // Fungující rodina – základní zdroj dlouhodobé ekonomické prosperity státu. Sborník z česko-německo-rakouské konference. - Brno: Národní centrum pro rodinu, 2003.
- Keprová Lydie** Regionální rodinná politika v ČR [rukopis] /vedoucí práce Gabriela Munková [Kniha]. - [místo neznámé]: Praha, 2007.
- Konopásek Z.** Trendy sociální politiky:Od populační politiky – a jiných formálně příbuzných politik – k „politice rodinné" [Článek] // Sociologický časopis (27). - 1991. - stránky 144–155.
- KREBS V. [a další]** Sociální politika [Kniha]. - Praha: Codex, 1997.
- Mareš P., Potočný, T. (eds.)** Modernizace a česká rodina [Kniha]. - Brno: Barrister & Principal, 2003. - 80–86598-61–6.
- Možný I.** Sociologie rodiny [Kniha]. - Praha: Sociologické nakladatelství, 1999.
- Národní koncepce rodinné politiky [Kniha]. - Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005.
- Potůček M. (ed.)** Veřejná politika [Kniha]. - Praha: Sociologické nakladatelství, 2005.
- Současná česká společnost: Sociologické studie [Kniha]. - Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002.
- Veselý A., Nekola, M. (eds.)** Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe [Kniha]. - Praha: Sociologické nakladatelství, 2007.

2 Úvod

Téma své diplomové práce Rodinná politika na úrovni obcí jsem si vybrala z důvodu svého dlouhodobého zájmu o problematiku rodinné politiky (dále též RP). Na téma podpory rodin jsem zaměřila i svou bakalářskou práci¹ a podobným tématům jsem se věnovala i v průběhu celého studia. Komunální rodinná politika² mě zaujala především proto, že se jedná o opomíjenou dimenzi rodinné politiky, a téma je jen málo akademicky zpracované. Proto jsem i svou odbornou praxi na Ministerstvu práce a sociálních věcí (dále též MPSV) směřovala tak, abych se o problematice dozvěděla co nejvíce. Shodou okolností bylo v průběhu psaní mé diplomové práce zahájeno výzkumné šetření centra CESES na podobné téma s názvem *Rodinná politika na regionální a lokální úrovni*, na kterém jsem se mohla jako pomocný výzkumník podílet. Toto výzkumné šetření bude publikováno krátce po obhajobě mé diplomové práce, a přinese tak tolik potřebnou hlubší analýzu komunální rodinné politiky. V rámci výzkumného šetření jsem realizovala pět polostrukturovaných rozhovorů, z nichž čerpám i v této práci.

Rodina je považována za základní jednotku společnosti, naplňuje mnoho funkcí, které jsou pro společnost nezbytně nutné. Ve společnosti by proto mělo vzniknout prostředí vstřícné vůči rodinám, které je podporuje a oceňuje. Obecní úroveň je pro vytváření bezprostředního životního prostoru pro rodiny velmi důležitá, právě zde je možné vyjadřovat podporu rodinám nejkonkrétněji a oceňovat je. Práce vychází také z předpokladu, že politická opatření nepůsobí jen instrumentálně, ale velmi důležitou součástí jejich efektů jsou symbolické vzkazy, které politika vysílá směrem k cílovým skupinám. Hodnotovým východiskem práce

¹ HOŠKOVÁ, Alžběta. *Analýza současného stavu služeb péče o děti*. Praha, 2008. 69 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Vedoucí práce Gabriela Munková.

²V diplomové práci jsou pojmy *komunální rodinná politika*, *municipální rodinná politika* a *rodinná politika na úrovni obcí* užívány jako synonyma. Bylo by možné tyto pojmy rozlišit v tom smyslu, že komunální či municipální rodinná politika je tvořena ze strany obcí, zatímco rodinná politika na úrovni obcí zahrnuje i aktivity dalších aktérů. Je však jen obtížné obě dimenze odlišovat, protože rodinná politika na této úrovni by měla být především o spolupráci všech aktérů. V práci jsou uvedené pojmy použity především ve smyslu aktivit představitelů obce, ale jsou zmíněny i aktivity dalších subjektů.

je pojetí rodinné politiky jako posilující rodiny v jejich přirozených funkcích. Dalším hodnotovým východiskem jsou charakteristiky ideální rodinné politiky, na kterých se shoduje odborná veřejnost i další aktéři.

Práce se zaměřuje nejprve na rychlou analýzu aktérů, kteří do rodinné politiky na obecní úrovni vstupují. Práce dále poskytuje základní přehled o aktivitách obcí na podporu rodiny, posuzuje jejich hlavní bariéry a deficity, ale uvádí i příklady úspěšných obecních opatření. Práce porovnává reálný stav komunální rodinné politiky s ideálními charakteristikami a ukazuje na nejméně rozvinuté oblasti komunální rodinné politiky. Ačkoliv se jedná o kvalitativní studii, a není proto možné její závěry zobecňovat na všechny obce v ČR, představuje tato práce přínos především v novém pohledu na problematiku, která je velmi málo zpracována.

Zmíněné analýzy jsem provedla na základě několika zdrojů dat. Hlavním zdrojem poznatků o aktivitách obcí byly soutěžní formuláře ze soutěže Obec přátelská rodině (dále též OPR), jedná se o interní materiály MPSV, které jsem měla možnost prostudovat v rámci své dvouměsíční praxe na MPSV. Dále jsem navštívila 9 obcí v rámci soutěže OPR, kde jsem provedla neformální rozhovory s představiteli těchto obcí, dalším zdrojem dat byly polostrukturované rozhovory se zástupci ostatních aktérů i představiteli obcí, během praxe na MPSV jsem využila také metodu zúčastněného pozorování. Poznatky z rozhovorů a zúčastněného pozorování jsem využila především v analýze aktérů, ale i v ostatních částech práce.

3 Kontext práce

Moderní společnost s sebou přinesla nové hodnoty, jako je např. profesní seberealizace či zaměření na výkon, díky kterým mohlo ve vyspělých zemích dojít k rozvoji blahobytu a ekonomické prosperity. Některé hodnoty moderní společnosti, jako je pružnost, schopnost rychle měnit svůj sociální status, stupeň dosaženého vzdělání, nebo místo svého pobytu apod., jsou však obtížně slučitelné s hodnotami tradičními, které jsou stěžejní pro rodičovství a fungující rodinu. Jedná se zejména o hodnoty tolerance, soudržnosti či solidarity. V současné tržní společnosti jsou na občany kladeny ze strany trhu určité požadavky, zejména se jedná o flexibilitu a svobodnou individualitu. Případné narození dítěte však tyto vlastnosti omezuje, protože vztah rodiče a dítěte je trvalý a dlouhodobý a na rozdíl od partnerských vztahů zůstává jediným obtížně vypověditelným vztahem v moderní tržní racionalitě (SIROVÁTKA 1999). Zatímco flexibilita je významnou hodnotou moderní společnosti, hodnotou dobré rodiny je stálost. *„Člověk, který představuje ideální pracovní sílu, je vlastně velmi špatným členem rodiny, protože obětuje veškeré své úsilí a veškerou svou citovou kapacitu něčemu jinému. Tedy rovnováha těchto mnohdy protichůdných tendencí je něčím, na co musíme hledat odpověď“* (ŠPIDLA 1999).

Ve společnosti převažuje tendence považovat výkony rodin za samozřejmost. Jejich nepostradatelnost zaznamenáváme až ve chvíli, kdy funkce rodin ve společnosti selhávají. Pro hospodářskou sféru i pro ostatní sféry společnosti je důležitá zejména **tvorba tzv. lidského kapitálu**³, která v rodinách probíhá. Jedná se o socializaci dětí, jejich zařazení do společnosti. Děti se v rodině učí kompetencím, které budou potřebovat na trhu práce i v osobním životě – například komunikaci, řešení konfliktů, pochopení ostatních, získávají schopnost vztahů a učí se zátěži a připravenosti k práci. Rodiny jsou důležité také pro stabilizaci dospělých osob, protože pevné rodinné zázemí je významnou protiváhou proměnlivého pracovního světa.

³Lidský kapitál: *„Tímto pojmem je chápána komplexní výchova dítěte v sociálně-kulturní a hodnotově orientovanou osobnost schopnou vést plnohodnotný život a reagovat na různé životní situace s vizí vlastních představ“* (MPSV, Národní zpráva o rodině 2004, 11).

V individualizované modernitě se setkáváme s rozmanitými problémy dezintegrace. „*Chápeme dnes stále více, že ty nejdůležitější sociální problémy, o kterých diskutujeme v naší společnosti, mají nejen hospodářský charakter, nýbrž jsou to problémy sociální dezintegrace. Lidi zde ohrožuje to, že se dostanou mimo společnost. Jmenoval bych jenom termíny nezaměstnanost a kriminalita, také kriminalita mládeže. Víme dnes, že velkou část kriminálních činů páchají mladí muži mezi 15 a 25 lety, a to napříč všemi kulturami a národy. Tito lidé se uvolnili z rodinného svazku, ale sami si ještě nevybudovali žádnou síť vztahů. Jsou ve fázi sociálního přechodu a zůstávají v ní vězet, ztrácejí návaznost na společnost kolem sebe. Kriminalita mládeže je typický fenomén dezintegrace, který ohrožuje jedince vypadnutím ze společnosti, kteří již nejsou do společnosti integrováni prostřednictvím nějaké vztahové sítě, pracovními funkcemi, svojí účastí. Drogy jsou častým následným problémem. Všechny tyto problémy stojí celou společnost enormní náklady, ale tyto následné výdaje jsou jen zřídka spojovány s příčinami, které jsou jejich kořenem – a to je často deficit funkce v oblasti rodiny“ (HABISCH 1999).*

V odborném diskursu se kromě selhání integrační funkce rodin mluví o selhání dalších rodinných funkcí, o tzv. krizi rodiny, která je však provázána také se **selháním pracovního trhu i sociálního státu** (SIROVÁTKA 1999). Rodiny jsou často přetíženy, její jednotliví členové mají odpovědnost za zabezpečení potřeb dalších členů rodiny, a to nejen mezi partnery, ale i ve smyslu mezigenerační solidarity. Tato odpovědnost se stává břemenem pro jedince, kteří jsou vytíženi vysokými profesními a jinými nároky a povinnostmi. Experti poukazují na souvislost přetížení rodin a dalších jevů, jako je vyšší nestabilita rodin, klesající plodnost a časté selhání výchovných funkcí rodiny. Tyto jevy jsou jistě důsledkem obecnějších sociálních změn, „...jsou ale také reakcí na signály, které vysílá stát rodině souborem opatření, jež v oblasti veřejné politiky přijímá nebo nepřijímá. **Budoucí prosperita české společnosti, a to platí pro všechny její generace, je na dětech, péči rodin o ně a na investicích rodin do dětí přímo závislá. Rodiny však potřebují (a také jak vidět očekávají) více všestranné podpory v této péči a investici“** (SIROVÁTKA 1999).

Zmíněné trendy by mohly vést k mnoha **negativním jevům**. Pokud chtějí jedinci, a zejména pak ženy, které v naprosté většině případů přejímají péči o malé

děti, dosáhnout profesní seberealizace, musí někdy omezit svou rodičovskou roli. Rodiče tak často nerealizují takový počet dětí, jaký ve svých preferencích vyjadřovali. Dosažení pracovních úspěchů totiž mnohdy vyžaduje maximální flexibilitu, vysokou angažovanost a výkonnost, což je jen velmi obtížně slučitelné s rolí jedince jako plnohodnotného člena rodiny (MPSV 2005). Vysoké náklady spojené s dětmi a vysoká hodnota ušlých příležitostí má **negativní vliv na rozhodování se pro dítě vyššího pořadí**, zvláště u žen se sekundárním a terciárním vzděláním. Jiné partnerské a manželské páry ovlivňují tyto podmínky stále častěji k tomu, že se rozhodují pro dobrovolnou **bezdětnost** (PIKÁLKOVÁ 2003).

H. Schattovits (SCHATTOVITS 1999) v následujícím schématu ukazuje, jak se změnily náklady rodin na péči o děti a seniory v moderní společnosti. V uzavřeném systému „rodinného hospodářství“ zůstával celý zisk produktivní generace v rodinách a byl přerozdělován směrem k dosud nevydělávajícím členům (dětem) a již nevydělávajícím členům (seniorům). Výchova dětí tak s sebou nesla potenciální bohatství rodiny v podobě nových produktivních členů rodiny.

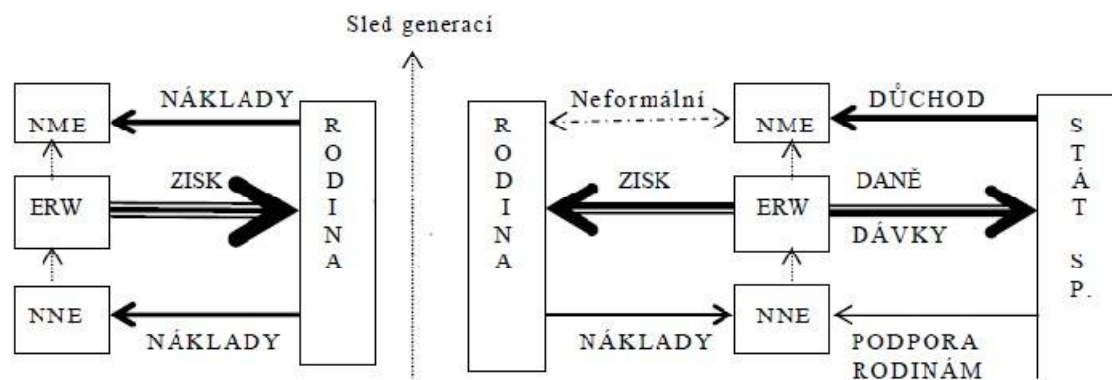
„SYSTEM RODINNÉ HOSPODÁŘSTVÍ“ **„SYSTEM INDIVIDUÁLNÍ ODMĚNA“**

VE VZTAHU NÁKLADY – ZISK
UZAVŘENÝ SYSTÉM

NÁKLADY NA DĚTI ZŮSTÁVAJÍ DÁLE
RODINĚ; ZISK VE FORMĚ DÁVEK
A DANÍ MÁ SPOLEČNOST/STÁT

„DĚTI: POTENCIÁLNÍ BOHATSTVÍ“

„DĚTI: POTENCIÁLNÍ RIZIKO CHUDOBY“

Legenda: ERW – vydělávající generace, NNE – dosud nevydělávající generace, NME – již nevydělávající generace

Zdroj: Schattovits, 1999:6

V moderní společnosti se však vyvinul sociální stát, který rodinám významným způsobem „ubírá“ zisk prostřednictvím daní a sociálního pojištění. Ze sociálního pojištění jsou hrazeny starobní důchody, čímž se rodinám odlehčuje v péči o starší členy, avšak podpora rodin ve výchově nové generace je minimální. Náklady spojené s dětmi, které navíc významně rostou, zůstávají z naprosté většiny na rodinách. Přítomnost dětí v rodině tak s sebou nese potenciální riziko chudoby. Schattovits ze schématu vyvozuje, že je nutné, aby stát ve větší míře kompenzoval náklady rodin spojené s dětmi.

Závěry H. Schattovitse potvrzují i další analýzy, například šetření Sociální situace domácností v roce 2001, které realizoval ČSÚ. Ze získaných dat vyplývá, že u bezdětných domácností, ve kterých je alespoň jeden ekonomicky aktivní člen, je pádem pod hranici životního minima ohroženo pouze 1,1 % z jejich celkového počtu. U rodin s dětmi, kde je jen jeden ekonomicky aktivní člen je riziko pádu příjmů pod hranici životního minima výrazně vyšší a zvyšuje se také s počtem nezaopatřených dětí v rodině. Pod hranici životního minima se dostává 3,2 % domácností s jedním dítětem a 9,1 % domácností se dvěma dětmi a 19 % domácností se třemi a více dětmi (POLÁKOVÁ 2003, 34). Zejména mladé rodiny s malými dětmi, kdy jeden člen zůstává na rodičovské dovolené, a tedy ekonomicky neaktivní, jsou tak významně ohroženy rizikem chudoby.

Podle některých expertů dochází k stále větší polarizaci na ty, kdo do rodiny investují a na ty, kteří tak záměrně nečiní, ale profitují z lidského kapitálu, který rodiny s dětmi vyprodukovaly, a to zejména v podobě starobních důchodů. K této tezi se přidává i řada dalších expertů zabývajících se problematikou ekonomického postavení rodin s dětmi (např. HAMPL 2009, viz. Příloha č. 1). J. Zeman trefně shrnuje tyto poznatky: „*Nelze nevidět, že konkrétní společnost bude natolik životaschopná, nakolik budou investoři v této oblasti převažovat nad jejími konzumenty*“ (ZEMAN 1999).

4 Vymezení výzkumného problému

Problematika podpory rodiny začala být v období transformace po roce 1989 v porovnání s jinými oblastmi politiky řešena s velkým zpožděním. Teprve patnáct let po politickém převratu vznikl odbor, který má agendu rodiny na starosti, a na úrovni krajů či obcí se s podobnými orgány začínáme setkávat až v posledních několika letech. Také v programech politických stran se rodinná politika začala objevovat až na přelomu tisíciletí. *„Dnešní společnost oceňuje kvalitu vykonávané práce do té míry, do jaké je tato práce oceňována trhem. Poněvadž práce v rodině není trhem oceňována, je považována za neproduktivní. (...) Proto se jen málo hovoří o nutnosti investic do "lidského kapitálu", tedy do výchovy nové generace“* (OUJEZDSKÁ 2010). Všechny tyto skutečnosti odráží hlubší problém nízké důležitosti hodnoty rodiny ve společnosti, výkony rodin nejsou společností doceňovány, a tak ani podpora ze strany státních a samosprávných institucí není příliš rozšířena.

Experti v oblasti rodinné politiky poukazují na to, že pro zlepšení životních podmínek rodin, ocenění jejich práce a mimo jiné i zmírnění demografického poklesu porodnosti je zásadní především rodině příznivé prostředí a atmosféra ve společnosti, tedy prorodinné klima (více viz Kapitola 6.4.2). Utváří se v bezprostředním životním prostoru rodin – tedy především v obcích a v rámci krajů. Rodinná politika na obecní a regionální úrovni závisí zcela na rozhodnutí místní samosprávy, z celostátní úrovně není podpora rodin uložena zákonem, ale existují aktivity k motivaci obcí rodinnou politiku realizovat. Obce a kraje ČR mají kompetence, které jim umožňují zavádět nejrůznější opatření ve prospěch rodin. Rodinná politika na této úrovni však nemá dlouhou tradici, a motivace k jejímu vytváření je často nízká, což souvisí i s faktem, že rodiny nemají svou specifickou lobby, která by jejich zájmy u představitelů obce či kraje prosazovala. Komunální rodinnou politikou se dosud nezabýval žádný rozsáhlý výzkum, proto jsem si jako svůj výzkumný problém stanovila současnou podobu komunální rodinné politiky v České republice.

5 Cíle práce a výzkumné otázky

Výzkumným problémem této práce je komunální rodinná politika v ČR.

Práce si klade za **hlavní cíl** popsat a analyzovat komunální rodinnou politiku v ČR a zhodnotit ji.

Vedlejší cíle práce jsou následující:

- a) Popsat současný stav komunální rodinné politiky, identifikovat příklady dobré praxe a analyzovat překážky.
- b) Analyzovat postoje významných aktérů ke komunální rodinné politice.
- c) Zhodnotit komunální rodinnou politiku z hlediska charakteristik dobré rodinné politiky, na kterých se shoduje odborná veřejnost.

Vedlejší cíle práce	Výzkumné podotázky
Popsat současný stav komunální rodinné politiky, identifikovat příklady dobré praxe a analyzovat překážky.	Jaká opatření na podporu rodiny obce většinou používají? Jaké jsou příklady dobré praxe? S jakými problémy se obce potýkají?
Analyzovat postoje významných aktérů ke komunální rodinné politice.	Definují všichni aktéři rodinnou politiku stejně?
	Na které skupiny rodin by podle aktérů měla být rodinná politika směřována?
	Existují aktivity k podpoře rozvoje komunální rodinné politiky ze strany jiných aktérů?
Zhodnotit komunální rodinnou politiku z hlediska představ o její ideální podobě.	Jaké jsou podle expertů charakteristiky dobré rodinné politiky v obcích? Jaké jsou rozdíly mezi těmito charakteristikami a skutečností? Jak by bylo možné rodinnou politiku dále rozvíjet?

6 Teoretická a hodnotová východiska

Ve své práci vycházím z pohledu na rodinu jako na základní jednotku společnosti, která zajišťuje určité funkce. Společnost nemůže bez rodin a jejich práce fungovat, rodiny se však potýkají s problémy, hovoří se o selhání některých jejich funkcí. Dlouhodobé neřešení této situace by tak mohlo vést ke krizi celé společnosti. Aby komunální rodinná politika byla skutečně účinná, je dle mého názoru zapotřebí, aby splňovala určité charakteristiky, a zejména aby byla explicitně formulovaná a měla jasnou vizi. Stejně důležité jako vytváření speciálních dávek a finančně náročných opatření pro rodiny je přitom důležité tzv. prorodinné klima, tedy vstřícnost k rodinám a jejich potřebám ve všem, co obec či město realizuje. Politická opatření mají totiž i svůj symbolický rozměr, vysílají k nejrůznějším cílovým skupinám zprávu o tom, nakolik jsou tyto skupiny a jejich problémy pro politické představitele důležité. Pro vytvoření pozitivního prorodinného klimatu je proto potřeba, aby politika obce vysílala rodinám vzkaz ve smyslu, že se s nimi ve společnosti počítá, že jsou pro život obce důležité a nepostradatelné.

6.1 Rodinná politika posilující rodiny v jejich přirozených funkcích

Pod pojem rodina lze zahrnout různé formy rodinného soužití. Pro tuto analýzu není podstatné, zda se jedná o rodinu úplnou či neúplnou, nebo zda jsou rodiče sezdáni. Podstatné naopak je, zda se rodině daří naplňovat rodinné funkce, které od ní očekávají jak její členové, tak společnost.

Pojem rodinná politika bývá chápán různými způsoby. Většinou se pod tímto pojmem rozumí pečovatelská státní politika a bývá spojována jen s ochrannými aspekty sociální politiky (POLÁKOVÁ 2003, 64). Rodinná politika je v českém pojetí fakticky podřazena pod politiku sociální s cílem zabránit sociálnímu vyloučení a pomoci ohroženým a znevýhodněným občanům (POLÁKOVÁ 2003, 40).

V této práci však pracuji s **širším pojetím rodinné politiky**, které zahrnuje aktivity státních a nestátních subjektů, jejichž cílem je pomáhat rodině (MUNKOVÁ 2007). Cílem rodinné politiky není „...navodit stav, že by bylo výhodné mít rodinu a děti, avšak může navodit stav, kdy je takové rozhodnutí společensky oceněno a

technicky jednodušeji umožněno. (...) Nejdůležitějším aspektem rodinné politiky je v maximální míře docenit prorodinná rozhodnutí mladých lidí a v maximální možné míře umožnit, aby se tato rozhodnutí mohla i fakticky uskutečnit“ (POLÁKOVÁ 2003, 230)

Rodinná politika zahrnuje širokou škálu opatření směřovaných na podporu přirozeného fungování rodin. Pomoc rodinám, které se ocitly v krizové či nepříznivé životní situaci, tedy tvoří jen jedno z témat, kterým se rodinná politika zabývá. Jejím hlavním cílem je však podpora a posilování přirozeného fungování rodin, tedy nejen rodin, které z nějakého důvodu selhávají, ale především podpora rodin, kterým se daří plnit **rodinné funkce**, jako je péče o děti a jejich výchova, stabilní zázemí a zajištění pocitu bezpečí, sounáležitosti a lásky apod. (Viz. Kapitola 6.1.1.) V tomto smyslu je rodinná politika nadřazená politice sociální, je zastřešující. Jde v ní především o vytváření příznivého prostředí pro všechny rodiny, o reformu společenského prostředí vůči rodinám, sociální politika se pak zabývá jen určitou skupinou rodin, vychází z jejich momentálních potřeb, které kompenzuje.

Vycházím z předpokladu, že rodinná politika směřovaná k těmto běžným rodinám **působí preventivně**, tedy pomáhá rodinám řešit rodinné nesnáze dříve, než se mohou rozvinout v závažný problém. Preventivní rodinná politika také **podporuje začlenění rodin do sociálního prostředí**, aby nedocházelo k jejich sociální exkluzi. Marie Oujezdská v této souvislosti uvádí: *„Rodinná politika by měla být orientována na fungující rodiny. Jedná se vlastně o vytváření místa či zázemí, kam se mohou rodiny s problémy vrátit. Na nedávné konferenci zaznělo, že sociální politika rodiny neléčí, jen je drží na takové úrovni, aby nespadly do patologie, ale už je nevrací do společnosti. A to je právě úloha rodinné politiky. V některých městech, zejména v Ostravě, již fungují výborné projekty tohoto typu. Například projekt Ostravského centra pro rodinu Výzva je určen rodinám s hendikepovaným dítětem, a podporuje tyto rodiny v tom, aby mohly žít jako normální fungující rodina. Centrum má také podobný projekt zaměřený na rodiny po úmrtí některého z rodinných členů, zejména po úmrtí dítěte“ (OUJEZDSKÁ 2010).*

V rodinné politice je velmi důležitý princip **subsidiarity**. Princip subsidiarity předpokládá výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní zodpovědnosti za svou situaci.

Podle tohoto principu je každý povinen nejdříve pomoci sám sobě, nemá-li tuto možnost, má mu pomoci rodina, a teprve pokud z nějakého důvodu nemůže daný problém řešit, přichází na řadu neziskový sektor a obce, které jsou dané problematice nejbližší a mají k dispozici informace a nástroje potřebné k řešení situace (KOTOUS 2000, 9). Podobně problémy rodinné politiky, které přesahují rámec obce, by měly být řešeny na úrovni krajů, a celostátní úroveň by měla upravovat jen ty oblasti, u kterých je to nezbytně nutné. Rodinná politika by měla být utvářena na všech **realizačních rovinách**. Na úrovni ministerstva, které má v kompetenci rodinnou politiku, se jedná zejména o finanční dávky a daňové slevy, dále by se na této úrovni měly vytvářet zákonné podmínky pro dobré fungování rodinné politiky na nižší úrovni, koordinace a metodická i jiná podpora těchto nižších úrovní.

Valná většina opatření na podporu rodiny by se však měla odehrávat na **úrovni obecní, popřípadě krajské**, protože tyto orgány jsou blízko rodinám, znají „terén“, jsou nejlépe informovány o specifických potřebách a problémech rodin ve svém okolí, disponují odpovídajícími nástroji k jejich řešení a mohou tak na ně nejlépe reagovat. Význam lokální úrovně v podpoře rodin potvrzují i výzkumy Evropské rodinné platformy Familyplatform: *„As a matter of fact, the crucial relevance of the local level in pursuing global UE targets and objectives has been widely recognized since many years, not solely for social matters, but also in the economic field (...) The local level is therefore acquiring more and more relevance, as it is at local level that support actions can be targeted to the specific needs and problems can be tackled in a more «rounded and responsive way»“* (BELLETTI a REBUZZINI 2010, 5) Opatření na této úrovni může být také osobnější, a tak i účinnější. Právě v obcích vzniká „prorodinné klima společnosti“, protože zejména na této úrovni může být při všech obecních aktivitách a opatřeních uplatňován prorodinný úhel pohledu (POLÁKOVÁ 2003, 76). Do rodinné politiky se zapojuje samozřejmě i řada **subjektů tržního charakteru** (firmy), **občanských institucí** a především **rodiny samotné**.

6.1.1 Funkce rodiny a společnost

Funkcionalistický přístup pohlíží na rodinu jako na funkční celek, který je nezbytný pro chod společnosti. Rodina je malá privátní intimní skupina, od které

všichni členové očekávají bezpečí, jistotu, obživu, a kde se děti stávají dospělými (NIEHUIS 1999). Činnost a výkony rodiny bývají **považovány za samozřejmost**, ale pokud by rodiny nezajišťovaly své funkce, mělo by to dopad na celou společnost (NIEHUIS 1999).

Funkcemi rodiny je především **socializace dětí**, děti tedy prostřednictvím socializace přijímají normy společnosti (na socializaci dětí se podílejí i jiní aktéři, např. škola, vrstevníci apod.). V rodinách dochází k **formování vyrovnané osobnosti** dětí, učí se tu lásce, zažívají pocit zázemí, bezpečí, pochopení, sounáležitosti, důvěry, solidarity, získávají schopnost komunikovat a komunikativním způsobem řešit konflikty (DANHEL 1999). Jinými slovy se zde vytváří **sociální kapitál** ve formě kompetencí k bytí, předávání a sdílení hodnot, které dávají životu smysl (POLÁKOVÁ 2003, 67).

Další funkcí je například **funkce reprodukce společnosti**. Přístup k této problematice výstižně shrnuje Tomáš Sirovátka: *„I když populační funkce rodinné politiky z veřejného diskursu ustoupila, přece jen jsou rodinné sociální politiky evropských zemí orientovány nevysloveným předpokladem, že společnost se musí reprodukovat. Soudobý trend snižující se porodnosti a narušená reprodukční rovnováha vytváří pro důchodové systémy do budoucna jen obtížně řešitelné dilema a podle mnohých zakládá i konflikt generací. Dobře fungující a soudržná rodina je krom toho považována za ideální prostředí pro výchovu a kultivaci dětí - a lidského potenciálu vůbec. Rozhoduje o integritě, o rozvojových možnostech a prosperitě společnosti“* (SIROVÁTKA 1999).

Soudržná rodina je nezbytným předpokladem existence soudržné společnosti. *„Soudržná rodina stále představuje důležitý zdroj ochrany při nepříznivé situaci, naplňuje emocionální a vztahové potřeby ohroženého jednotlivce a nabízí pozitivní stimulaci osobnostního vývoje jednotlivce. V soudržné rodině jsou její členové schopni zvládat vyšší míru zátěže. Dosahují lepších výsledků v oblasti vývoje emočního a vzdělanostního. Soudržná rodina zvyšuje životní šance svých členů“* (MPSV 2005, 17). Soudržnost rodin je však narušována zvýšenou orientací na individualitu, profesní seberealizaci, výkon a flexibilitu. Preference těchto hodnot má vliv na vztahy mezi partnery a mezi generacemi v rodině, i když doposud

převládají vztahy vzájemného respektu a podpory, dochází ke změnám naznačujícím, že existuje reálné nebezpečí jejich oslabování.

V rodinách se také předávají **hodnoty humanismu**, na kterých je demokratická společnost postavena. Tyto hodnoty najdeme ve vzájemných postojích všech generací: dětí, rodičů i prarodičů, jedná se o úctu k člověku jako jedinečné bytosti, zájem na důstojném, kvalitním a spokojeném životě všech členů rodiny a předávání základních etických norem. Tato funkce rodiny je téměř nenahraditelná, alternativní řešení se hledají jen těžko a jsou vždy obtížnější, méně dokonalá ve svém efektu a náročnější na ekonomické zdroje (POLÁKOVÁ 2003, 64).

Funkcí rodin, která je důležitá z hlediska hospodářské politiky, je **vytváření a reprodukce lidského kapitálu**. V rodinách se předávají podstatné hodnoty, které dítěti zprostředkují zvláště životní, ale i věcné kompetence, jako např. připravenost k práci a zátěži, schopnost vztahů, sociální zralost, disciplína. Takové a další kvality života, ale také produktivity v hospodářském smyslu, nejsou jednoduše k dispozici, ale musí být zprostředkovány a získány. *„Jestliže chce stát zajistit budoucnost tohoto lidského kapitálu, musí – i jako opatření na podporu hospodářství – dostatečně investovat do zajištění potřebných služeb (pro rodiny – pozn. autorky). Poukaz na podporu hospodářství uvádím vědomě a důrazně. Neboť by to byla chyba na chybu, kdybychom chápali rodinnou politiku jako pečovatelskou politiku.“* (SCHATTOVITS 1999). V rodinách získávají děti také předpoklady pro podnikatelské schopnosti a dovednosti. *„Prožívaná solidarita v rámci rodiny je předpokladem pro onu podnikatelskou odvahu, která se vyžaduje v hospodářství. Zakoušení jistoty a sebepotvrzení v rodině je předpokladem oné připravenosti riskovat, kterou v hospodářské oblasti u mladých lidí potřebujeme, totiž neočekávat všechno od druhých, od státu“* (HABISCH 1999).

Nejde však jen o hospodářskou sféru, ale podpora rodin je důležitá také pro zajištění **kvality místního života** v budoucnosti, rodina je předpokladem pro budoucí vytvoření hodnotného kulturního prostředí v naší společnosti (HABISCH 1999). Fungování rodin v obci také ovlivňuje atraktivnost obce pro investory, stárnutí obce a její vylidňování (ZEMAN 1999). Činnost rodin je proto pro dlouhodobou prosperitu komunálních společenství nezastupitelná. Z aktivit rodin prospívají

všechny oblasti komunálního života, a to nejen oblast sociální, ale i ekonomická a kulturní. Z rodin vychází tendence ke změnám a jsou zdrojem občanské angažovanosti. Podpora rodin na komunální úrovni je proto „...investicí do budoucnosti místního společenství, a tím i pojistkou jeho příštího fungování, a to zejména v strukturách velkoměsta“ (MOTSCH 2003).

6.2 Implicitní a explicitní rodinná politika

Pod pojmem **explicitní rodinná politika** je míněno, že v daném státě byla vytyčena zákonnou formou institucionální formulace rodinné politiky. V těchto zemích je rodina předmětem politických diskusí a jsou stanoveny jasné politické cíle zaměřené na rodinu. **Implicitní** politiky naopak nemají jasný politický program cílený na rodinu, ale mohou mít rovněž velmi rozvinuté politiky související s rodinou. Tyto politiky však mají různě formulované cíle a nejsou určeny výhradně rodinám, většinou se jedná o programy zaměřené na ženy a děti, rovnost genderových rolí v rodině, problematiku zaměstnání a chudoby (KAMERMAN & KAHN, 1978 podle MATĚJKOVÁ 2004, 9).

Podle jednoho z nejvýznamnějších výzkumníků v problematice rodiny Maxe Wingena je potřeba, aby rodinná politika obsahovala jak explicitní, tak i implicitní prvky rodinné politiky. Explicitní rodinnou politiku, která se svými opatřeními zaměřuje na rodinu jako celek, je třeba doplňovat implicitními přístupy, které se zaměřují spíše na jednotlivé členy rodiny (WINGEN 1997). Olga Poláková a její spolupracovníci vnímají rozpor mezi implicitní a explicitní politikou následovně. „V souvislosti se silícím individualismem v životě rodin i v souvislosti s řadou právních dokumentů i nadnárodního charakteru (např. koncept práv dítěte, rovné příležitosti mužů a žen aj.), které jsou konec konců jen výrazem současné vývojové éry stavící na subjektivismu, dochází k tomu, že na prvé místo je postaven zájem jednotlivce, někdy nutně i nad společný zájem rodiny či dokonce nad zájmy společenské. Takový postoj lze v současné době pochopit. Znamená, že explicitní rodinná politika se zřejmě stává méně výraznou, což zdaleka neznamená, že zbytečnou. V rodinné politice bude třeba pečlivě zvažovat oba aspekty a učinit určitou vědomou volbu, která by podle našeho názoru neměla v žádném případě vyústit jen v absolutizaci jednoho z nich, ale zřejmě by měla spíše podpořit přístupy

explicitní“ (POLÁKOVÁ 2003, 75). K tomuto názoru se přiklání i autorka této práce.

6.3 Charakteristiky dobré (ideální) komunální rodinné politiky

V odborné literatuře se setkáme s mnoha názory na to, jak by měla dobrá komunální RP vypadat. Čeští autoři většinou vycházejí z německých a rakouských expertů, kteří se touto problematikou zabývají již desetiletí. Na rozdíl např. od Francie, kde je rodinná politika tradičně centralizovaná, má v těchto dvou zemích podpora rodin ze strany obcí a regionů dlouhou tradici a je na velmi vysoké úrovni. Kromě podobného systému státní správy a samosprávy je dobrým argumentem pro inspiraci rodinnými politikami těchto států také fakt, že se stejně jako Česká republika nacházejí ve středoevropském prostoru, a mají tudíž podobné sociální a kulturní kořeny. V dalším textu proto cituji jak experty české, tak německé a rakouské. Odborníci zabývající se rodinnou politikou se shodují na několika charakteristikách, které by dobrá komunální rodinná politika měla splňovat:

6.3.1 Podpora fungující rodiny

RP v obcích by měla být cílena nejen na rodiny v krizi, ale i na běžné fungující rodiny. **Podpora fungující rodiny v její soudržnosti, samostatnosti a nezávislosti je prevencí** před nežádoucími sociálními jevy, jako je například rozvod, sociální izolace, nesoběstačnost některých členů, dysfunkce a selhávání ve vztahu k dětem a okolí apod. (POLÁKOVÁ 2003, 65). Na význam obecní podpory rodiny poukazuje i práce autorů Stephena Sweeta, Raymonda Swishera a Phyllise Moena. Podle nich je důležitá zejména sociální kapacita komunit reagovat na potřeby rodin a místní infrastruktura, která může tuto kapacitu umocňovat. Tyto dva prvky podle nich mohou **pomoci rodinám regulovat stres a napomáhají rodinám zvyšovat svou odolnost vůči problémovým životním situacím** (SWEET, SWISHER a MOEN 2005, 1).

Průřezová podpora fungujících rodin je též *„oceněním práce rodin a snahou jak pomoci rodinám uskutečnit jejich vlastní představy a ideály. Tyto segmenty rodinné politiky mohou též snadněji oslovit mladého člověka ve fázi, kdy se utváří*

jeho představy o světě dospělých. Mlčení o rodině, kterého jsme již dlouhé roky svědky, se projevuje u nejmladších generací deformací představ a ztrátou zájmu“ (ZEMAN 1999).

Zájům rodin a jejich podpoře by proto měl být **přisuzován neformálně i formálně stejný význam jako problematice výstavby, ochraně životního prostředí, rozvoje podnikání atd.** (POLÁKOVÁ 2003, 238).

6.3.2 Institucionalizace rodinné politiky

Pokud chce obec či město rodiny systematicky podporovat, je podle M. Oujezdské, ředitelky Národního centra pro rodinu, nutností, aby zde byl **zaměstnanec** zabývající se rodinou. Tento zaměstnanec pak může začít monitorovat, jaké aktivity a služby pro rodiny v obci fungují, či jaká je struktura rodin v obci. Na základě těchto informací pak může být vytvořen **koncepční dokument města či obce**, který obsahuje cíle a nástroje rodinné politiky a odpovídá na konkrétní situaci místních rodin a jejich potřeby. Koncepční dokument je nezbytný proto, aby problematika byla uchopena komplexně a byl implementován systém vzájemně provázaných opatření postihujících všechny aspekty a oblasti týkající se rodiny (oblast bydlení, dopravy, zdravotnictví, školství, bezpečnost atd.).

Vít Janků, ředitel brněnského Centra pro rodinu a sociální péči, shrnul postup obcí v zavádění ucelené rodinné politiky následovně:

1. politický zájem
2. institucionalizace (pracovník, nejen v rámci jiných odborů, jmenovitě se věnuje rodině)
3. prohlášení zastupitelstva o podpoře rodiny
4. monitoring, zpráva o rodině, motivace rodin k účasti
5. koncepce rodinné politiky
6. akční plán na 1–2 roky, ve kterém jsou stanoveny termíny realizace jednotlivých opatření a odpovědnost za ně.

7. Dotační řízení pro prorodinné organizace
8. Komunitní plánování služeb pro rodiny, důležité je identifikovat a zapojit všechny aktéry, jichž se daná problematika týká. Dosažení konsensu je při více aktérech časově náročnější, ale výsledky jsou stabilní a trvalé. Obec a občanský sektor vzájemně poznají své aktivity, potřeby a možnosti. (JANKŮ 2009)

Na tvorbě komunální rodinné politiky musí participovat a spolupracovat celá řada subjektů, měla by se zde také střetávat různá odborná hlediska - sociální, psychologická, etická, náboženská, právnícká, výchovná, ekonomická atd. Dále by měly být při vytváření rodinné politiky zastoupeny všechny relevantní zájmy, zejména subjektů různého politického či ideového zaměření a především i zájmy, potřeby a postoje samotných rodin. *„Tvorba konceptu rodinné politiky je podle našeho mínění otázkou účelného dialogu široké plejády všech zúčastněných, v němž by se na základě konfrontace jejich hledisek, zájmů a potřeb postupně docházelo i k určitému odbornému (věcnému) i občansko – politickému a ekonomicky průchodnému konsensu o podobě žádoucí rodinné politiky“* (POLÁKOVÁ 2003, 64)

Ustanovením zaměstnance, výboru nebo komise pro rodinu nebo vytvářením koncepce rodinné politiky dojde k ovlivnění obecného povědomí o významu a potřebnosti podpory rodiny, zvláště pokud bude mít podobný čin patřičnou publicitu.

V ideálním případě by v obci měl být ustanoven referent pro rodinu i komise nebo výbor.

Pracovník pověřený rodinnou tematikou má oproti výboru tu výhodu, že může působit jako „anténa“, která přijímá a vyhledává potřeby rodin a rodiny se na něj mohou obracet. Zároveň je však i místem, kde se shromažďují informace z vyšších úrovní RP, shromažďuje a předává informace a informační materiály. Také působí opačným směrem k vyšším politickým institucím zabývajícím se rodinou. Pracovník také zajišťuje rodinný servis pro jednotlivce, rodinné organizace, spolky atd. (HÖFFINGER 1999).

Výbor/komise jsou poradní a iniciativní orgány zastupitelstva/rady obce. Podle zkušenosti rakouského odborníka W. Höffingera, který dlouho působil na Referátu pro rodinu hornorakouské zemské vlády, by měl být ve výboru či radě zastoupen v ideálním případě starosta, pracovník pověřený rodinou, zástupci politických stran, církví, rodinných a svépomocných iniciativ, školních a mimoškolních zařízení, zástupce za téma „rodina a bydlení“, „rodina a pracovní svět“, „rodina a zdraví“, „samoživitelé“, „rodina a senior“, zástupce zařízení péče o děti, zástupce za zvláštní zátěžové situace týkající se rodin apod. (HÖFFINGER 1999). Výhodou výboru/komise je právě její rozmanité složení, koncepce rodinné politiky obce by měla vzniknout ze široké diskuse všech těchto aktérů, kteří zastupují různé úhly pohledu na problematiku podpory rodiny.

Rodinná politika v obcích bývá často pasivní, reaguje až na opakované výzvy a palčivé problémy rodin. Dobrá RP by však měla být aktivní, cíleně vyhledávat spojení mezi aktéry pracujícími s rodinou, spolu s nimi iniciovat akce relevantní pro rodinu, rozpravy o rodině na úrovni obce, povzbuzovat tyto aktéry a koordinovat jejich aktivity. Měla by být vytvořena infrastruktura pro aktivity orientované na rodiny, místním organizacím je potřeba zprostředkovávat know-how a znalosti o rodinné politice, dále je dobré spolupracovat se zaměstnavateli a zaměstnanci, apod. (HÖFFINGER 1999).

Aktivní přístup je potřeba také ve vztahu k občanům, referent pro rodinu by měl vyhledávat a zpracovávat podněty občanů související s rodinou a reprezentovat zájmy rodin vůči zájmům obecním (POLÁKOVÁ 2003, 238). Další funkcí orgánu zabývajícího se rodinou je funkce „kvasu“, měl by působit na to, aby se rodina stala tématem ve všech politických oblastech. Zároveň však má působit jako filtr, který sleduje všechna nařízení a zákonná ustanovení na obecní úrovni a hodnotí, zda nebudou působit proti zájmům rodin (HÖFFINGER 1999).

6.3.3 Nefinanční podpora rodin

Nefinanční podpora rodin by měla doplňovat finanční politiku směrem k rodinám, nemonetární nástroje totiž často dosahují dále než finanční příspěvky a pro každodenní život rodin jsou mnohdy i důležitější. Důležitost nemateriální pomoci rodinám potvrdil také výzkum problémů rodin zjišťující, čemu by se měl stát v péči o

rodiny především věnovat, zda finančním dávkám nebo službám pro rodinu. Výsledky ukázaly, že v téměř všech skupinách rodin preferuje většina rodin služby pro rodinu. Výjimkou jsou neúplné rodiny s dětmi, které více preferovaly finanční dávky (TOMEŠ 2003).

Marie Oujezdská k nefinanční podpoře rodin uvádí: *„Naše zkušenost je taková, že rodiny, ani ty, které žijí na hranici chudoby, nepotřebují v první řadě peníze, i když ty jsou také důležité. Potřebují respekt, úctu a uznání, že se jedná o rodinu, která si zaslouží ochranu a podporu“* (OUJEZDSKÁ 2010). Rodinám by se tedy mělo dostat i **morální podpory**, ve společnosti by měl vzniknout větší prostor pro realizaci rodinných hodnot. Jinými slovy se jedná o zlepšování **prorodinného klimatu** ve společnosti (více viz Kapitola 6.4.2).

Pokud chce obec vytvořit prorodinné klima, základem je podle M. Oujezdské **změna komunikace**. Představitelé obce by měli deklarovat vůli pomáhat rodinám, vycházet jim vstříc. Není to nic nákladného, stačí jen formulovat směr – například v obecním zpravodaji vznikne sloupek, který si všímá toho, jak se rodinám v obci žije – jaká jsou hřiště, možnosti hlídání, cestování po obci apod. Rodiny potřebují především pocit, že je někdo vnímá, snaží se jim porozumět, a že se o jejich problémech mluví. I taková maličkost stačí k tomu, že rodiny chtějí v obci zůstat, cítí se zde přijímané a chtějí se samy angažovat (OUJEZDSKÁ 2010).

Výhodou nefinanční podpory rodiny je to, že je možné ji cílit na rodinu jako celek, umožňuje vytvořit spojení prorodinných subjektů, a pomocí těchto aktivit učinit politiky i média vnímavé pro požadavky rodin (HÖFFINGER 1999). Úkolem orgánů rodinné politiky může být např. **stimulovat celospolečenskou diskusi o rodině**, nebo **zdůrazňovat téma rodiny formou mimoparlamentních akcí a kampaní**. I když se nepodaří pomocí takových kampaní dosáhnout změny podmínek v podpoře rodiny, jsou tyto akce přínosné, protože utvářejí veřejné mínění a zviditelňují téma rodiny ve společnosti. Uskutečnění takových aktivit či akcí je nejsnazší a nejúčinnější při zapojení všech aktérů. Podle W. Höffingera *„...nejde v první řadě o peníze, ale o změnu myšlení, kreativitu a zlepšení atmosféry, reforma smýšlení předchází reformě současného stavu“* (HÖFFINGER 1999). Dalším nástrojem je **sociální marketing**. V Rakousku existují například marketingové akce

typu „Ano rodině“, „Více času pro děti“, „Bezpečnost dopravy začíná v rodině“, „Ochrana životního prostředí začíná v rodině“ apod. (HÖFFINGER 1999). Dalším příkladem kreativity pro zviditelnění tématu rodiny je zaměření roku – rok rodiny/seniorů/vzdělání, novinářské ceny pro žurnalisty informující odpovídajícím způsobem o rodině, rodinný Oskar pro umělce zabývající se tématem rodiny, literární a výtvarné soutěže a mnoho dalších (HÖFFINGER 1999).

Působení na prorodinné klima může probíhat pomocí **pobídek či motivací různých subjektů k zapojení se do rodinné politiky** a k vytváření kreativních opatření ve prospěch rodiny (Soutěže podnik/obec/škola příznivá rodině).

Obce by také měly realizovat family mainstreaming, tedy **posoudit všechny komunální záměry obce**, zda jsou v souladu s potřebami a zájmy dětí a rodin⁴. Dále by měly zřizovat **služby pro děti a rodiny**⁵, a **vytvářet kompletní komunální infrastrukturu** (obecní politika cen bytů a pozemků, okolí bydliště, doprava, bezpečnost atd.). Důležitými nefinančními nástroji jsou **vzdělávání, poradenství a doprovázení** rodin. Lidé bývají konfrontováni s novými životními situacemi, jako jsou problémy s partnerem či výchovou, a často se ocitají bez pomoci a dezorientováni. Dnes již není zvykem, že by rodina byla zapojena do systému dalších rodin či společenství, jako bývaly dříve například církevní obce. V těchto společenstvích a skupinách rodin docházelo k předávání zkušeností a poskytnutí konkrétní pomoci. Proto je důležité dnes vytvářet podpůrné a doprovodné nabídky, například pro ty rodiny, které se nově přistěhují do města, a pomoci jim začlenit se

⁴ Family mainstreaming je „...postup, ve kterém jsou všechny koncepční, rozhodovací a vyhodnocovací procesy ve všech fázích jejich přípravy a provádění podřízeny hledisku potřeb a zájmů rodiny“ (MPSV, Národní koncepce RP 2005, 32)

⁵ V Národní koncepci rodinné politiky jsou Služby pro rodiny rozděleny na tři skupiny:

- 1) Služby sociální povahy (ústavní péče, rodinné poradny, pečovatelské služby, osobní asistence, centra denních služeb, raná péče apod.)
- 2) Služby na podporu fungující rodiny, které mají preventivní a podpůrný charakter (péče o děti předškolního i školního věku, podpora funkce a soudržnosti rodiny- Mateřská a rodinná centra, rodinné a manželské poradny, volnočasová centra; pomoc s vedením domácnosti apod.)
- 3) Služby sloužící nepřímo k podpoře rodin (výchova, osvěta, volnočasové aktivity apod.) (MPSV, Národní koncepce RP 2005, 27)

do komunity (HABISCH 1999). Významnou pomocí jsou pro rodiny také občanské poradny, které poskytují základní poradenství o právních možnostech řešení, pomáhají v jednání s úřady a vyjednávají ve prospěch klienta. Poskytují samozřejmě i psychologickou oporu a doprovázení v průběhu celé tíživé situace.

6.3.4 Průřezový charakter

Rodinná politika ze své podstaty zasahuje do mnoha ostatních politik. M. Oujezdská upozorňuje na to, že bychom měli rozlišovat mezi rodinnou politikou a prorodinným úhlem pohledu. „*Vnímám zde určitý rozdíl. Rodinná politika má přímo za cíl podporu rodiny, patří do ní aktivity různých jiných politik, které se dotýkají podpory fungující rodiny a společně tvoří systém. Prorodinné by ale mělo být vše, i ostatní politiky, které mají jiné cíle, by měly mít prorodinný charakter, tedy ‚nejít proti rodině‘, ale pokud možno jí pomáhat*“ (OUJEZDSKÁ 2010).

Uplatňování tohoto pohledu v praxi znamená, že systematická opatření cílená na rodinu jsou uspořádána v koncepci rodinné politiky či jiném strategickém dokumentu. Ostatní obecní politiky jsou pak přezkoumány, zda mají prorodinný charakter – tedy zda nějakým způsobem nepůsobí v neprospěch rodin.

Multidimenzionalita však může být chápána také jako schopnost rodinné politiky nabídnout různé **možnosti volby** při vytváření životních stylů rodiny v jednotlivých fázích jejího vývojového cyklu (ZEMAN 1999). Každý člen rodiny by měl mít možnost vlastního svobodného rozhodování a právo na rozvoj své osobnosti podle vlastních představ, zájmů, předpokladů a dispozic. Když členové rodiny volbu učiní, stává se tato volba odpovědností, závazkem. „*Tyto závazky musí být respektovány – nesmí však zatěžovat rodinu natolik, aby ve svých funkcích selhávala. I v případě, že dojde k rozpadu rodiny, musí však být závazky nadále vyžadovány a plněny*“ (SIROVÁTKA 1999). V rodině jde zejména o odpovědnost dospělých členů, a to jak za sebe sama, tak za druhé, zejména závislé členy rodiny, kteří si bez pomoci ostatních nejsou schopni zajistit svoji existenci (děti, bezmocní členové rodiny). „*Odpovědnost v rodině je třeba posilovat z řady důvodů. Zvláště však proto, že je součástí socializace jedince a projeví se odpovědnými postoji v práci i v občanském a společenském životě, brání zneužívání pomoci, která přichází vně*

rodiny (od státu nebo nestátních institucí) a napomáhá odstraňování sociálního parazitizmu“ (POLÁKOVÁ 2003, 275).

Další význam průřezovosti je **podpora rodiny během celého jejího životního cyklu**. Zvláštní pozornost by se pak měla věnovat specifickým a většinou náročným situacím, do nichž se v průběhu jednotlivých životních fází rodina dostává nebo může dostat. Jedná se zejména o narození dítěte, výchovu a vzdělávání dětí, rozvod, úmrtí v rodině, situaci po odchodu dětí z rodiny, přítomnost stárnoucích rodičů v rodině, zdravotní postižení, nezaměstnanost apod. *„Rodinná politika musí svými opatřeními zvažovat naznačené zcela konkrétní situace a k jejich řešení volit také adekvátní prostředky. Musí také vycházet z toho, že rodina jako určitý autonomní mikrosystém má schopnosti i předpoklady řešit řadu specifických situací svými silami. Takové samostatné chování a subsidiární fungování rodin by měla umět podpořit a ocenit“* (POLÁKOVÁ 2003, 75–76). Rodinná politika tedy musí být rozmanitá, ale zároveň **specifická – reagovat na specifické podmínky a potřeby místních rodin**.

6.3.5 Participace všech aktérů

Na tvorbě a realizaci rodinné politiky by se měli účastnit kromě orgánů státní správy i další subjekty, jako jsou krajská i obecní samospráva, poradní orgány samosprávy zabývající se rodinou, zástupci politických stran, podniků, soukromé a církevní organizace, zástupce základních a mateřských škol, iniciativy na ochranu dětí, spolky poskytující sociální péči, rodinné organizace a rodičovské iniciativy a v neposlední řadě i samotné rodiny. *„Taková rodinná politika nemá být chápána, také ve smyslu moderního pojetí politiky, jako politika aktéra, který musí dělat všechno sám, nýbrž toho, kdo dává na pořad témata a potom svolává další důležité aktéry. Jde o politiku, která nevede, ale řídí. Úlohou moderní rodinné politiky je senzibilizovat oblastní sdružení, obecní rady, vedení podniků a místní odpovědné subjekty a současně vytvořit politické instrumentarium, které jim také dá podněty k tomu, aby se mohly profilovat v oblasti rodinné politiky“* (HABISCH 1999). Podle autorů Belletti a Rebuzzini vyžaduje efektivní partnerství spolupráci, schopnost dosažení kompromisu a kreativitu. Spolupráce místních organizací však nesmí být

vynucená, ale založená na vlastní iniciativě a vzájemné důvěře. (BELLETTI a REBUZZINI 2010, 6).

Pluralita aktérů ze státního i nestátního sektoru je na poli komunální rodinné politiky velmi důležitá. Zajišťuje širokou nabídku míst, na které se rodiny mohou obrátit, a rodiny tak mohou lépe uplatňovat možnost svobodné volby. Igor Tomeš poukazuje na to, že *„bez ‚servisu‘ nabízeného a poskytovaného občanskými sdruženími si dnes nelze pozitivní působení na pomoc rodině vůbec představit, a to proto, že všeobšáhlá státní pomoc byla vždy iluzí, nehledě na to, že je jakožto státní někdy přijímána s určitým odporem, jako vnucená či státně paternalistická vůči svobodné rodině“* (TOMEŠ 2003).

Zástupce zmíněných aktérů je potřeba vyhledávat a organizovat, aby se mohli stát kompetentními angažovanými partnery zástupcům obce. Existuje mnoho forem, jak mohou všichni tito aktéři spolupracovat, důležitá je však politická vůle zajímat se o téma rodiny, a dále vybudování struktury pro to, aby byly odstraněny zábrany kreativity a vytvořen svobodný prostor pro koncepční myšlení. Zástupci aktivních a úspěšných nestátních neziskových organizací s prorodinnou orientací by měli být automaticky zváni nejen do pracovních skupin týkajících se rodiny, ale i do dalších komisí. Je to též jeden ze způsobů, jak zajistit prostor pro vyjádření stanoviska rodin k širokému spektru obecní problematiky (POLÁKOVÁ 2003, 234).

Jednou z forem spolupráce může být „kulatý stůl o rodině“. Jedná se o komunální grémium složené z odpovědných činitelů v oblasti místní politiky, regionálního hospodářství, svazů a spolků, médií apod., které je řízeno externím moderátorem. Zástupci těchto organizací společně uvažují o tom, co se dá v jejich regionu změnit za specifických podmínek, ve kterých zde lidé žijí. Iniciátory tohoto konstruktivního dialogu by měli být představitelé obce, měli by uznat zástupce dětí a rodin jako nositele veřejných zájmů a přistupovat k nim jako k partnerům. Zaujetím takového přátelského postoje a otevřením se směrem k občanům také představitelé obce vylepší svůj image a image úřadu obce či města. Organizátoři kulatých stolů o rodině či jiných způsobů spolupráce by měli být aktivní a dodávat rodinám i ostatním aktérům odvalu, aby přicházeli s novými podněty. Další formou spolupráce jsou **akční spolky**, které vznikají jen k realizaci konkrétní akce. Je to prostor, kde se

setkávají zástupci všech společenských sfér od sportu, přes kulturu až po ekonomiku, a společně realizují akce na podporu rodin.

Na rodiny se často pohlíží jako na skupiny, ve kterých vznikají různé problémy či potíže, které je potřeba řešit či vyléčit. **Rodiny v sobě však skrývají velký potenciál také pro řešení problémů** (HÖFFINGER 1999). Zvyšování podílu rodin na rozhodování v obci vede podle expertů k tomu, že zástupci rodin budou sami organizovat aktivity a realizovat různé projekty (MOTSCH 2003, 24). Podle P. Motsche můžeme sledovat určitý vývoj spolupráce s rodinami – nejprve se zapojují jen formou podávání informací o svých potřebách, poté získávají podíl na rozhodování a vyvrcholením spolupráce je podíl na řešení komunálních úkolů (MOTSCH 2003, 24).

Spolupráce obce s dalšími aktéry a s rodinami může vést k mnoha formám spolupráce, kdy rodiny a další aktéři **pomáhají s řešením problému, který by za jiných okolností musela obec řešit sama a vynaložit na ně značné finanční prostředky**. Z Německa známe příklady výpomoci rodičů např. s údržbou či hlídáním hřišť a hracích ploch, s hlídáním dětí před vyučováním a po něm. Důležité jsou také formy rodičovské svépomoci, kdy se scházejí zejména rodiče na rodičovské dovolené, aby si vyměnili zkušenosti s výchovou dětí a našli nové kontakty. Taková setkávání jsou živnou půdou pro vznik „sousedské výpomoci“ s hlídáním dětí, proto by se měly takové aktivity podporovat, například poskytnutím prostor pro setkávání (MOTSCH 2003, 23). Svépomocné rodičovské organizace vznikají často v reakci na mimořádné situace v rodině, jako je těhotenství a porod, neúplnost rodiny, chronické onemocnění či postižení dítěte. Způsoby, jakými je možné svépomocné skupiny podporovat, jsou různé – od poskytnutí prostor přes organizační podporu, až po společenské uznání. Organizovaná rodinná svépomoc je nejvýraznější v mateřských a rodičovských centrech, kde se často spojuje více ze zmíněných aktivit. Kromě hlídání dětí jsou zde často organizovány kulturní a společenské akce, odborné přednášky s rodinnou a výchovnou tematikou, a bývají zde poskytovány služby, jako je poradenství či vzdělávání rodičů.

6.4 Prorodinné klima a symbolické působení politiky

6.4.1 Symbolické působení veřejných politik

Na sklonku 80. Let autoři H. Ingram, A. L. Schneider a P. DeLeon vyvinuli koncept sociální konstrukce cílových skupin. Koncept pracuje s tezí, že tvůrci veřejných politik konstruují cílové skupiny, a to v pozitivních či negativních termínech, a že sociální konstrukce cílových skupin se stávají důležitými politickými atributy, které často zakoření v politickém diskursu. Na základě těchto konstrukcí pak vládnoucí političtí představitelé distribuují cílovým skupinám buď výhody, nebo naopak zátěž (břemena, povinnosti). Koncept měl za cíl především vysvětlit, proč veřejná politika někdy selhává ve svých záměrech a není schopna řešit důležité veřejné problémy, a také definovat podmínky, které vedou k reprodukci hodnot či naopak k jejich změně (INGRAM 2007, 96-99).

Pro účely této práce je důležitá především první teze konceptu, že návrh politiky (policy design) formuje zkušenost cílových skupin a posílá jim nepřímo vyjádřený vzkaz o tom, jak jsou jejich problémy pro politické představitele důležité. Policy design tedy působí jednak instrumentálně (např. zavedení nových opatření, pravidel, organizací), má ale i symbolické efekty – policy design má dopad na veřejné mínění, na sociální konstrukce cílové populace i na rozdělení politické moci. Cílové skupiny získávají prostřednictvím policy designu informaci o tom, jak se političtí představitelé zachovají a nakolik jim budou pomáhat, tyto zprávy mají pak vliv na skupinovou identitu, politickou orientaci i politickou participaci této cílové skupiny. Skupiny, ke kterým jsou vysílány pozitivní zprávy, jsou politicky aktivnější než negativně konstruované skupiny. Na negativně konstruované skupiny je ukládána zátěž (omezení, „břemeno“), jsou naopak více marginalizované a méně aktivní v politice.

V této práci aplikuji koncept sociálních konstrukcí na problematiku komunální rodinné politiky. Rodiny s dětmi jsou politickými představiteli i společností konstruovány pozitivně, jsou jim přidělovány různé výhody, na celostátní úrovni se jedná především o dávky spojené s narozením a výchovou dětí. Pozitivní konstrukce je legitimizována především **potřebností těchto rodin vzhledem**

k přítomnosti malého dítěte v rodině, což zhoršuje ekonomickou situaci rodiny, protože ve většině rodin přestává být jeden z rodičů ekonomicky aktivní a věnuje se péči o dítě. Další skupinou jsou opatření směřující k nízkopříjmovým a sociálně potřebným rodinám s dětmi, kde je jejich zvýhodnění **legitimizováno sociální situací rodiny a přítomností malých dětí, které si zaslouží ochranu před rizikem chudoby.** Na krajské a obecní úrovni jsou v tomto smyslu realizovány především programy pro nízkopříjmové rodiny, protože převládá domněnka, že opatření pro běžné rodiny s dětmi patří do kompetence celostátní úrovně. Sporným bodem je také to, nakolik má stát a veřejná správa do rodin zasahovat. Rodina je vnímána jako **soukromá intimní skupina, jejíž život by neměl být státem ani samosprávnými orgány narušován,** tato představa slouží mnohdy jako zdůvodnění neexistence rodinné politiky na nižších úrovních veřejné správy.

Jak ale bude naznačeno v následujících kapitolách, setkáme se s tendencemi pozměnit tuto konstrukci rodiny, **legitimizovat podporu rodiny na všech vládnoucích úrovních tím, že rodiny vychovávají další generaci občanů, což je nezbytné pro budoucí prosperitu jednotlivých obcí i celého státu.** Bez rodin a jejich činnosti by nemohla existovat ani prosperující společnost a proto musí být rodiny chráněny a podporovány ve svých funkcích všemi subjekty ve společnosti. **Existence programů cílených na rodinu pak není chápána jako narušení soukromého života rodiny, ale jako nabídka podpory rodiny a ulehčení nesnadné situace rodin. Existují zde tedy snahy o změnu sociální konstrukce rodin a zvýšení jejich politického významu.**

Ačkoliv jsou rodiny konstruovány pozitivně, mají jen **nízkou politickou moc.** Je to skupina značně neorganizovaná, rodiny nemají svou silnou specifickou lobby, a tak zvýhodnění, která k nim směřují, nejsou příliš velká a štedrá. Jak bylo řečeno, policy design ovlivňuje sebepojetí a jednání cílových skupin. Chování rodin je tedy ovlivňováno jednak instrumentálně působením jednotlivých programů a nástrojů, které jsou na ně cíleny, ale také signály, „politickými vzkazy“, které k nim vysílá stát i samospráva souborem opatření, jež v oblasti veřejné politiky přijímá nebo nepřijímá. Rodiny dosud nejsou jedním ze stěžejních témat politických diskusí a o rodinné politice se ve společnosti ani v politice příliš mnoho nemluví. Na

komunální úrovni většinou není rodinná politika explicitní, ale jen implicitní. **Vnímání vlastní identity rodin je proto spíše sebebodceňující, snahy o sjednocení a vytvoření tlaku na politiky jsou jen malé a mnoho rodin ani nevnímá svou situaci tak, že by mohly a měly prosazovat své větší zvýhodnění.** To jistě souvisí i s **veřejným míněním** o rodinách, které jim přisuzuje zásluhy, rodiny jsou v očích veřejnosti vnímány pozitivně a získávají sympatie společnosti (INGRAM 2007, 101-103), ale ani zde se neseťkáme s výraznými požadavky na větší zvýhodnění rodin, nebo s rozsáhlou diskusí o jejich situaci a potřebách. Politické „vzkazy“ ovlivňují také participaci cílové skupiny. Rodiny se do veřejného dění příliš nezapojují, výjimkou jsou aktivní rodiny, které se sdružují v mateřských či rodičovských centrech, takových rodin je však stále minimum. Neexistence politických opatření cílených na rodiny ve většině obcí, je jednou z příčin, proč se rodiny do veřejného života příliš nezapojují. Naopak v těch obcích a městech kde vznikají koncepční politiky směřované k rodinám, zejména pak komunitní plánování služeb pro rodiny, které obsahuje princip zapojení poskytovatelů i uživatelů služeb, se setkáváme i s jejich větší aktivitou.

6.4.2 Prorodinné klima

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, setkáváme se snahami změnit sociální konstrukci rodiny ve společnosti i v představách politických představitelů. Cílem je dosáhnout většího ocenění rodin a jejich komplexní podpory. Této komplexnosti může být zčásti docíleno průřezovým charakterem RP, ale důležité je také aktivní vytváření prorodinného klimatu ve společnosti. **Prorodinné klima definuje J. Zeman jako výsledek střetu tendencí působících protirodinně a tendencí působících prorodinně (ZEMAN 1999).** Jako protirodinné tlaky označuje výše zmíněné tlaky na vysokou kvalifikaci, celoživotní vzdělávání, mobilitu a disponibilitu pracovní síly, dále vysoké standardy spotřeby a individualistickou životní filosofii. Za prorodinně působící tlaky považuje výzkumná zjištění, že pro optimální vývoj dítěte je nejlepší emočně podněcující, stabilní heterosexuální úplná rodina, nebo prostředí co nejpodobnější. Dalšími tendencemi, které působí ve prospěch rodiny, jsou snahy o znovuoživení autenticity rodiny ze strany filosofie a ekologie, snahy o objev duchovní dimenze člověka v religiózním smyslu, zájem o reprodukci lidského kapitálu ze strany sociologie průmyslu a ekonomie, a také

zjištění, že občanská společnost stojí na hodnotách nezištnosti, tolerance, angažovanosti a odpovědnosti, které člověk získává právě v rodině (ZEMAN 1999).

Protirodinné tlaky ovlivňují mnoho oblastí lidského života a životní úspěch jednotlivce je často neslučitelným s jeho angažovaností v rodině. Proto je potřeba, aby i prorodinné tlaky působily komplexně, aby vstřícnost k rodině byla součástí všech oblastí života jednotlivce. Je tedy potřeba nejen poskytovat konkrétní pomoc a služby rodinám, ale i oceňovat činnost rodin, a to na všech úrovních a ve všech sférách (ZEMAN 1999). Jak je uvedeno v Národní koncepci rodinné politiky, v české společnosti dosud není atmosféra, která by stavěla rodinu do popředí. *„Dobrá rodina již také není symbolem společenského úspěchu. Má-li být žádoucí změna v postavení a životních podmínkách rodin možná, musí dojít k celkové proměně této společenské atmosféry, ke kulturní změně, která vynese rodinu na výsluní pozornosti a péče.(...)Musí dojít k prolomení strukturální lhostejnosti společnosti vůči rodině“* (MPSV 2005, 4).

7 Metody a metodologie

7.1 Data a metody jejich sběru

7.1.1 Neformální rozhovory

V průběhu října 2009 jsem spolu s hodnotícím týmem MPSV měla možnost navštívit 9 obcí různých velikostních kategorií z různých krajů ČR (Příloha 2), které postoupily do druhého kola soutěže Obec přátelská rodině. Jedná se tedy o obce, které se již rodinnou politikou delší dobu zabývají. Výběrový soubor obcí je tedy zkreslen tím, že všechny analyzované obce se do soutěže dobrovolně přihlásily, a lze tedy předpokládat, že mají o rodinnou politiku větší zájem než obce, které se do soutěže nepřihlásily. Získaná data jsem proto doplnila o rozhovory alespoň v několika obcích, které se soutěže nezúčastnily. Tento nedostatek jsem také brala v úvahu při analýze konkrétních komunálních politik obcí, a zaměřuji se proto především na nejméně rozvinuté oblasti RP, u kterých lze předpokládat, že budou nejméně rozvinuté i u nezúčastněných obcí.

Zástupci obcí, se kterými jsem při návštěvách hovořila, byli ředitelé či zaměstnanci sociálního odboru, či jiného odboru, který je problematice podpory rodiny blízký, nebo političtí představitelé obcí, například radní pro sociální oblast apod. Během cca půldenní návštěvy každé z obcí byl proveden neformální rozhovor s představitelem obce. Během rozhovoru jsem se zaměřila na podobu rodinné politiky v obci, i na názory a postoje k rodinné politice.

Neformální rozhovor umožňuje spontánně klást otázky v přirozeném prostředí a situaci. Hlavní výhodou tohoto rozhovoru je, že umožňuje zohlednit individuální rozdíly a změny situace, otázky mohou být individualizované a reagovat na prostředí a situaci, a tím je posílena konkrétnost a bezprostřednost rozhovoru. Bylo možné například klást cílené dotazy na navštívená zařízení poskytující služby pro rodiny. Nevýhodou je časová náročnost takovéto formy dotazování a náročnější analýza získaných dat, protože realizované rozhovory mají zpravidla rozdílnou strukturu (HENDL 2008, 175).

K návštěvě jsem vybrala obce z různých krajů a různé velikosti, aby tak získané poznatky byly co nejrozmanitější a co nejlépe reprezentovaly různé přístupy obcí k rodině v rámci celé ČR (viz Příloha 2). V průběhu neformálních rozhovorů představitelé obcí uvádějí i informace, které nejsou určeny široké veřejnosti, a předpokládá se, že s nimi tazatelé naloží jako s důvěrnými informacemi. Navštíveným obcím proto byly přiděleny kódy NO1-NO9 (navštívená obec 1–9). V dalším textu je uvádím pod těmito zkratkami, aby nebylo možné jednotlivé obce identifikovat, a aby tak bylo zachováno soukromí těchto obcí.

7.1.2 Zúčastněné pozorování

V srpnu a září 2009 jsem uskutečnila dvouměsíční praxi na Ministerstvu práce a sociálních věcí (dále MPSV), odboru rodiny a dávkových systémů, oddělení rodinné politiky. Během praxe jsem získala vhled do oblasti rodinné politiky a seznámila jsem se s pojetím rodinné politiky na MPSV, s postoji které tato instituce v oblasti rodinné politiky zastává a s dosavadní činností oddělení rodinné politiky. Zaměřila jsem se zejména na to, jakým způsobem MPSV motivuje a doprovází představitele obcí a měst v tom, aby rodinnou politiku vytvářeli. Zúčastnila jsem se také aktivit, které MPSV v oblasti rozvoje rodinné politiky dělá, konkrétně jsem navštívila několik událostí týkajících se soutěže OPR (setkání pracovní skupiny Regionální rodinná politika při MPSV (12. 5. 2010), zasedání výběrové komise pro soutěž OPR (27. 9. 2009), vyhlášení výsledků soutěže a vyhlášení dalšího ročníku soutěže spojeného s prezentací příkladů využití výhry v soutěži). Dalším významným zdrojem informací byl seminář Proč a jak realizovat rodinnou politiku v obci pořádaný Národním centrem pro rodinu (13. 9. 2010), kde byly prezentovány jak příklady prorodinných opatření jednotlivých obcí, tak aktivity neziskového sektoru a MPSV v rozvoji obecní rodinné politiky.

Zúčastněné pozorování je metoda, která umožňuje popsat, jak určitý děj probíhá, kdo se na něm účastní a ve spojení s neformálním rozhovorem zjistit příčiny a důvody těchto dějů. Pozorovatel se sám dění účastní a je v osobním vztahu s pozorovanými. To vede k těsnějšímu přiblížení se k předmětu a k odhalení vnitřní perspektivy účastníků (HENDL 2008, 193). Tuto metodu jsem využila k seznámení se s prostředím Ministerstva práce a sociálních věcí, a zejména s postoji a strategiemi

tohoto orgánu, které uplatňuje v rodinné politice vůči obcím. Klíčovým informátorem mi zde byla referentka oddělení rodinné politiky Mgr. Lydie Keprová, díky níž jsem měla možnost seznámit se s dalšími významnými aktéry z neziskového sektoru a také zjistit historický vývoj některých důležitých událostí. Poznatky získané prostřednictvím zúčastněného pozorování jsem zpracovala formou terénních poznámek⁶ a v této práci jsem z nich čerpala zejména v kapitole 9.3, kde je MPSV představeno jako jeden z aktérů komunální rodinné politiky.

7.1.3 Polostrukturované rozhovory

Pro účely diplomové práce byly realizovány tři polostrukturované rozhovory. Prvním respondentem byla **referentka oddělení Regionální rodinné politiky MPSV**, Mgr. Lydie Keprová. Další rozhovor byl realizován se zástupkyní neziskových organizací zabývajících se rodinou, které působí na celostátní úrovni a které zastřešují místní rodinné organizace. Respondentkou byla **Mgr. Ing. Marie Oujezdská, ředitelka Národního centra pro rodinu**. Informace z rozhovoru jsem využila především v analýze aktérů. Třetí rozhovor byl realizován s **předsedou ostravského Centra pro rodinu a sociální péči Janem Zajíčkem**.

Datum uskutečnění rozhovoru	Jméno respondenta	Funkce	Délka trvání rozhovoru
14. 12. 2010	Mgr. Lydie Keprová	Referentka oddělení rodinné politiky MPSV	0:48
9. 12. 2010	Mgr. Ing. Marie Oujezdská	ředitelka Národního centra pro rodinu	0:56
9. 12. 2010	Jan Zajíček	předseda Centra pro rodinu a sociální péči Ostrava	0:31

V říjnu 2010 jsem se účastnila výběrového šetření Rodinná politika na regionální a lokální úrovni. V rámci spolupráce na projektu jsem byla pověřena mimo jiné vykonáním **pěti podrobných polostrukturovaných rozhovorů**. Tři respondenti byli **zástupci různě velkých obcí Ústeckého kraje** - dva z respondentů

⁶ Terénní poznámky obsahují, co výzkumník slyšel, viděl, prožil, o čem uvažoval v průběhu shromažďování a reflektování dat (HENDL 2008, 197).

byli političtí představitelé obce a jeden respondent zastává pozici v rámci městského úřadu. Další dva polostrukturované rozhovory jsem uskutečnila s **představiteli organizací občanského sektoru** v Ústeckém kraji.

Ačkoliv byly rozhovory realizovány za jiným účelem, získala jsem z nich mnohé užitečné informace zejména o názorech a postojích volených a nevolených představitelů obcí. Seznámila jsem se také s jejich pohledem na jednotlivá opatření obecní rodinné politiky a jejich nedostatky či slabá místa. Vzhledem k povaze výzkumu a zachování soukromí obcí i organizací občanského sektoru nebudu v této práci uvádět jména obcí ani organizací, ve kterých byly rozhovory realizovány. Na jednotlivé rozhovory budu odkazovat opět pomocí kódů (RO1 – rozhovor obec 1, RN1 – rozhovor nezisková organizace 1 atd.)

Datum uskutečnění rozhovoru	Respondent	Délka trvání rozhovoru
18. 10. 2010	Obec, více než 50000 obyv. (RO2)	1:35
19. 10. 2010	Obec, více než 50000 obyv. (RO1)	1:18
25. 10. 2010	Obec, kolem 600 obyv. (RO3)	1:21
26. 10. 2010	NNO (RNO1)	1:24
27. 10. 2010	NNO (RNO2)	1:10

Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté z nich byl vypracován stručný souhrn hlavních myšlenek a informací. Respondentům byl nejprve předložen informovaný souhlas s rozhovorem a informace o tom, že je možné na otázky neodpovídat, či rozhovor kdykoliv ukončit.

Polostrukturovaný rozhovor je kvalitativní rozhovor, který má jasně definovaný účel, má danou rámcovou osnovu, ale proces získávání dat je velice pružný. Tato forma dotazování byla zvolena proto, že na rozdíl od silně strukturovaných dotazníků, kdy výzkumník respondentovi předkládá své teorie a představy, umožňuje polostrukturovaný rozhovor zjistit respondentovy teorie a představy a upravit tak případné mylné závěry výzkumníka. Dotazovaný tak může poukázat na nové souvislosti či nastínit nové pohledy na problém. Data z polostrukturovaných rozhovorů se také snadněji analyzují, protože jednotlivá témata v prepisech následují ve stejném pořadí a zpravidla v ucelených blocích. Omezení této metody spočívá v restrikci na předem daná témata a také v tom, že

respondentovi jsou kladeny stejně formulované otázky bez ohledu na situovanost rozhovoru, je zde omezený prostor pro zachycení individuálních rozdílů a okolností, než např. u neformálních rozhovorů (HENDL 2008, 173-174).

7.1.4 Analýza dokumentů

Za dokumenty se považují data, která byla pořízena v minulosti za jiným účelem, než je aktuální výzkum a byla pořízena jinou osobou, než výzkumníkem, jenž je analyzuje (HENDL 2008, 204). V této práci využívám úřední dokumenty - **18 soutěžních formulářů ze soutěže Obec přátelská rodině** (viz Příloha č. 3), které tyto obce vytvořily pro hodnotící tým MPSV. Jedná se o interní materiál ministerstva, k němuž jsem získala přístup díky dvouměsíční praxi na MPSV. Dokumenty jsou určeny jen pro účely soutěže, a nejsou přístupné veřejnosti. Z toho důvodu neuvádím jména analyzovaných obcí ani v příloze. Nevýhodou metody je fakt, že získané informace byly sebrány za jiným účelem. Je proto potřeba zvážit, zda vyhovují cílům výzkumu a zda nedochází k jejich mylným interpretacím.

Formuláře jsou řazeny do šesti velikostních kategorií podle počtu obyvatel. Do analýzy jsem vybrala vždy 3 obce z každé velikostní kategorie, a to následujícím způsobem. V každé kategorii byly soutěžní formuláře obcí seřazeny podle počtu bodů, které obce získaly od hodnotitelů v rámci soutěže (nejvíce bodů získaly obce s nejlepší rodinnou politikou, respektive s nejlépe vyplněným formulářem). Následně byla soutěžní kategorie rozdělena na třetiny podle dosažených bodů. Z každé třetiny jsem poté vybrala jednu obec, a to tak, aby ve výsledném souboru byly zastoupeny všechny kraje ČR alespoň jednou. Celkový soubor 18 obcí umožňuje zastoupení alespoň jedné obce z každého kraje, zároveň jsou zastoupeny všechny velikostní kategorie i různé úrovně kvality rodinné politiky v obci. Počet analyzovaných soutěžních formulářů byl stanoven tak, aby umožňoval zastoupení všech krajů, ale zároveň aby celkový objem získaných informací bylo možné zpracovat v časových možnostech a výzkumných kapacitách daných rozsahem diplomové práce.

7.2 Metody analýzy dat

7.2.1 Analýza dokumentů pomocí matice jednání

Pro analýzu soutěžních formulářů jsem použila matici jednání. Jedná se o analytický nástroj, který pomáhá rozpoznat silné a slabé stránky komunální rodinné politiky a zároveň pomáhá v plánování dalších aktivit a opatření. Potřeby a nabídky v oblasti rodinné politiky jsou systematicky řazeny do přehledného rastru. Tento nástroj vyvinul německý Institut pro vývojové plánování a strukturální výzkum univerzity v Hannoveru (Institut für Entwicklungsplanung und Strukturforchung an der Universität Hannover).

Výhodou matice je schopnost zachytit všechny fáze, kterými rodiny procházejí. Rodiny totiž nezůstávají v jedné kategorii, ale vyvíjejí se a jejich potřeby se tak neustále mění. Metoda také umožňuje odhalit a analyzovat deficit v poptávce či nabídce, při dlouhodobém užívání může jednotlivým obcím sloužit k plánování opatření a zkoumání účinnosti (HOFINGER 2000). U každé z 18 obcí pak bude zřejmé, v jakých oblastech má místní rodinná politika největší deficity. Pokud se budou tyto deficitní oblasti u obcí opakovat, můžeme soudit, že se jedná o slabá místa komunální rodinné politiky.

Matice jednání kombinuje tři přístupy: přístup s pohledem na životní prostor – jednotkou analýzy je obec či kraj, tedy konkrétní životní prostor rodin. Druhým přístupem je pohled na rodinu v jejích jednotlivých fázích – například potřeby mladé rodiny s předškolním dítětem budou jiné, než potřeby rodiny s dospívajícími dětmi, je proto zapotřebí, aby rodinná politika v obcích reflektovala potřeby rodiny ve všech fázích životního cyklu. Dále je zapotřebí brát v úvahu specifiku adresáta – potřeby rodin s postiženým dítětem, rodiny cizinců, rodiny samoživitelů apod. Z důvodu přílišné šíře záběru však tuto dimenzi v analýze vynechám. Pokud je však rastr používán pro vytvoření komplexní rodinné politiky v obci, měl by obsahovat všechny tři přístupy.

Druhou dimenzí jednací matice jsou věcněpolitické oblasti, které tvoří pilíře regionální a municipální rodinné politiky. Pro potřeby analýzy jsem původní matici jednání rozšířila na 10 oblastí, v práci se však nebudu zabývat sociální a zdravotní

politikou v obcích, protože se jedná o velmi širokou oblast, která přesahuje možnosti této diplomové práce. Věcněpolitické oblasti analyzované v této práci jsou:

- a) Explicitní komunální rodinná politika a její institucionalizace
- b) Hodnota rodiny a rodičovství ve společnosti
- c) Bydlení pro rodiny
- d) Fyzické prostředí, ve kterém se život rodin odehrává
- e) Doprava, bezpečnost a bezbariérový pohyb po městě
- f) Volný čas dětí, mládež i celé rodiny
- g) Finanční podpora rodin
- h) Vzdělávání dětí i rodin a prevence sociálně patologických jevů
- i) Rodina a zaměstnání
- j) Výchova dětí, rodičovství a partnerství, soudržnost rodiny

Je zřejmé, že lze jen těžko srovnávat stav rodinné politiky v různých obcích, protože každá z nich má zcela jiné „startovní podmínky“. Významným faktorem rozvinutosti rodinné politiky v obci je kromě **postojů a názorů představitelů obce** například **rozvoj občanské společnosti v obci**, protože tam, kde má spolkový život dlouholetou tradici, jsou občané zvyklí více se angažovat ve veřejných záležitostech a tudíž i vyjadřovat své potřeby a požadavky. V některých, zejména pohraničních oblastech, které byly v polovině 20. století nově osídleny, je však aktivita občanské společnosti minimální, a prosazování rodinné politiky tak často zůstává jen na aktivitě představitelů obcí. Záleží také na tom, **jakým způsobem hospodařili představitelé obce v minulosti**, například pokud jde o bytový fond či zadluženost obecní pokladny. V některých obcích došlo k privatizaci téměř všech obecních bytů, a je tak obtížné vycházet vstříc požadavkům mladých rodin v oblasti bydlení. V obcích s vysokým zadlužením obecního rozpočtu je také nižší pravděpodobnost, že budou představitelé obce podporovat některá finančně náročná opatření na

podporu rodin, protože tato oblast bývá často vnímána jako jakýsi „luxus“, který si obce mohou dovolit až poté co uspokojí základní potřeby obyvatel.

Ve srovnání **čerpám ze soutěžních formulářů pro soutěž Obec přátelská rodině** z roku 2009. Do soutěže se pravděpodobně hlásí o obce, které v obci již delší dobu prosazují opatření na podporu rodin, i když zde jistě najdeme i takové, které si chtějí účast v soutěži jen vyzkoušet, a systematicky se podporou rodin nezabývají. Mgr. L. Keprová k tomu dodává: *„Soutěže Obec přátelská rodině se z velké části účastní obce zvyklé hlásit se do různých soutěží, které mají zkušenost s vyplňováním formulářů a které jsou zpravidla hodně aktivní i v jiných oblastech, než je rodinná politika“* (KEPROVÁ 2010).

Výsledné informace budou tedy odpovídat spíše nadprůměrnému stavu rodinné politiky na úrovni obcí. Účast v soutěži se navíc pohybuje kolem 200 obcí, což odpovídá jen zhruba 3% z celkového počtu obcí ČR. Závěry, které v této práci předkládám, proto nemohou být považovány za obecně platné, vztahují se jen na zkoumané obce a výsledky slouží jen k základní orientaci v problému. Pro jejich potvrzení by bylo zapotřebí uspořádat reprezentativní šetření mezi obcemi ČR.

Také **nelze očekávat, že údaje uvedené v soutěžním formuláři přesně odráží realitu v obci**. U některých obcí, které se umístily na posledních místech, lze usuzovat, že vyplnění formuláře bylo jen formalitou, informace jsou kusé a často chybějí. Odrážejí tak nikoliv stav rodinné politiky v obci, ale spíše důslednost těch, kteří formulář vyplňovali. Přílišný formalismus některých formulářů potvrdil v rozhovoru i Jan Zajíček, který se podílel na hodnocení soutěžních formulářů. *„Některé obce formulář vyplnily jen formálně – bylo vidět, že některý zaměstnanec dostal vyplnění za úkol, ale příliš se tím nezabýval. Hodnotil jsem několik obcí, ve kterých znám místní neziskové organizace či farnosti, a vím o jejich činnosti. Ve formuláři ale tyto aktivity zmíněny nebyly, i když jsou na to konkrétně cílené otázky. V obci se přitom o těchto aktivitách musí vědět, protože těmito organizacím obec přispívá“* (ZAJÍČEK 2010). Avšak i tato ochota dohledávat informace od spolků a neziskových organizací v obci a od ostatních odborů poukazuje na to, jak v obci funguje spolupráce a komunikace mezi institucemi a organizacemi zabývajícími se rodinou, která je pro usnadnění života rodin nezbytná.

I přes všechna tato omezení se domnívám, že srovnání rodinné politiky v 18 obcích bude přínosné. Poukáže na ty stránky obecní rodinné politiky, které se daří rozvíjet dobře a také na ty, které byly dosud opomíjeny a zaslouží si ze strany všech institucí zabývajících se rodinnou politikou větší pozornost. Smyslem celé práce je zejména poukázat na ty oblasti, ve kterých je rodinná politika nejslabší. Vycházím z předpokladu, že slabé stránky rodinné politiky u tohoto výběrového souboru jsou také slabými místy většiny obcí ČR.

7.2.2 Analýza aktérů

V této práci používám „rychlou“ analýzu aktérů. Pod pojmem aktér se ve veřejné politice označují „...jednotlivci, skupiny či organizace, které mohou být ovlivněni nebo mohou ovlivnit připravované politiky či projekty, nebo jejich realizaci“ (VESELÝ a NEKOLA 2007, 225). Analýza aktérů má za cíl identifikovat všechny aktéry, kterých se daná politika týká. V této práci se však budu zabývat jen těmi, kteří mají na problematiku komunální rodinné politiky největší vliv. U těchto aktérů jsou pak zkoumány různé charakteristiky. Zaměřím se na nejčastěji sledované dimenze, tedy na zájmy aktérů v politice, jejich postoje k dané problematice a moc a vliv na tvorbu a realizaci komunální rodinné politiky. Dále pak budu sledovat jejich jednání směřující k většímu zapojení obcí do rodinné politiky.

8 Vývoj rodinné politiky v ČR po roce 1989

Pro porozumění současné situaci v rodinné politice je zapotřebí se nejprve seznámit s jejím vývojem. V následující kapitole stručně shrnuji vývoj společenských hodnot, demografického chování i realizovaných kroků na poli rodinné politiky. Konkrétně se pak zaměřím na vývoj rodinné politiky na úrovni obcí.

8.1 Demografická situace

V průběhu 90. let se v postkomunistických státech projevuje s dvacetiletým zpožděním oproti západoevropským zemím tzv. **druhý demografický přechod**. Dochází k poklesu vysokých měr sňatečnosti, úhrnné plodnosti i úmrtnosti, stoupá věk při vstupu do manželství a narození prvního dítěte je odsouváno do vyššího věku. Začínají se rozrůžňovat životní strategie rodin – rodinná politika již nestimuluje k jednomu typu chování, ale umožňuje vlastní volbu rodinného chování. Existuje větší počet rodinných forem – kromě nukleárních rodin jsou zde i neúplné rodiny, páry žijící v nesezdaném soužití, později i registrované partnerství (MPSV 2004, 22).

Počet nesezdaných soužití výrazně roste a udržuje se vysoká rozvodovost. Forma nesezdaného soužití partnerů vyjadřuje uvolnění formálních pout ve společnosti, ale nese s sebou vyšší křehkost a riziko rozpadu, než sezdaná manželství (SULLEROTOVÁ 1998, 49-50). V důsledku vysokého počtu nesezdaných soužití roste i počet dětí narozených mimo manželství, jejich počet v roce 2005 dosahuje čtvrtiny ze živě narozených dětí (RYCHTAŘÍKOVÁ 2007). Spolu s vysokou rozvodovostí poukazuje vysoká míra nesezdaných soužití na **destabilizaci tradičního rodinného soužití**. Výkyvy v úhrnné plodnosti i nižší úmrtnost mají dopad na věkovou strukturu obyvatelstva, což působí mnohé ekonomické i sociální problémy.

Během 90. let došlo k výraznému **zvýšení finančních nákladů na výchovu dětí**. Důvodem byla cenová liberalizace, snížení relativní úrovně přídatků na děti, zvýšení nákladů na předškolní zařízení, mimoškolní aktivity apod. V současnosti náklady a nároky spojené s péčí o děti a jejich výchovou nadále rostou. Jedná se o

přímé finanční náklady, jako je vzdělání dětí, mimoškolní aktivity, bydlení vhodné pro rodinu s dětmi, ale také o nepřímé náklady, které se projevují hlavně jako oslabené postavení žen na trhu práce (riziko ztráty zaměstnání nebo postavení v práci, ztráta možných výdělků, získaných zkušeností a praxe). I když sociální politika a politika trhu práce usilují o zmírnění tohoto znevýhodnění rodičů, úspěchy těchto politik jsou jen částečné. „*S touto novou realitou se setkávají mladí lidé při rozhodování o narození dítěte, a to nejen ve smyslu kolik dětí by chtěli mít, ale zvláště ve které fázi životního cyklu jsou připraveni na jejich výchovu*“ (POLÁKOVÁ 2003, 16).

8.2 Hodnotové změny

Jak je známo, proměna **hodnotových orientací** ve společnosti trvá desetiletí. Podle Libora Prudkého vstoupily do transformačního období přibližně dvě třetiny obyvatel České republiky s hodnotami osvojenými v období reálného socialismu, a předávali je i svým dětem. Mimo jiné se jedná o hodnoty ocenění bezpečného života v kruhu nejbližších, s jasným oddělením veřejného a soukromého a loajalitou vůči vnějším tlakům. Po dvaceti letech od revoluce v roce 1989 je **hodnota rodiny** stále jednou z nejdůležitějších hodnotových preferencí, i když její váha mírně klesá. Nedochází však k růstu podílů **účasti lidí na veřejných záležitostech**, po výrazném růstu v počátku 90. let je podíl populace participující na občanském životě stále stejný. „*Tendence k resocializaci, tendence ústící ve změnu hodnotových struktur ve smyslu posilování otevřenosti, svobody, osobní odpovědnosti a účasti na občanských záležitostech, tato tendence není v dosavadním vývoji hodnotových struktur společnosti v České republice posilována. (...) Vývoj hodnot přijatých většinou společností v České republice po roce 1989 výrazně pokulhává za potřebami hodnotových změn vyžadovaných cestami ke svobodné otevřené společnosti*“ (PRUDKÝ 2008). Tyto postojové orientace stojí poněkud v protikladu k tržnímu vývoji, kterým Česká republika prochází. Podle T. Sirovátky reagují české rodiny na tento střet kulturní orientace a strukturální změny rozvolněním svých vnitřních institucionálních vazeb a útlumem některých svých funkcí (SIROVÁTKA 1999).

8.3 Základní charakteristiky vývoje rodinné politiky v ČR

Po roce 1989 bylo potřeba spolu se změnou hospodářské a politické oblasti transformovat i politiku sociální a rodinnou. V říjnu roku 1990 byl vládou ČSFR vyhlášen **Scénář sociální reformy**, který měl podpořit a umožnit ekonomickou reformu. Byl zaměřen na rizika spojená s inflací, nezaměstnaností a privatizací a zaváděl opatření k utlumení sociálního napětí, které by mohla transformace vyvolat. Scénář vytvořil základy pro novou sociální politiku, nově zavedl úřady práce, instituty sociálního pojištění a životního minima, valorizační mechanismy a kolektivní vyjednávání. V 90. letech byla také přijata řada zákonů např. zákon o zaměstnanosti, o životním minimu, sociální potřebnosti, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, o zdravotním pojištění aj. (TUŽÁLKOVÁ 2010). K utlumení důsledků inflace na nejvíce ohrožené skupiny, mezi které řadíme i rodiny, byla vytvořena **Záchranná sociální síť**. Jedná se o soubor opatření, kterými stát garantuje všem občanům určitou minimální úroveň pomoci v případě, že se ocitnou v závažných a státem uznaných nouzových sociálních situacích (KREBS 2005).

V rodinné politice dochází k několika přeměnám. Jsou zrušena **ideologicky zaměřená opatření rodinné politiky**, především propopulační opatření, která byla cílena na vysokou porodnost. Dále je upuštěno od preferování mladých rodin v oblasti bydlení, dochází ke zrušení novomanželských půjček a v rámci liberalizace cen jsou zrušeny dotace zboží i služeb, které byly z velké části cílené na děti a rodiny (dětské ošacení, výživa, rekreace, literatura...).

Dochází k **odstranění státního monopolu** i v oblasti podpory rodiny, vytváří se prostor a podmínky pro **pluralizaci subjektů sociální i rodinné politiky**. Státní rodinná politika ztrácí své výsadní postavení, postupně se začínají zapojovat i soukromé a neziskové subjekty, v procesech **deinstitucionalizace** na ně a na další aktéry stát přenáší některé své funkce a úkoly. Je vytvořena **decentralizovaná správa** na demokratickém základě a získává řadu kompetencí, kterými může ovlivňovat život rodin na svém území.

Od roku 2003 se v ČR postupně rozvíjí komunitní plánování sociálních a příbuzných služeb, kam zahrnujeme i služby pro rodiny. V komunitním plánování

mají být zastoupeni jak uživatelé, tak poskytovatelé služeb. Zvyšuje se tak **účast rodin na rozhodování**, dochází k posunu z pozice objektů rodinné politiky do role subjektů, které se podílejí na jejím vytváření a v některých případech i realizaci. České rodiny však nemají svého mluvčího s dostatečným společenským vlivem. *„Neexistence velkých svépomocných rodinných organizací a malý vliv jiných prarodinných společenských subjektů se spolupodílely na tom, že oslabení přirozených funkcí rodiny v náhle vzniknuvším prostředí tržní ekonomiky a samosprávné demokracie bylo větší než ve srovnatelných zemích, jako je Maďarsko a Slovensko“* (MPSV 2005, 6).

Rodinná politika se stává politikou **implicitní**, není explicitně deklarována, a až do roku 2005 neexistuje koncepce rodinné politiky. Prosazuje se liberální rétorika – je zdůrazňována odpovědnost jedinců i rodin za svůj osud, stát má být až posledním garantem v nouzi. V praxi se však tato rétorika důsledně neuplatňovala. *„Nový český stát zatím rodinnou politiku nekoncipoval a opatření veřejné a sociální politiky vůči ní jsou za prvé nekoordinovaná, za druhé si málo všimají skutečnosti, že rodiny s dětmi nesou náklady transformace ve zvýšené míře ve srovnání s rodinami bezdětnými. Občané si to ovšem (podle výzkumů – pozn. autorky) uvědomují docela dobře“* (SIROVÁTKA 1999).

S rozrůzněním životních strategií souvisí i **flexibilita opatření, možnost výběru**. Ta se v české rodinné politice začíná uplatňovat v posledních letech - od 1. 1. 2008 je možné vybrat si délku rodičovské dovolené a s ní spojenou výši rodičovského příspěvku (§30 Zákona 261/2007 Sb. O stabilizaci veřejných rozpočtů). Také je možné souběžně s pobíráním rodičovského příspěvku pracovat, pokud je zajištěna péče o dítě. V některých aspektech je však výběr omezen – například je omezena doba pobytu dítěte v jeslích či mateřské škole, pokud rodič pobírá rodičovský příspěvek

V polovině 90. Let dochází v ČR k **přeměně některých univerzálních dávek na testované**. Plošnou dávkou pro rodiny zůstává rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné a pohřebné, které je však později změněno také na dávku testovanou. Testovanými dávkami jsou od 1. 1. 1996 přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, příspěvek na dopravu (později zrušen) a sociální příplatek.

Plošné přídatky na děti se přeměnily na dávky podmíněné testováním příjmů rodiny. Zpočátku jsou však limity nastaveny benevolentně, takže na dávku alespoň v minimální míře má nárok většina rodin s dětmi, později však byly podmínky pro pobírání příspěvku zpřísněny. Nejaktuálnější změna finančních dávek pro rodiny v ČR je také v duchu odklonu od univerzality. Na porodné měla dosud nárok každá rodina s nově narozeným dítětem bez ohledu na příjmy, od 1. 1. 2011 je však dávka poskytována jen rodinám, jejichž čistý měsíční příjem nepřesáhl 2,4 násobek životního minima. Navíc dávka připadne jen matkám, které porodily své první dítě.

Podobně jako v jiných evropských zemích jsou v ČR zavedeny také **daňové nástroje** na podporu rodin s dětmi – jedná se o daňové zvýhodnění na vyživované dítě a odpočet na manžela či manželku.

Dochází i k úpravě **pracovně-právní legislativy**. Zaměstnavatel má povinnost přihlížet k potřebám zaměstnanců pečujících o děti, pokud tomu nebrání vážné provozní důvody, je povinen umožnit zaměstnanci kratší pracovní dobu, nebo vhodnou úpravu pracovní doby. Je zavedena také pružná pracovní doba, kdy si zaměstnanec volí začátek a konec pracovní doby. Existuje možnost získání zkráceného pracovního úvazku, který však není pro zaměstnavatele nijak zvýhodněn. I z tohoto důvodu je využíván minimálně (VÍZNEROVÁ 2007, 2-3).

V roce 1999 shrnul Josef Zeman situaci v české rodinné politice následovně: *„Při podrobnějším pohledu na jednotlivá prorodinná opatření zjistíme, že v naší zemi na tom v jistém směru nejsme tak zle. Všechny typy dávek pro rodiny v relaci k průměrné mzdě jsou bezpečně s Evropou srovnatelné, nebo přímo v evropském nadprůměru. Délka mateřské dovolené a garance pracovního místa je opět na nejvyšší úrovni, pracovní podmínky žen a žen s malými dětmi jsou zákonně regulovány, možnost čerpání volna k ošetřování člena rodiny co do rozsahu během roku je na nejvyšší možné úrovni. S výjimkou nejmenších obcí může být každé dítě umístěno v předškolním zařízení atd. Znamená to, že v jistých dimenzích rodinné politiky spíše překračujeme evropské standardy. Zcela zjevně nám však chybí dimenze jiné“* (ZEMAN 1999). I když od roku 1999 došlo v české rodinné politice k rozvoji některých z těchto chybějících oblastí, jiné zůstávají stále v pozadí. Hned na prvním místě uvádí J. Zeman chybějící komunální rodinnou politiku, které se

budu věnovat v následujícím textu. Nejprve bych však nastínila vývoj institucionalizace rodinné politiky v ČR na celostátní úrovni, existence této úrovně rodinné politiky je výrazem zájmu státních orgánů o rodinu, což je důležitý fakt v aktivizaci ostatních aktérů, zejména pak obcí a krajů.

8.4 Institucionalizace rodinné politiky v ČR

Odpovědnost jednotlivých úrovní veřejné správy za ochranu a podporu rodin je různá. Na **státní úrovni** by měly vznikat legislativní úpravy práv a povinností jednotlivých členů rodiny, dále na této úrovni probíhá redistribuce finančních zdrojů ve prospěch rodin. **Komunální úroveň** je pak zodpovědná za místní infrastrukturu, a to jak všeobecnou (okolí bydliště, doprava, bydlení, kulturní, sportovní a zdravotnická zařízení), tak infrastrukturu určenou dětem a rodinám (školky, zařízení pro děti a mládež) (MOTSCH 2003). Prvním stupněm v institucionalizaci rodinné politiky bylo zřízení **Republikového výboru pro děti, mládež a rodinu** usnesením vlády ze 7. července 1999. Předsedou výboru byl jmenován ministr bez portfeje a do působnosti tohoto výboru patřila mimo jiné koordinace ústředních orgánů státní správy v oblasti podpory a ochrany rodiny, koordinace a spolupodílení se na zpracování návrhu ucelené koncepce státní politiky v oblasti podpory a ochrany rodiny. Výbor se vyjadřoval k návrhům vládních, resortních, parlamentních a dalších materiálů, týkajících se oblasti ochrany, podpory a péče o děti, mládež a rodinu. Místopředsedy tohoto výboru byli náměstek Ministra práce a sociálních věcí a náměstek Ministra školství, byla zde tedy tendence k propojení různých rezortů týkajících se rodiny (Usnesení o Republikovém výboru 1999). Roku 2004 vznikl **odbor rodinné politiky a sociální práce** v rámci Ministerstva práce a sociálních věcí, do něhož je začleněno oddělení RP. Na MPSV došlo k několika organizačním přeměnám, odbor rodinné politiky však vždy v různých obměnách přetrval. V současnosti nese název Odbor rodiny a dávkových systémů. Oddělení rodinné politiky vypracovalo v roce 2004 Národní zprávu o rodině a na jejím základě byla v roce 2005 vypracována Národní **koncepce rodinné politiky**. Po volbách v roce 2006 byl schválen **Akční plán na podporu rodin s dětmi na léta 2006-2009**. Již v roce 2008 byl vytvořen tzv. Vládní prorodinný balíček, tedy soubor zákonů upravující nejrůznější politické oblasti ve prospěch

rodin. Kvůli pádu vlády nedošlo k jeho projednání a nezdařilo se to ani poté, co byl v upravené podobě předložen jako poslanecký návrh. Balíček obsahuje jako přílohu novou Národní koncepci podpory rodin s dětmi, která aktualizuje koncepci předchozí. Ta však měla být schválena společně s prorodinným balíčkem, proto dosud není platná. V posledních měsících byl místo Balíčku vytvořen nový návrh prorodinných opatření, který obsahuje např. úpravy živnostenského zákona směrem k usnadnění péče o děti nerodičovskou osobou, uzákoňuje rodičovskou výpomoc s péčí o děti, obsahuje úpravy rodičovské dovolené tak, aby mohlo dojít k souběhu pracovní činnosti rodiče a zároveň pobírání rodičovského příspěvku, navrhovány jsou také slevy na pojistném pro zaměstnavatele, kteří vytvoří částečný úvazek pro rodiče s malým dítětem, zdravotně postiženým dítětem nebo pro pečující o handicapované (JIRKOVÁ 30. 11. 2010).

Od roku 2005 existuje na MPSV **dotiční program**, kde mohou žádat o dotaci nestátní neziskové subjekty. Dotace je určena především na služby pro fungující rodiny. O rok později byla zřízena **pracovní skupina pro regionální rodinnou politiku**, jejímiž členy jsou zejména zástupci krajů, ale i dalších organizací.

8.5 Rodinná politika na úrovni krajů a obcí

Jedním z transformačních procesů po pádu komunismu je proces **decentralizace** veřejné správy. Jedná se o tendenci přenášet část výkonu veřejné správy z originálního nositele – státu na jiné právní subjekty, včetně pravomoci a odpovědnosti. S tímto procesem je spojena tendence přibližovat výkon veřejné správy „klientele“, což má v podstatě dvojí aspekt: rozhodovat na úrovni, která má dostatek informací k dobrému a včasnému řešení problému a je občanu nejbližší, současně však dbát na to, aby byla zajištěna dostatečná odbornost rozhodování ve věci (HENDRYCH 2009, 121). V případě decentralizace se deleguje působnost na nového nositele veřejné správy – v našem případě na územní samosprávu, tedy na krajské a obecní úřady (kromě samosprávy územní existuje ještě například samospráva profesní). Tento nový nositel přestává být složkou organizační soustavy dřívějšího nositele, jinými slovy orgány státu tak ztrácí možnost zasahovat do činnosti samosprávy prostředky charakteristickými pro hierarchické organizační

soustavy, které se projevují zejména jako právo nadřízeného přikazovat podřízenému (HENDRYCH 2009, 122). Obce a kraje mají dvojí funkci: vykonávají státní správu v přenesené působnosti, ale také vykonávají veřejnou správu jako samosprávné územní jednotky či celky.

Kraje jakožto vyšší samosprávné celky vznikly roku 1997 zákonem č. 347/1997 Sb., který však nabyl účinnosti až 1. 1. 2000. Po tyto tři roky nemohly kraje fungovat, protože chyběly právní předpisy, které by stanovovaly orgány krajů a jejich pravomoci, a také předpisy upravující volby do krajských zastupitelstev nebo převody majetku. Obce jsou samosprávnými jednotkami od roku 1990, kdy došlo ke zrušení Národních výborů, a v Ústavě byla zakotvena samospráva obcí (Ústavní zákon 294/1990 Sb. 18. 7. 1990). Současná právní úprava krajů i obcí je z roku 2000 (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) a Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)).

V rámci **přenesené působnosti** mají kraje nejrůznější povinnosti. V kontextu rodinné politiky je zajímavá povinnost zpracovávat **střednědobý plán rozvoje sociálních služeb** ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby. Tento proces bývá označován jako komunitní plánování sociálních služeb (Zákon 108/2006 Sb. O sociálních službách 2006). Obce mohou také zpracovat vlastní komunitní plán sociálních služeb, ale zákon jim to neukládá jako povinnost. V rámci dalších oblastí rodinné politiky však žádné takové povinnosti pro kraje ani obce neexistují a realizace takových opatření závisí na vůli jednotlivých krajů či obcí, a odehrává se tak v rámci samostatné působnosti těchto územních samosprávných celků.

Samostatná působnost obcí znamená, že obec spravuje své záležitosti samostatně a státní orgány a orgány krajů mohou do samostatné působnosti zasahovat, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem, který zákon stanoví. Rozsah samostatné působnosti může být omezen jen zákonem. Obec může v samostatné působnosti ukládat povinnosti obecně závaznou vyhláškou, a to mimo jiné k *„zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku; zejména může stanovit, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, lze vykonávat pouze na*

místech a v čase obecně závaznou vyhláškou určených, nebo stanovit, že na některých veřejných prostranstvích v obci jsou takové činnosti zakázány.“ (§ 10 Zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)). V přenesené působnosti může obec vydávat na základě zákona a v jeho mezích nařízení obce, je-li k tomu zákonem zmocněna.

„Do samostatné působnosti obce patří záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů obce, pokud nejsou zákonem svěřeny krajům nebo pokud nejde o přenesenou působnost orgánů obce nebo o působnost, která je zvláštním zákonem svěřena správním úřadům jako výkon státní správy, a dále záležitosti, které do samostatné působnosti obce svěří zákon“ (§ 35 Zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)). Obce tedy de facto mohou podle principu subsidiarity spravovat všechny záležitosti, které nespravují kraje či státní správa. *„Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku“* (§ 35 Zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)).

Existence a šíře regionální a komunální rodinné politiky tedy z velké části závisí na **aktivitě a vůli politických i úřednických zástupců obcí a krajů**, a také na **aktivitě a síle občanského sektoru**, který může tyto zástupce v zásadní míře motivovat a ovlivňovat. Vzhledem k tomu, že komunální a regionální samosprávné orgány fungují poměrně krátce, rodinná politika na této úrovni nemá v ČR kontinuální tradici a rodinná politika nemá svou specifickou lobby (SIROVÁTKA 1999), setkáváme se s koncepční podporou rodiny na těchto úrovních zřídka. Ještě před třemi lety institucionálně ukotvená rodinná politika v krajích a obcích téměř neexistovala (KEPROVÁ 2007, 9).

V posledních dvou letech se však objevuje zájem o tuto problematiku, několik krajů a velkých měst zpracovalo svou koncepci rodinné politiky a začalo tak se systematickou a propracovanou podporou rodin. Setkáváme se s komisemi a výbory pro rodinu, v Brně například od roku 2007 funguje poradní sbor pro rodinu.

Koncepci rodinné politiky má Jihomoravský kraj (2008), Kraj Vysočina (2009) a Hlavní město Praha (2009). Prvním z měst, které sepsalo svou koncepci RP je město Brno (2008) a v současnosti ji připravuje např. Uherský Brod a Hodonín. V několika českých městech najdeme také referenty pro rodinu (Brno, Jablonec nad Nisou). Lze tedy říci, že v regionální a municipální rodinné politice dochází k pomalému posunu k lepšímu.

9 Přístup jednotlivých aktérů a jejich aktivity

V předchozí kapitole jsme naznačili, jak formálně vypadá rozdělení pravomocí v oblasti rodinné politiky a nakolik se která úroveň veřejné správy v rodinné politice zapojuje. Než přistoupíme k analýze obecní rodinné politiky, je potřeba ujasnit, jací nejdůležitější aktéři ji utvářejí a ovlivňují. Rozdílné postoje a zájmy aktérů a jejich vliv na rozhodování a implementaci rodinné politiky do značné míry ovlivňují jejich výsledné jednání i konkrétní podobu rodinné politiky.

9.1 Volení a nevolení představitelů obcí

Názory na rodinnou politiku se mezi představiteli obcí značně liší, a to v různých dimenzích. Rozdíly jsou přitom dané jak hodnotovou orientací, dosavadními zkušenostmi a mírou informovanosti o problému, tak pozicí, na které se představitel obce nachází.

9.1.1 Místní orgány státní správy

Pod tohoto aktéra zahrnuji zaměstnance obecního či městského úřadu nebo magistrátu. Podle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, je možné v rámci obecního úřadu pro jednotlivé tematické oblasti zřídit odbory či oddělení, tedy například oddělení pro rodinu. Tyto aktéry můžeme označit také jako nevolené představitele obce.

Zájem nevolených představitelů obce o problematiku rodinné politiky je různý. Podle J. Zajíčka i M. Oujezdské jsou zaměstnanci úřadu spíše nakloněni myšlence vytvoření koncepční podpory rodiny. Zřejmě je to z toho důvodu, že mají poměrně úzký kontakt s místním obyvatelstvem a lépe vidí potřeby místních, a také nejsou tolik vázáni politickými tlaky. Jejich **moc** je však jen omezená – často se setkáváme se s názorem, že pokud téma nezíská politickou podporu, která by s sebou nesla i vyčlenění patřičných prostředků a zaměstnance, nemá smysl v této oblasti nic podnikat.

Postoje v rámci této skupiny aktérů se velmi liší. Zatímco obce, které jsou lídry v rodinné politice, vychází ze stejných hledisek jako tato práce, v jiných obcích se setkáváme se ztotožňováním rodinné politiky s politikou sociální. Podle Jana

Zajímavá si lidé stále často pod rodinnou politikou představují jen sociální systém, bezbariérové přechody a budovy. Tyto oblasti jsou však jen úzkou výsečí, často bývá opomíjena cílená práce s mladými, rodinám vstřícná komunikace a výchova k rodičovství a ke vztahům. Podpora rodiny bývá vnímána jako problém menšího významu, který není natolik palčivý, jako jiné problémy obce.

9.1.2 Místní orgány samosprávy

Podobnou situaci jako u orgánů státní správy lze identifikovat i v případě orgánů samosprávy (volených představitelů obce, tedy zastupitelstva či rady obce). Při dotazu na podporu rodiny v obci respondenti zpravidla uvádějí pomoc rodinám v krizové či nepříznivé životní situaci, dále sociální služby, případně předškolní zařízení a podporu volnočasových aktivit. Často jsou překvapeni tím, že jak v soutěži OPR, tak ve Výzkumném šetření, jsou pod rodinnou politiku zahrnuty zdánlivě nesouvisející oblasti, jako je doprava, bezpečnost na silnicích či bytová politika. Zdá se, že představa o průřezovosti rodinné politiky tak, jak ji pojímá MPSV či odborníci, není mezi volenými představiteli obcí příliš rozšířena.

Pokud jde o cílovou skupinu rodinné politiky, volení představitelé obcí hovoří zejména o rodinách nízkopříjmových, v krizi či ze sociálně znevýhodněného prostředí. Také v komunitním plánování bývá skupina zabývající se rodinou často pojmenována „rodiny v krizi“ či „osoby v krizi“, což ukazuje, že pomoc rodinám je legitimizována jejich sociální potřebností a myšlenka podpory fungující rodiny není ve společnosti, a tudíž ani mezi představiteli obcí, rozšířená.

Volení představitelé obcí bývají, podobně jako jiní aktéři, **skeptičtí k tomu, co neznají**, proto je mnohdy těžké je pro myšlenku podpory rodiny nadchnout. Podle M. Oujezdské je v rodinné politice velmi důležité, **z jakých rodinných poměrů volení i nevolení představitelé zabývající se RP vychází**. *„Zkušenost z vlastní rodiny silně ovlivňuje, jaké postoje k rodinné politice pak člověk zastává. Někdy si lidé v sobě nosí velmi niterná zranění – například rozvod, zkušenost ženy samoživitelky apod. Důležité je zejména to, zda má osoba odpovědná za rodinnou politiku vlastní děti, protože má vlastní zkušenost s tím, co to s sebou všechno přináší, a je tak často vnímavější a vstřícnější k podpoře rodiny“* (OUJEZDSKÁ 2010).

Volení představitelů obcí oproti nevoleným často přemýšlí jen v krátkodobém horizontu volebního období. Jsou vázáni postoji své politické strany, určitou roli v jejich jednání může hrát také korupce a vztahy s ostatními spolustraníky. Volení představitelů často usilují o popularitu, a proto si vybírají spíše témata, která „jsou v kurzu“.

Oproti nevoleným představitelům mají volení představitelů obcí větší **míru vlivu** na danou situaci. Zpravidla však nejsou v tak úzkém kontaktu s místním obyvatelstvem, a tak jsou jim problémy místních více vzdálené.

Zastupitelstva obcí mohou zřizovat jako své poradní a iniciační orgány **výbory** a obdobně může rada obce zřizovat **komise**. Pokud vznikne v obci takový orgán zabývající se rodinou, má **zpravidla větší zájem na řešení situace rodin** a vnímá ji jako více naléhavou než orgány, kterými byly zřízeny. Zabývají se totiž danou oblastí podrobněji a více do hloubky. Míra jejich vlivu je však nižší, protože jejich funkce je jen poradní.

9.2 Neziskové organizace v obcích

Neziskové organizace mají oproti obcím řadu výhod. Především jsou schopné lépe zajišťovat některé služby, zejména podpůrné, pomáhající a vzdělávací činnosti. Nestátní organizace také představují větší různorodost, jsou charakteristické vysokým podílem dobrovolné, a tedy silně motivované práce. Další výhodou je akceschopnost, lepší přístup k médiím, nabídka konkrétních opatření a služeb. Nevýhodou však je fakt, že dobrovolníci a zaměstnanci neziskových organizací často chtějí dělat věci po svém, a dále vysoká nejistota přetrvání neziskových organizací, zvláště vzhledem ke krátkodobému financování (JANKŮ 2009).

Nejvíce rozšířené jsou v obcích **organizace pracující s dětmi a mládeží**. Téměř ve všech obcích najdeme organizace zaměřené na sport, dlouhodobou práci s mládeží, turistické a skautské oddíly nebo spolky jako jsou dobrovolní hasiči apod. V menším množství se setkáváme se svépomocnými sdruženími rodičů, zejména matek na mateřské dovolené. Nejčastěji se jedná o **mateřská a rodičovská centra**, která jsou postavena na principu nízkoprahovosti. Nabízejí především prostor k setkávání rodičů, a tato základní služba má za cíl předcházet sociálnímu vyloučení rodičů

s malými dětmi. Činnost těchto center je různá, zatímco malá centra fungují spíše jako místo, kde se mohou rodiče setkat a podělit se o své starosti a zkušenosti s výchovou dětí, partnerskými vztahy a pod, větší a aktivnější centra nabízejí kromě výše zmíněného i kurzy pro děti, dále krátkodobé hlídání, akce pro rodiny, podporu partnerských a manželských vztahů a zvyšování rodičovských kompetencí a řadu jiných aktivit směřujících k podpoře rodiny.

Mezi aktivity neziskových organizací můžeme zařadit i církve. Kromě působení v sociální oblasti se často zaměřují na přípravy mladých párů na manželství, nebo pracují s dětmi a mládeží ve smyslu etické výchovy či výchovy k partnerství.

Zatímco organizace zabývající se dětmi většinou problematiku rodinné politiky neřeší, rodičovské organizace mají na řešení této problematiky velký **zájem**, často do ní vstupují, vysílají impulzy směrem k představitelům obce apod. Pokud v obci funguje komunitní plánování týkající se rodin, bývají do něj rodičovské organizace aktivně zapojené a často ho i iniciují. V ideálním případě se stávají partnerem obce, společně s představiteli obce mapují potřeby rodin v obci a nalézají jejich řešení. Aktivity rodinných a mateřských center jsou pro obec velmi přínosné, rodičovská sdružení nejlépe znají problémy místních rodin, a pokud je obec vnímá jako partnery ve vytváření koncepce podpory rodiny, bývá navrhnuté řešení dlouhodobě udržitelné a účinné, protože je v průběhu vytváření konfrontováno se zkušenostmi z praxe. **Politická moc** těchto organizací tedy záleží na tom, nakolik jim je umožněno se na vytváření rodinné politiky podílet. Jejich výhodou je však možnost přímo působit na místní politické představitele, využívat osobních kontaktů, dokazovat jim svou prací důležitost rodinné politiky a jak dokládá M. Oujezdská z Národního centra pro rodinu, zapálenost představitelů těchto organizací je nakažlivá a často nadchne i politiky, kteří jsou jinak k problematice spíše vlažní.

Definice rodinné politiky bude v těchto organizacích rozdílná. Je však pravděpodobné, že **rodičovské organizace budou vnímat podporu rodiny jako komplexní průřezovou politiku, která má reagovat na potřeby všech typů rodin**, tedy i rodin, které se momentálně nenacházejí v krizi či nepříznivé situaci.

Josef Zeman ještě před deseti lety považoval nízkou aktivitu neziskového sektoru v problematice rodiny za velký problém. „*Třetí chybějící oblasti jsou aktivity nestátního sektoru. Tradiční spolky byly zcela umrtveny, daří se je obnovit jen částečně, a to spíše na úzce zájmovém základu. Církev jsou slabé, přetrvává k nim podezřívavý postoj. Nové aktivity vznikají pomalu. Při tom sám fakt sdružování rodin hraje velkou roli, společensky izolovaná rodina je a priori ohrožená. Sdružení rodin jsou při tom v evropských zemích tradičně motorem rodinné politiky. Např. francouzský Národní svaz rodin má zaručenu účast v některých orgánech státní správy, v určitém podobném smyslu se s rodinnými organizacemi počítá v Rakousku a v dalších zemích*“ (ZEMAN 1999).

9.3 Ministerstva

9.3.1 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) má v kompetenci utváření, realizaci a koordinaci rodinné politiky v celé České republice, dále má na rodinné politice spolupracovat i s ostatními ministerstvy a jinými odpovídajícími subjekty. Jeho úkolem je i metodické vedení rodinné politiky krajských a obecních samospráv. Koncepční zajištění a metodickou podporu krajů a obcí má v kompetenci oddělení rodinné politiky – tedy až třetí stupeň v organizační hierarchii ministerstva. Současný náměstek pro rodinu má v kompetenci navíc sociální služby a sociální začleňování, jeho agenda je tedy velmi rozsáhlá. I tyto dvě informace ukazují na význam rodinné politiky v české společnosti – v jiných západoevropských zemích existuje například samostatné ministerstvo pro rodinu, které připomínkuje návrhy právních předpisů ostatních ministerstev z hlediska dopadu na rodiny. Je také běžné, že je vyhrazen samostatný náměstek či ministr pro agendu rodiny.

MPSV vytvořilo v roce 2005 Národní koncepci rodinné politiky, která obsahuje strategické návrhy prorodinných opatření a posilování rodinných hodnot. Každá vláda má však na rodinnou politiku jiný úhel pohledu, a tak často dochází k přeformulování akcentů rodinné politiky. Velký význam má také aktuální ekonomická situace, složení vlády a její programové prohlášení, ale i osobnost ministra práce a sociálních věcí. Ačkoliv tedy Národní koncepce i Akční plán na léta

2006-2009 obsahovaly návrhy, jak více podnítit obce k realizaci rodinné politiky, ne všechny tyto návrhy byly realizovány, například Cíl III Akčního plánu - Navrhnout systém efektivního financování realizace opatření rodinné politiky na úrovni obcí a krajů (family budgeting). (MPSV 2006).

Ministerstvo práce a sociálních věcí definuje rodinnou politiku jako „...souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny“ (MPSV 2008a, 8). „Komplexní a účinná politika podporující rodinu ve všech jejích základních sociálních funkcích (prorodinná politika) vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen soukromou záležitostí rodičů, ale i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti. Pomoc státu a společnosti rodinám s dětmi musí být pojímána jako významná sociální investice do budoucího rozvoje celé společnosti, nikoli jen jako zátěž pro státní rozpočet“ (MPSV 2005, 4). MPSV tedy nechápe rodinnou politiku jako pomoc sociálně potřebným rodinám, ale všem rodinám s dětmi.

Postoj k rodinné politice tedy definují materiály MPSV podobně, jako je tomu v této práci. Rodinnou politiku považují za průřezovou, zahrnují pod ní „...především politiky sociálního začleňování, hospodářské politiky, politiky zaměstnanosti, vzdělávací politiky, bytové politiky, zdravotní politiky a politiky sociálního zabezpečení“ (MPSV 2008b, 7). Kromě finančního ocenění rodin si MPSV klade za cíl i podporu prorodinného klimatu. Jedním ze základních cílů koncepce je „Vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky pro rodinu, umožňující lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Respektovat přitom diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin“ (MPSV 2005, 9).

MPSV má velký **zájem** na rozvoji komunální rodinné politiky, který deklaruje ve svých strategických dokumentech. Vychází z veřejného zájmu podporovat rodiny na všech vládních úrovních. **Vliv ministerstva** na podobu komunální rodinné politiky je však jen omezený, obce nemají povinnost svou rodinnou politiku vytvářet a ministerstvo usiluje o jejich podporu pomocí pozitivní motivace a metodického vedení. Vychází z předpokladu, že rodinná politika musí vyrůst odspodu, z aktivity místního občanského sektoru a představitelů obcí.

V této souvislosti někteří aktéři vyjadřují názor, že by měla být **role MPSV přehodnocena** vzhledem k nízkému zájmu obcí o rodinnou politiku. Navrhují, aby byly služby pro rodinu plánovány stejným způsobem, jako služby sociální, aby tak byla zajištěna jejich dostupnost pro občany. Kraje svůj střednědobý plán rozvoje sociálních služeb předkládají MPSV a na základě tohoto plánu jsou krajům následně přiděleny finanční prostředky ze státního rozpočtu. Pokud by podobný model měl být aplikován na služby pro rodinu, musely by stejně jako u sociálních služeb být definovány standardy kvality služeb pro rodinu a potřebná kvalifikace pracovníků. Obce či kraje by pak získaly finanční prostředky na uvedené služby ze státního rozpočtu, otázkou však zůstává, z jakých kapitol státního rozpočtu by byly v praxi tyto prostředky uvolněny. Pokud by se kvůli změně systému financování služeb pro rodinu snížily nevázané finanční prostředky krajů, pravděpodobně by se změna ze strany krajů setkala s nesouhlasem. Formalizace služeb pro rodiny prostřednictvím zavedení standardů by navíc mohla vést k tomu, že by mnoho malých místních poskytovatelů těchto služeb zaniklo. Naplňování standardů služeb pro rodiny by pro poskytovatele mohlo být příliš formalistické a omezující. Mnoho z těchto služeb funguje na bázi dobrovolnictví, pracovníci jsou silně motivováni myšlenkou svépomoci a neziskovosti, což ale souvisí také s tím, že chtějí služby realizovat podle svých vlastních představ. Z těchto dvou důvodů se přikláním k zachování současné role MPSV v komunální rodinné politice. Postupné inkrementální změny, které odpovídají tempu šíření informací o komunální rodinné politice, považuji za vhodnější nástroj, než velké změny. MPSV by však mohlo usilovat o zvýšení prestiže zmíněné soutěže, aby se OPR stala pro obce přitažlivější.

V souvislosti s komunální rodinnou politikou vypracovalo ministerstvo **metodické „doporučení“** pro kraje a obce. Brožura obecněji shrnuje současný stav, problémy a možnosti regionální a lokální rodinné politiky. Plánuje se však její konkretizace, aby mohla být více využita k tvorbě konkrétních politik. MPSV od roku 2008 také každoročně vyhlašuje **soutěž Obec přátelská rodině**, ve které jsou oceněny nejvíce prorodinné obce České republiky. Soutěžní formulář obsahuje poměrně konkrétní otázky na různé oblasti rodinné politiky, samotný formulář tedy pomáhá obcím získat představu o tom, co všechno do komunální rodinné politiky spadá. Soutěž je inspirována podobnými soutěžemi probíhajícími například v

Německu. Podle Heinricha Mädinga může ministerstvo pomocí těchto soutěží vyjadřovat své normativní hodnotové preference a soutěž má pro něj i informační funkci o stavu rodinné politiky v obcích. Pokud soutěž probíhá pravidelně každý rok, může účastníky motivovat k zavádění dalších opatření a rozšiřuje prostor pro nová a kreativní řešení. Soutěž generuje zlepšení přístupu obcí k rodinné politice, kterého lze jen těžko dosáhnout jinými nástroji (regulacemi či finančními pobídkami). Pro představitele obcí soutěž přináší řadu výhod. Političtí představitelé mohou efektivně kultivovat svůj image, ale i image celé obce, která jednak získá ocenění, jednak zůstává atraktivní pro místní občany, průmyslové podniky i pro potenciální nové usedlíky a turisty. Úspěch v soutěži může sloužit jako indikátor kvality místní politiky, ukazuje, nakolik je obec inovativní a vylepšuje obecní prostředí a nakolik dbá o zájmy rodin i obecné veřejnosti. Úspěšná účast v soutěži tak může pro obec znamenat úspory na nákladné propagační kampaně (MÄDING 2008).

Problémem zůstává, že obce se do rodinné politiky příliš nezapojují. Přesto je soutěž v současnosti nejvíce motivujícím nástrojem. „*V naší společnosti stále ještě není podpora rodin zakotvena ve společenském myšlení, náš odbor proto usiluje o změnu tohoto stavu. Výhledově bychom chtěli soutěž modifikovat na audit, ve kterém může uspět každá obec, nejen jen ty obce, které jsou v rodinné politice nejlepší. K tomu je však potřeba, aby bylo ve společnosti větší povědomí o potřebě rodiny podporovat - aby byl audit pro obce dostatečně prestižní záležitostí. V současném společenském klimatu by obce nebyly dostatečně motivované, proto je pro ně soutěž v tuto chvíli vhodnější*“ (KEPROVÁ 2010), říká k tomuto problému Mgr. Keprová, referentka oddělení rodinné politiky MPSV.

Další aktivitou MPSV je **dotiční řízení** na podporu nestátních neziskových organizací zabývajících se rodinou. MPSV pořádá ojedinele také semináře pro zástupce obcí, kde dochází k výměně zkušeností a dobré praxe, a v těchto seminářích i na odborných konferencích je zdůrazňována důležitost komunální rodinné politiky.

9.3.2 Ministerstvo pro místní rozvoj

I když se toto ministerstvo zdá být tématu rodiny vzdálené, je pro komunální rodinnou politiku velmi důležité. MMR má totiž v kompetenci bytovou politiku a zajištění odpovídající infrastruktury v obcích České republiky. Je také centrálním

koordinátorem, který má na starosti čerpání finančních prostředků z fondů Evropské unie v České republice.

9.3.3 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) spadají záležitosti související se vzděláním a výchovou, zřizovatelem základních a mateřských škol jsou většinou obce, ale MŠMT se významným způsobem podílí na financování těchto zařízení (zejména platy vyučujících). Vypisuje také dotační řízení, do kterých se mohou obce, resp. jejich základní školy se svými projekty z oblasti školství hlásit.

9.4 Další ministerstva

Podpora rodiny částečně spadá do gesce dalších ministerstev. Jedná se o Ministerstvo zdravotnictví, které má v kompetenci zejména pravidla pro zřizování služeb péče o děti do tří let a jejich kontrolu. Dalším ministerstvem, které hraje v rodinné politice důležitou roli, je Ministerstvo financí, které upravuje podmínky pro daňové slevy v souvislosti s rodinami, a je zodpovědné za státní rozpočet.

9.5 Stálá komise pro rodinu a rovné příležitosti

Stálá komise pro rodinu může být iniciátorem celostátních prorodinných opatření. Například spolu se Sítí mateřských center a zástupci MPSV komise prosadila pořádání soutěže OPR na celostátní úrovni. Dlouhodobě se také na konání soutěže podílí, předseda komise je členem výběrové komise, která schvaluje výsledky soutěže, a tajemník komise se podílí na hodnocení obcí. Komise také spolu s MPSV pořádá každoroční konferenci o rodinné politice.

9.6 Velké neziskové organizace

Velké a známé neziskové organizace zabývající se rodinou mají **větší možnosti** podílet se na tvorbě rodinné politiky. Pro ilustraci jsem vybrala dvě zastřešující organizace, které se také spolupodílí na realizaci soutěže Obec přátelská rodině.

Tyto organizace mají velký **zájem** na řešení problémů souvisejících s rodinou a mají větší vliv, než jednotlivé místní organizace. Ten se projevuje konzultacemi a spoluprací s MPSV na tvorbě různých dokumentů, mohou být účastny i ve vládních orgánech, dále pořádají vlastní konference a semináře, prostřednictvím kterých mohou ovlivňovat konkrétní představitele obcí. Mohou tak prostřednictvím konzultací poskytnout poznatky z praxe a lépe zacílit aktivity MPSV, aby měly skutečný efekt. Tyto organizace také nabízejí podporu místním centrům například v tom, jak komunikovat s představiteli obce.

Postoj těchto organizací ke komunální rodinné politice je shodný s chápáním rodinné politiky nastíněným v této práci.

Jak zmiňuji v jiných částech práce, rodiny nemají dostatečně silnou lobby. Tyto dvě velké neziskové organizace sice takovou lobby představují, ale jejich vliv stále není dostatečně velký, aby mohly rodinnou politiku významným způsobem ovlivňovat.

9.6.1 Národní centrum pro rodinu

Národní centrum pro rodinu (NCR) bylo založeno v r. 1996 Českou biskupskou konferencí a jeho činnost respektuje zorný úhel pohledu katolické církve. Cílem NCR je „...*monitorovat společenské podmínky, které se vztahují k rodině, podporovat a iniciovat prorodinné aktivity v naší zemi, přinášet zahraniční zkušenosti v oblasti rodinné politiky i konkrétní nabídky pro rodiny, podporovat zdravé, fungující rodiny a pomáhat vytvářet prorodinné klima ve společnosti*“ (Národní centrum pro rodinu nedatováno). V pastorační práci NCR působí jako koordinační a informační centrum pro diecézní a regionální centra pro rodinu.

Centrum pořádá každoroční mezinárodní konference týkající se rodinné politiky. Pro téma této práce byla nejpřínosnější konference z roku 1999, *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti? Praxe a perspektivy rodinné politiky*, a z roku 2000 *Rodina - zdroj lidského kapitálu Evropy v 21. století*. V těchto dvou ročnících zaznělo několik příspěvků zabývajících se regionální, resp. Municipální rodinnou politikou, a také prorodinným klimatem ve společnosti. NCR v roce 2010 spolupřátalo seminář *Proč a jak realizovat rodinnou politiku v obci*, a podle

vyjádření M. Oujezdské bude v budoucnu v podobných projektech motivujících obce pokračovat, záměrem je například uspořádat celostátní setkání referentů pro rodinu z jednotlivých krajů a obcí, aby mohlo dojít k navázání kontaktů a výměně zkušeností.

9.6.2 Síť mateřských center

Mateřská centra (dále jen MC) zpravidla vznikají z iniciativy matek na rodičovské dovolené, které se zároveň podílejí na jejich samosprávě a zajišťují programy. Centra umožňují matkám s malými dětmi vyjít z izolace, kam se celodenní péčí o dítě dostávají. Jsou založena na principu rodinné svépomoci a vzájemné službě, poskytují společenství, solidaritu a otevřenost všem generacím. Matky si zde vyměňují zkušenosti a poskytují i laické poradenství.

Síť mateřských center realizuje projekty a kampaně na podporu a prohloubení spolupráce mateřských center s místní samosprávou. Síť začala jako první hodnotit obce podle toho, nakolik jsou rodinám přátelské – uděluje certifikáty Společnost přátelská rodině, které mohou získat obce, ale také např. firmy a společnosti ze soukromého sektoru. Prezidentka Sítě mateřských center Rut Kolínská byla také iniciátorkou zavedení soutěže Obec přátelská rodině na celostátní úrovni v kompetenci MPSV. Mateřská centra také často iniciují kampaně ve prospěch rodiny – např. prostor pro děti, jízda s kočárky městem apod.

9.7 Odborná veřejnost

Za odbornou veřejnost jsou považovány vědecké a výzkumné ústavy a jejich zaměstnanci, osoby z praxe, ale i akademici přednášející na vysokých školách či osoby jinak odborně působící v dané tematické oblasti. Jedná se například o Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Sociologický ústav Akademie věd ČR, Centrum pro sociální a ekonomické strategie a řadu dalších organizací.

Odborníci zabývající se rodinou mají o danou problematiku **značný zájem** a vnímají, že současná situace je nevyhovující. **Míra jejich vlivu** je střední – jejich odborné názory, a výsledky jejich studií jsou považovány za platné a relevantní, záleží však často na politickém rozhodnutí, zda vznikne politické opatření reagující na výsledky těchto studií.

V **postojích** k rodinné politice na komunální úrovni se většina odborníků shoduje. Jejich postoje jsou podrobně shrnuty v kapitole 6.3.

9.8 Rodiny

Rodiny jsou cílovou skupinou opatření rodinné politiky. Do této skupiny aktérů můžeme zařadit jak rodiny jako celek, tak rovněž jejich jednotlivé členy. Rodiny nejsou jen pasivními subjekty, kterým jsou určena opatření rodinné politiky, ale aktivně se zapojují do jejich tvorby a plánování.

Zájem rodin na vytvoření příznivých podmínek pro jejich fungování je velký, i když často není deklarován. „*Angažovanost rodin v prosazování svých potřeb a zájmů jimi samotnými, případně prostřednictvím dalších subjektů občanské společnosti, je často nevelká, stejně jako informovanost rodin o možné formě jejich podpory*“ (MPSV 2005, 56). Při nejrůznějších výzkumech a anketách (například šetření CVVM 2008) zaměřených na jejich potřeby se však rodiče zapojují a dokážou formulovat, jaké konkrétní služby či opatření považují za důležité.

Tato skupina má jednu zásadní nevýhodu, a to sice fakt, že nemá svou specifickou lobby. Problémem lobbingu rodin je to, že zde existuje velké množství skupin, které mají různé dominanty zájmu. Rodiny nejsou schopny organizovat se tak, jako např. zaměstnanci, nebo podnikatelé, příčinou je zřejmě to, že rodina je chápána jako soukromá záležitost. **Politický vliv rodin je proto malý.**

Postoje rodin ke komunální rodinné politice jsou různorodé. Většina se zřejmě rodinnou politikou příliš nezabývá a přejímá většinové postoje ve společnosti, které jsou z velké části utvářeny médii. Rodiny nemají dostatek relevantních informací o tom, co všechno lze pod rodinnou politiku zahrnout. Pasivně jednotlivá opatření rozpoznají, ale aktivně je většinou nedokážou formulovat. Menší část rodin se pak o rodinnou politiku zajímá hlouběji, pravděpodobně se jedná o stejnou skupinu rodičů, kteří jsou aktivní v rodinných a mateřských centrech či jiných rodičovských iniciativách.

9.9 Kraje

Krajské samosprávy také mají možnost působit v rodinné politice. Zastupitelstva mohou zřizovat své výbory a rady kraje své komise, a to včetně výboru či komise pro rodinu. Některé kraje zpracovaly svou koncepci rodinné politiky, která je vůči obcím spíše koordinační a zahrnuje aktivity regionálního rozsahu. Může se jednat například o zavedení projektu rodinných pasů, či dotační tituly pro neziskové organizace působící v oblasti podpory rodiny. Projekt rodinných pasů zavedl v ČR jako první Jihomoravský kraj, a projekt je koncipován jako příhraniční – rodinné pasy lze ke slevám využít i v sousedním Rakousku a rakouské rodiny mohou své pasy využívat v Jihomoravském kraji. Podpora rodin tedy může přesahovat hranice jednotlivých států.

Role krajů v rodinné politice vůči obcím je koordinační a podpůrná. Kraje mohou zapojit rodinnou politiku do komunitního plánování a sledovat pokrytí službami pro rodinu podobně, jako je tomu u služeb sociálních. Dále mohou působit motivačně vůči obcím, například v Rakousku jsou soutěže obcí v rodinné politice organizovány ze strany krajů. I MPSV by uvítalo jejich větší zapojení regionů do této problematiky, jednou z variant modifikace soutěže je zapojení krajů do hodnocení obcí.

Postoje politických i úřednických představitelů kraje budou obdobné jako postoje představitelů obcí. I zde lze očekávat větší ochotu k realizaci rodinné politiky ze strany nevolených představitelů kraje. Politici naopak většinou upřednostňují jiné priority.

Vliv krajů na rodinnou politiku v obcích není příliš velký. Podobně jako v případě MPSV mohou působit spíše motivačně, podporovat obce, aby usilovaly o vytvoření prostředí příznivého rodině. Rodinné politiky na krajské a obecní úrovni by měly být pokud možno provázané, zejména pokud jde o jejich cíle. Kraje však mohou podobné prostředí vytvářet v rámci regionu vlastní aktivitou. Je pravděpodobné, že pokud se za myšlenku podpory rodiny postaví představitelé kraje, bude tato idea lákavější i pro představitele obcí. Tento předpoklad se potvrzuje například v Jihomoravském kraji, ze kterého pochází mnoho z účastníků soutěže OPR.

9.10 Soukromý sektor v obcích

Zaměstnavatelé mohou významným způsobem spoluvytvářet rodině příznivé prostředí v obci, i když není zvykem na ně pohlížet jako na aktéry rodinné politiky. Zaměstnavatelé nastavují specifické podmínky pro své zaměstnance, mohou ovlivnit pracovní dobu zaměstnanců, podmínky rodičů na rodičovské dovolené nebo umožnit zaměstnancům nejrůznější benefity. S prorodinnými opatřeními zaměstnavatelů se zatím setkáváme nejvíce u českých poboček zahraničních firem, kde je společenská zodpovědnost firem vůči rodinám součástí firemní kultury. Někteří zaměstnavatelé dokonce zřizují pro své zaměstnance firemní školky či jesle či přispívají svým zaměstnancům na zařízení péče o děti. Podle zahraničních zkušeností (SLAMA 2001) je ideální, pokud se místní zaměstnavatelé zapojí do struktur usilujících o zlepšení situace rodin, v těchto skupinách mohou získat podněty či inspiraci jak lépe vycházet rodinám vstříc. Pro zaměstnavatele může prorodinná orientace přinést konkurenční zvýhodnění na trhu, je pravděpodobné, že zaměstnanci mající či plánující rodinu se budou spíše ucházet o místa v rodině přátelském podniku. Podle A. Habische budou mít prorodinná opatření podniků, jako je volná pracovní doba či práce z domova, efekty v podobě větší identifikace s podnikem, klesající absence právě u těch pracovníků, kteří mají děti, vyšší pracovní pohotovost v nouzových dobách, když je zapotřebí povolát jednotlivé pracovníky. *„Je to také dobrá možnost připoutat k podniku schopné mladé ženy: víme, že mladé ženy, které jsou často lépe vzdělané, hledají na pracovních trzích konkrétně podniky příznivé rodině“* (HABISCH 1999).

Zaměstnavatelé však zpravidla nevnímají potřebu zlepšení podmínek rodičů a rodin jako významný problém a ani míra jejich zájmu o tuto situaci není příliš vysoká. Jejich vliv na utváření komunální rodinné politiky bych označila jako slabý až středně silný.

9.11 Společnost

Ve společenské diskusi je problematice rodinné politiky obecně i podpoře rodin ze strany obce věnována malá pozornost. Převládající veřejné mínění o rodinné politice je z velké části utvářeno mediálním obrazem komunální rodinné politiky, a tyto dvě oblasti se významně podílí na představě samotných rodin o rodinné politice.

Pod pojmem „rodinná politika“ si většina společnosti představí jen sociální dávky rodinám, případně mateřské školky a dětská hřiště.

Zájem politických, společenských a vědeckých institucí o prosperitu rodiny je velmi nízký. Volební programy politických stran jsou v tomto směru v porovnání s některými evropskými státy velmi chudé. *„Velké společenské organizace neumějí zájem o rodinu projevit a vědecké instituce projevují akademický odstup, někdy přímo akademický pesimismus. Výsledkem je mlčení masmedií a nedostatek idejí“* (ZEMAN 1999).

Postoj k rodinné problematice je odtažitý, rodinný život je odsouván do oblasti soukromí. Spokojený rodinný život nepatří mezi hlavní charakteristiky úspěšného člověka. Ve společnosti dlouhodobě převládá důraz na péči o potřebné a silnou tradici má i péče o děti a mládež.

Vliv společnosti na politiku může být značný a je velmi propojen s vlivem médií. Pokud by ve společnosti započala široká diskuse o potřebách rodin a jejich životních podmínkách, je pravděpodobné, že dříve nebo později by se tímto tématem začaly zabývat i politické strany ve svých programech a že by se téma více prosadilo i v mediálním diskursu.

9.12 Média

Média, tedy sdělovací prostředky, jsou nositelé určitého sdělení. Za nejdůležitější média jsou označovány televize, tisk, rozhlas a nově také internet. Masmédia působí na své recipienty (čtenáře, posluchače a diváky) a ovlivňují jejich sociální konstrukce reálného světa i jejich osobní postoje a názory. Realita představovaná v médiích se tak může značně lišit od skutečnosti.

Metodické doporučení MPSV uvádí k působení médií následující: *„Mladí lidé jsou navíc vystaveni i dalším proti-rodinným tlakům ve společnosti, a to zejména prostřednictvím médií, která vesměs podporují hodnoty individualismu, konzumu a výkonu, a tím vytvářejí společenské klima nepříznivé vůči rodině. Život v manželství je často i v mediálním diskursu prezentován jako nmoderní forma života bránící rozvoji individuality.(...) Opominout nelze ani formující význam médií, jejichž působení jinak většinou umenšuje prostor pro fungování vztahů v rodině. Proto se*

vláda zaměří na budování spolupráce s médii za účelem vytváření prorodinného klimatu ve společnosti a vytváření pozitivního pohledu na rodinný život...“ (MPSV 2008b, 21).

Zájem médií o rodinnou politiku je minimální. Média, zejména komerční, prezentují většinou informace s určitým senzačním či dramatickým nábojem, a jen zřídkakdy se zde prosadí témata, která takový náboj neobsahují. I z toho důvodu se témata rodinné politiky a rodinných hodnot obecně příliš často v médiích nevyskytují. *„O to systematictější musí být snaha pozitivní fakta zveřejňovat, protože teprve aktivity, o kterých se ví, mohou představovat širší než individuální přínos. Vytváření prorodinného klimatu ve společnosti je více záležitostí medializace dobrých příkladů a výsledků, nestačí pouhá existence smysluplných aktivit na tomto poli“ (POLÁKOVÁ 2003, 237).*

Vliv médií na politiku může být značný, protože média spoluutváří veřejné mínění. Pokud se do něj probouje i téma podpory rodiny, vstoupí i do povědomí politických představitelů obcí a vytvoří se tak lepší předpoklady pro to, aby myšlenka podpory rodiny mohla být v obci dále rozvíjena.

10 Příklady dobré praxe a překážky rozvoje

Poté, co jsme se seznámili s vývojem rodinné politiky na celostátní i regionální a lokální úrovni a s aktéry, kteří do lokální rodinné politiky vstupují, se budeme zabývat tím, jak vypadá současná rodinná politika v obcích.

Provedla jsem na 18 vybraných soutěžních formulářích analýzu pomoci matice jednání (viz Přílohy č. 5 - 22) a zjištění v následujícím textu vyvozují z údajů v těchto formulářích, ale také z informací získaných při osobních návštěvách obcí a z rozhovorů se zástupci obcí i neziskového sektoru. Uvedená zjištění se vztahují jen na soubor zkoumaných obcí a není možné z nich dělat obecně platné závěry. Analyzované obce jsou různých velikostí, od několika set obyvatel až po desetitisíce, šíře prorodinných opatření je proto velmi různá. Představená analýza je proto jen rámcová, protože možnosti obcí různých velikostních kategorií v podpoře rodiny jsou velmi rozdílné.

Analýza slouží k popisu současného stavu rodinné politiky ve vybraných obcích ČR, a také k nalezení příkladů dobré praxe v těchto obcích a překážek, se kterými se v obcích setkáváme. Kapitola je rozdělena do deseti tematických okruhů, které vycházejí z „matice jednání“ (viz příloha č. 1), podobnou sadu okruhů nalezneme v malých obměnách i v soutěžním formuláři a v koncepcích RP.

10.1 Explicitní komunální rodinná politika

Jak bylo uvedeno v kapitole 8.5, jen v několika obcích v celé ČR se setkáme s **koncepcí** rodinné politiky. Ze zkoumaných obcí nemá takovou koncepci žádná. Pokud v obci nějaká strategie na podporu rodin existuje, bývá zpravidla součástí komunálního plánování sociálních služeb, které je možné rozšířit tak, že zahrnuje nejen služby sociální, ale i služby pro rodiny. Názvy pracovních či koordinačních skupin zahrnujících opatření pro rodiny jsou různé. Někdy v nich slovo rodina zahrnuto je (např. Obec O7 – Rodina, děti a mládež), někdy slovo „rodina“ neobsahují (např. v obci O2 – Děti mládež a dospělí v psychosociální krizi), nebo ho dávají do souvislosti s krizovou či sociálně potřebnou situací (RO2 – Rodiny v krizi, RO1 - Sociální pomoc a péče o děti, mládež a rodinu).

Podobně by i v rámci obecního úřadu měl existovat **pracovník či instituce**, na které se rodiny mohou obracet a která prosazuje zájmy rodin i v dalších politikách obce. V analyzovaných obcích se vyskytují jen dva takové příklady. V obci O6 funguje Komise pro rodinu a děti a v obci O11 existuje Výbor pro rodinu. Zastupitelstvo této obce také jako jediné z analyzovaných přijalo usnesení o podpoře rodiny: „Zastupitelstvo (...) chápe rodinu jako jednu z nejvyšších lidských hodnot a váží si všech rodičů, kteří přijímají děti a snaží se je řádně vychovávat a vést k občanské odpovědnosti. Zastupitelstvo bude podporovat takové organizace, jejichž činnost bude přispívat k upevnování vztahů mezi rodiči navzájem a mezi rodiči a dětmi“ (O11).

10.2 Hodnota rodiny a rodičovství ve společnosti

Rodinná politika není hodnotově neutrální, ale vyžaduje určité etické ukotvení. Podle O. Polákové je pro zkvalitnění života rodin „...zapotřebí oživit a posílit určité hodnoty, které upevňují a zkvalitňují rodinný život a s jejichž pomocí může rodina dobře žít a fungovat a plnit své poslání. Tyto hodnoty jsou úzce spojeny s utvářením kvalitního osobního lidského společenství – rodiny jako základu společnosti, neboť platí: jaká rodina taková společnost a stát“ (POLÁKOVÁ 2003, 64).

V průběhu svého výzkumu jsem se setkala jen s několika obcemi, které si vytyčily jako prioritu systematické prosazování a podporování rodinných hodnot. Častěji se jedná o jednotlivé aktivity obcí, které jsou cílené na **symbolické ocenění práce rodin a zviditelnění hodnoty rodiny ve společnosti**. Velké množství obcí znovu zavádí tzv. **Vítání občánků**, tedy přivítání nově narozených dětí v obci a vyjádření podpory jejich rodičům. Tento „obřad“ byl za minulého režimu spojen s prosazováním socialistické ideologie, a proto se k němu některé obce staví rezervovaně, jiné obce se snaží naplnit tento obřad novým neideologickým obsahem. Vítání občánků bývá spojeno s předáním diplomu či pamětního listu a drobných darů, v některých případech je rodinám darován i finanční obnos.

Zdůrazňování hodnoty rodiny může probíhat například i tak, že **zástupci města pořádají besedy či setkání přímo zaměřená na problémy rodin**. Vyjadřují

tak zájem o rodiny, a pokud je taková akce dobře medializovaná, pomáhá k většímu prosazení rodinných témat v médiích. Takové besedy se zástupci města probíhají např. v mateřském centru v obci O12, v obci O11 probíhá jednou ročně setkání rodičů se starostou. Podobně setkání zástupců obce s dětmi a mládeží vyjadřuje zájem o problémy této věkové skupiny. V obci O7 je například zřízen **dětský parlament**, který se setkává s vedením obce a diskutuje o řešení problémů a potřeb této skupiny.

K etablování rodinných témat v médiích přispívají také **kampaně a akce vztahující se k rodině**. V Rakousku jsou sociálně marketingové akce velmi rozšířené, například akce typu „Ano rodině“, „Více času pro děti“ apod. (HÖFFINGER 1999). V České republice se s takovými akcemi setkáváme spíše výjimečně. Jedná se například o projekt „**Celé Česko čte dětem**“, který zdůrazňuje to, že společné čtení s dětmi posiluje rodinné vazby. V současné době probíhá v ČR také marketingová akce „**Mluvme o stáří**“ se slogany „Nech mého dědečka/moji babičku na pokoji“, kterou pořádá Elpida o.p.s. a Nadace O2. Na lokální úrovni se většinou místní uskupení přidávají k akcím typu oslava **Dne rodin či Světový týden respektu k porodu (např. občanské sdružení v obci O7) či Národní týden manželství**. Do těchto akcí se však zapojují zpravidla jen organizace občanského sektoru, jen zřídka se k nim přihlásí i představitelé obecní či krajské samosprávy.

10.3 Oblast bydlení

Úroveň dostupnosti bydlení je jedním z hlavních faktorů, které ovlivňují rozhodnutí mladých lidí, zda založit či nezaložit rodinu, případně zda ji rozšířit (MPSV 2005, 21). Většina mladých lidí má jen omezené možnosti získat bydlení za přijatelné nájemné, tržní ceny jsou pro ně finančně těžko dostupné. Cena rodinného domku či vlastního bytu se pohybuje v částkách, které „...*není schopna potenciální rodina jako likvidní zdroj mobilizovat ani se započtením zdrojů širších rodinných sítí*“ (MOŽNÝ 1999, 29). Regulované nájemné bylo pro mladou generaci dostupné jen jako spoluzití s rodiči či prarodiči či na základě přechodu práva nájmu. Od 1. 1. 2011 však končí regulace nájemného na většině českého území, ve většině krajských měst, velkých městech Středočeského kraje a v Praze bude deregulace dokončena k 31. prosinci 2012.

Mladé páry žijí často ve větších městech, kam se přesouvají za prací. Zde pro ně často není nabídka jiného bydlení, než v nájemních bytech s tržními nájmy či zakoupení nemovitosti, které si pochopitelně nemohou dovolit z důvodu své životní situace (životní start, vstup na trh práce). „*Mladé rodiny se tak dostávají do nerovného postavení, do něhož si málokterý odpovědný mladý člověk pořídí rodinu. V mnoha případech může být takový počin (výstavba startovacího bydlení – pozn. autorky) přínosnější, nežli snaha vytvářet další složité systémy podpor. Mladá generace, nebo alespoň její značná část, je dnes také vyspělejší a jiná, dospěla již ve svobodné společnosti, je vzdělanější, má široké možnosti uplatnění, je sebevědomá, ctí jiné hodnoty, a proto nemusí vždycky mít zájem na tom, aby stát vůči rodině zastával paternalistickou roli*“ (POLÁKOVÁ 2003, 74). Dostupné bydlení pro mladé rodiny by proto mělo být jedním z prioritních zájmů zástupců obce. Nejedná se nutně o bydlení sociální, nájemné by mělo v dlouhodobém horizontu pokrývat náklady na údržbu a opravy budov, ale výše nájmu by měla být nižší, než u ziskových tržních nájmu.

V menších obcích je častá cílená podpora budování inženýrských sítí v oblastech výstavby nových domů, což má spolu s nízkou cenou pozemků pomoci mladým rodinám vybudovat vlastní bydlení. Náklady na pořízení vlastnického bydlení se výrazně liší podle regionů, obecně však platí, že znamenají pro mladé lidi velkou zátěž - nástroje na podporu pořízení vlastnického bydlení předpokládají přinejmenším průměrné až nadprůměrné příjmy, což je u mladých lidí s perspektivou narození dítěte a tedy jednoho pracovního příjmu v rodině dosti náročné. Pořízení vlastnického bydlení navíc vede ke svázání s regionem, což omezuje pracovní mobilitu mladých rodin (MPSV 2005, 21).

Některá města a obce nevlastní téměř žádné obecní byty, protože obecní bytový fond byl za předchozích vedení obce zprivatizován. Správa obecního bytového fondu je mnohdy problematická. Dluhy na nájmech v obecních bytech dosahují často vysokých částek a jejich vymáhání je zejména u sociálně slabých obyvatel velmi obtížné.

Podobně jako v jiných oblastech rodinné politiky, i v bytové politice obcí vůči mladým rodinám bývají opatření zaměřena přednostně na sociálně slabé a

potřebné rodiny. Pokud města a obce vlastní alespoň několik obecních bytů, část z nich je zpravidla vyčleněna pro sociálně potřebné rodiny. Pokud obec nemá byty vyhrazené přímo pro tyto rodiny, bývají sociálně potřebné rodiny v přidělování volných bytů upřednostňovány a mívají nižší nájemné. **Nejedná se však většinou o systematickou podporu rodin v oblasti bydlení, obecních bytů s výhodnými nájemnými bývá nedostatek a nestačí uspokojit všechny zájemce.** Jen ve dvou z analyzovaných obcí existují malometrážní byty určené přímo jako startovací bydlení pro mladé rodiny a pro seniory, dalších pět obcí výstavbu takových bytů plánuje, avšak realizace je téměř vždy závislá na získání grantu či dotace. I když obec dotaci získá, bývá výstavba pro obec velkou zátěží, protože mnohdy je finanční spoluúčast obcí na projektech velmi vysoká, může dosahovat až 70% (KEPROVÁ 2010).

Zajímavý je příklad z obce O14, kde byla na malometrážní byty pro mladé rodiny přebudována budova bývalé základní školy. Některé obce poskytují rodinám půjčky s nízkým úrokem na přestavby a přístavby, při kterých je vybudována nová bytová jednotka (Obec O4), případně umožňují mladým rodinám získat byt do osobního vlastnictví.

Pokud jde o bydlení v krizové situaci, existuje ve většině zkoumaných obcí azylové zařízení, nebo obec přispívá na azylové zařízení v blízké obci. Jedná se především o azylové domy pro matky s dětmi a osoby v krizové situaci, jako je například domácí násilí či živelná pohroma. Krizové byty bývají připravené také v jiných obecních budovách či zařízeních (například v obci O15 je jako krizový byt vyhrazen apartmán v obecním autokempu).

Je zřejmé, že obce o podporu rodin v bytové oblasti usilují, avšak opatření přicházejí často se zpožděním a nejsou cílena přímo na rodiny s dětmi. Pomoc rodinám v nouzi a krizové bydlení jsou velmi důležité, ale podpora bydlení ostatních rodin zejména s malými dětmi by neměla být opomíjena. Podle J. Kovaříka jsou v samotné bytové politice skryté implicitní protirodinné prvky. Především jde o celkový **nedostatek bytů na trhu**, který v roce 2000 dosahoval 150 až 200 tisíc, z toho asi 120–130 tisíc pro mladé rodiny (J. Kovařík – in ZEMAN, 1999). Dále se v české bytové politice nezohledňuje potřeba udržování rodinných vazeb. „*Způsob výstavby bytů neumožňuje takové rodinné soužití, které by odpovídalo současným*

demografickým charakteristikám, tj. prodloužení života a soužití tří až čtyř generací pohromadě. Např. rodiny, které by chtěly pečovat o své stárnoucí rodiče, tak činit nemohou, protože nemají instituci výminku, který by byl v jejich domě a umožňoval privátní život takových rodičů“ (J. Kovařík – in ZEMAN, 1999). Zohledňování rodinných vazeb v oblasti bydlení je další oblastí, která by si v České republice zasloužila větší pozornost.

10.4 Fyzické prostředí pro rodiny

Život rodin se odehrává především v nejbližším okolí jejich bydliště, významná je tedy prorodinná infrastruktura a podoba veřejného prostranství v těchto lokalitách. Ve většině obcí vznikala obecních hřiště pro nejmenší i školní děti a sportoviště (víceúčelová hřiště, hřiště na různé míčové sporty apod.) již před desítkami let, zastaralá hřiště jsou zejména v posledních letech obnovována a přebudována podle bezpečnostních norem EU. Významným impulzem byla jistě i možnost čerpat finance na úpravy dětských hřišť, financováním podobných projektů se zabývají některé nadace a existuje také možnost získat finance z evropských fondů, například i v rámci Operačních programů přeshraniční spolupráce. Stále častěji se setkáváme také se zpřístupněním hřišť a sportovišť při mateřských a základních školách veřejnosti. V některých velkých obcích a městech tato hřiště spravuje správce, který zapůjčuje vybavení a kontroluje dodržování provozního řádu (obec O1). Skvělým příkladem spolupráce obce s dalšími aktéry jsou případy, kdy se **občané sami podílí na návrhu obnovy veřejných prostranství** a mnohdy i na realizaci takových úprav. V obci O17 takto vznikl návrh nové návsi s přírodním jevištěm, tanečním parketem a dětským hřištěm. Vznikají také projekty lesoparků a parků či odpočinkových a rekreačních zón, které v plánech počítají s potřebami rodin s malými dětmi, mládeže i starších obyvatel.

Pokud jde o infrastrukturu pro **starší děti a mládež**, bývají často budovány cyklostezky, které jsou významné zejména v případech, kdy je děti využívají k jízdě do školy. Dále tato věková kategorie využívá in-linové dráhy a hřiště na různé sporty, setkáváme se také s budováním skateparků, lanových center apod. (Obec O1).

Zajímavým příkladem prorodinného opatření, které nemusí být finančně náročné, a přesto je vstřícné k rodinám, je opatření z obce O4. V zimních měsících zde platí zákaz vjezdu vozidel na jedné ze sídlištních ulic. Tato silnice je totiž hojně využívána místními dětmi k sáňkování.

Ve veřejných budovách a institucích se začínají objevovat **místa přátelská k dětem a rodinám** – na úřadech, v pohostinských a kulturních zařízeních se setkáváme s dětskými koutky apod. Bývá však obtížné najít například na obecním úřadě vhodné prostory, které by byly dostupné s dětským kočárkem, a zároveň umožňují, aby měl rodič o dítěti přehled během vyřizování svých záležitostí. Placený zaměstnanec, který by o děti pečoval, je pro mnoho obcí finančně nedostupný. V takové situaci může být dobrým řešením například spolupráce s mateřským či rodinným centrem.

V Brně byl z výhry v soutěži Obec přátelská rodině zřízen **Familypoint** – poradenské a informační centrum určené rodinám. Jeho zřizovatelem je město Brno a provozovatelem Centrum pro sociální péči. Familypoint poskytuje zázemí pro rodiny, rodiče si zde mohou odpočinout, nakrmit či přebalit své děti. Centrum se zpravidla stává místem pro neformální setkávání rodin i rodičů s prarodiči. Důležitou zásadou centra je nízkoprahovost, aby se okruh uživatelů mohl rozšířit i na ty rodiny, které do rodinných organizací běžně nedocházejí. Do familypointu by měl mít přístup každý a neměl by být k ničemu nucen. V hlavním brněnském familypointu je zaměstnán vyškolený pracovník, který poskytuje informace a zprostředkovává rodinám vše, co potřebují. Uvažuje se i o rozšíření o služby poradenství. Familypoint působí i jako aktivní pořadatel akcí pro rodiny, má i svůj web, kde rodiče najdou všechny potřebné informace týkající se rodin – zejména o službách pro rodiny. Centrum spolupracuje i s dalšími aktéry, pro zaměstnavatele je určena brožura o flexibilních formách zaměstnávání, pro organizace zabývající se rodinou nabízí familypoint servis v podobě informací o možnosti získání dotace. V Brně je v současné době devět poboček Familypointu bez pracovníka, které poskytují zázemí pro rodiny (možnost přebalení, hračky pro nejmenší) a informační letáky o nejrůznějších tématech souvisejících s rodinami, Tento unikátní projekt oslovil mnoho dalších měst (JANKŮ 2009).

Zohledňování zájmů dětí a rodin je běžné na tradičně jim určených místech, pro potřeby rodin jsou uzpůsobena dětská hřiště a sportoviště pro starší děti, parky a místa pro trávení volného času. Méně se však setkáváme se vstřícností k rodinám na ostatních veřejných prostranstvích a ve veřejných institucích (například přítomnost přebalovacích pultů či místnosti na přebalení a nakrmení dítěte, hračky pro děti tam, kde rodiče potřebují něco vyřídit apod.). Zohledňování rodin ve veřejném prostoru je výzvou jak pro obce, tak pro ostatní aktéry (například provozovatelé kaváren a restaurací, pošty, banky apod.)

10.5 Doprava, bezpečnost a bezbariérovost

Rodiny potřebují ve svém okolí bezpečné prostředí a pro jejich aktivní život je zásadní dobrá dopravní infrastruktura. Pro starší školní děti je velmi důležitá **doprava do školy**. Některé menší obce silně dotují **školní autobusy či minibusy** např. pro děti z okolních obcí, které docházejí do spádové školy. Dobrou a velmi rozšířenou tradicí pro zvýšení bezpečnosti dětí je také **dohled policistů** městské policie na frekventovaných přechodech před začátkem a po ukončení školní výuky. Některé obce pro tuto činnost proškolují místní seniory, což umožňuje seniorům aktivně se zapojit do života obce a setkávat se s dalšími generacemi. Obce mohou přijímat vyhlášky k úpravě bezpečnosti na silnicích, například obec O10 uzavřela pro větší bezpečnost dětí ulice v okolí základní školy pro vjezd vozidel a vytvořila zde pěší zónu, podobně obec O4 omezuje vjezd na frekventovanou část silnice v době před zahájením výuky, protože tudy vede jedna z hlavních tras školáků. Časté jsou také **úpravy frekventovaných či nepřehledných přechodů**, a to zejména výstavbou zpomalovacích prvků, nasvícením těchto přechodů apod. Tyto úpravy významně zlepšují bezpečnost zejména dětí na silnicích. Obce se však někdy potýkají s problémem, že obcí vede silnice, která není v majetku obce. Vystává tak často problém s výstavbou přechodů či regulací rychlosti na těchto komunikacích.

I v dopravě dětí do školy se mohou uplatňovat volné kapacity rodin a odlehčit tak obci i ostatním rodinám. V navštívené obci NO3 byla za městem zřízena malotřídní MŠ. Rodiče dětí, které do ní docházejí, se domluvili, že všechny dojíždějící děti doprovází vždy jen jeden rodič.

Pro rodiče s malými dětmi bývá nejčastějším způsobem přepravy **veřejná doprava**, proto je důležité její přizpůsobení kočárkům a také dostatečně frekventované spoje. V českých obcích sledujeme trend k bezbariérovosti. Dochází k postupné obměně vozových parků, a v některých obcích již podíl bezbariérových prostředků dosahuje více než jedné třetiny. Upravují se i zastávky veřejné dopravy, aby vjezd do vozidla byl snazší. Na otázku o bezbariérovosti v obci však zástupci obcí často odpovídají jen v souvislosti se zdravotně postiženými na vozíku, ve společnosti přetrvává mylný dojem, že bezbariérovost potřebuje jen úzký okruh občanů, a opomíjí se jiné početné skupiny, které bezbariérové prostředí potřebují. Kromě handicapovaných na vozíku se jedná zejména o rodiče s dětským kočárkem a také o seniory.

V některých větších městech se setkáme se slevami v městské hromadné dopravě pro osobu s dětským kočárkem. Toto prorodinné opatření má dlouholetou tradici v Praze, a nalezneme jej i ve městech O2 a O3.

V menších obcích by mělo být zajištěno **dostatečné dopravní spojení do větších měst**, zejména pokud se jedná o obec, která nemá vlastní sociální odbor či úřad práce, protože tyto instituce rodiny často potřebují. Dále by obce měly vycházet vstříc potřebám místních obyvatel v oblasti dopravy. V obci O16 například obec iniciovala změnu trasy místní autobusové linky tak, aby vedla přes sousední obec, kde mají místní občané četné příbuzenské vztahy a děti z obce dojíždějí do místní hudební školy. Některé obce také zřizují speciální sezónní či jednorázovou dopravu, v obci O13 například funguje speciální doprava do akvaparku a na divadelní představení.

Také **bezbariérové úpravy budov**, kde sídlí veřejné instituce, se začínají objevovat stále častěji. Mnohdy takové úpravy představují pro obce velké investice, protože například obecní úřady či školy sídlí často v historických budovách, kde bývá zavedení výtahu po stavební stránce obtížné a nákladné. Rodiny by se měly s kočárkem bez problémů dostat kromě úřadů i do dalších institucí, které často navštěvují – tedy zejména do škol a školek, kulturních a sportovních institucí, komunitních, rodinných a mateřských center, na poštu, k dětskému lékaři apod. Také jízda s kočárkem po obci by měla být pokud možno bezbariérová. Problémem bývá

celkově špatný stav chodníků a chybějící nájezdy na chodníky. Dobrou praxí je zpracování analýzy **bezbariérového pohybu po městě**, tedy nejdůležitějších tras pro rodiny a vozíčkáře, a přednostní bezbariérová úprava těchto tras. Na zmapování tras pak obec nemusí vynakládat velké finanční prostředky, při dobré spolupráci mohou takovou analýzu zajistit sami uživatelé či neziskové organizace, které je zastupují (viz např. obec O6).

V oblasti dopravy, bezbariérovosti a bezpečnosti můžeme pozorovat pozitivní trendy ve vztahu k rodinám. Situace však není ideální a v porovnání se západoevropskými zeměmi je Česká republika stále pozadu. V ideálním případě by možnosti pohybu po městě měly být stejné pro samostatnou osobu, osobu s dětským kočárkem či na invalidním vozíku. Současný stav dopravních prostředků, veřejných budov a chodníků stále zahrnuje mnoho bariér, které pro rodiny i zdravotně postižené omezují možnosti volného pohybu po městě. Rodiče s dětským kočárkem však mají mnohdy pocit, že ostatní obtěžují, když potřebují nastoupit do vozidla či pomoci s vnesením kočárku do schodů. Bariérové prostředí v obci může vést k tomu, že rodiče raději cestování omezují, tím se ale mohou dostávat do stále větší sociální izolace, která s sebou přináší další problémy.

10.6 Volný čas dětí, mládeže i rodin

Volnočasové aktivity pro děti a mládež jsou velmi rozšířené a mají v ČR velmi dlouhou tradici. V téměř všech větších městech se setkáme s podporou **základních uměleckých škol, knihoven, domů dětí a mládeže, velké dotace směřují zejména do klubů a organizací zabývajících se sportem a turistikou, podporovány jsou i kroužky umělecké a kulturní. V některých obcích hradí obec či město celý provoz a tyto kroužky jsou dětem dostupné zdarma** (např. obec O11). Pokud jde o akce pořádané obcemi či nejrůznějšími neziskovými organizacemi, bývají tyto akce cílené především na mladší děti. Ve většině obcí se setkáme s oslavou dne dětí, mikulášskými besídkami, vánočními a velikonočními oslavami, pálením čarodějnic a maškarními plesy apod.

Pro starší děti a mládež po ukončení základní školy je nabídka podobná, přímo na tuto věkovou skupinu bývají zaměřena nízkoprahová centra a kluby, které

kromě volnočasových aktivit nabízejí často i vzdělávací a osvětové přednášky, besedy a akce pro mládež. **Je důležité, aby prorodinná opatření v obci nebyla cílena jen na malé děti.** Například v navštívené obci NO4 byla v dotazníku potřeb výrazná poptávka po tom, aby v obci vzniklo místo pro setkávání starších dětí a mládeže. Obec proto nechala vystavět dřevěný altán pro tuto věkovou skupinu. Jiné obce se snaží vycházet vstříc této věkové skupině zejména nabídkou sportovní zábavy pro starší (soutěž horských kol, bowling, fitness centrum) a také kulturních akcí (koncerty známých kapel, provoz kina).

Podpora neziskových organizací pracujících s dětmi, mládeží i celými rodinami je zejména v poskytování obecních prostor či prostor příspěvkových organizací obce za výhodné a často symbolické nájemné. Dále se tyto organizace zpravidla mohou ucházet o dotace, a to jak na jednotlivé akce, tak na materiální vybavení a provoz. Obce také podporují nevládní organizace zapůjčením obecního vybavení na větší akce či zajištěním přepravy například na sportovní utkání.

Společenský život obcí zajišťují místní spolky, které mají často i dětské a dorostenecké oddíly. Velmi často se setkáváme se sbory dobrovolných hasičů, a také např. s mysliveckými či rybářskými spolky. Pokud jde o rodičovské organizace, poměrně rozšířená jsou **mateřská či rodičovská centra** (viz Kapitola 9.2). Organizace rodičů fungující na principu svépomoci bývají také přidružené i k jiným spolkům, například k Sokolu, a může se jednat i o rodičovská sdružení při škole či mateřské školce, která však mají často jen formální charakter. Obecně lze říci, že rodičovské či rodinné organizace jsou méně rozšířené, než organizace pracující s dětmi a mládeží, a zpravidla se jim také nedostává takové podpory. I tyto organizace mají někdy možnost fungovat za symbolický nájem v obecních budovách a žádat o dotace na vybavení a akce. V navštívené obci NO9 je v mateřském centru zaměstnáno sedm pracovníků, což je možné zejména díky vysokému příspěvku přímo z rozpočtu města. Taková míra podpory je však pro většinu mateřských center nedostupná. Z několika provedených rozhovorů (zejména rozhovor RO3) vyplývá, že **zástupci obcí nevnímají podporu rodičovských organizací, na rozdíl od organizací pracujících s dětmi a mládeží, jako prioritu** a často argumentují tak, že tyto organizace podporu nepotřebují, mají si hradit provoz samy, případně shánět

finanční prostředky jinde, než v obecních rozpočtech (NO7). Pro seberealizaci rodičů a zabránění sociálnímu vyloučení je dobré, pokud i rodiče mají v obci nabídku zájmových činností. Například v obci O11 fungují při ZŠ i kroužky pro dospělé – kromě běžné nabídky například výtvarný ateliér či keramická dílna, a město přispívá i na provoz těchto kurzů.

Jak bylo řečeno výše, obce či jejich příspěvkové organizace často pořádají akce pro zejména děti, kde se předpokládá, že děti přijdou v doprovodu rodičů. Méně se však setkáváme **s akcemi, které by byly přímo určené celým rodinám.** Společné aktivní trávení volného času pozitivně působí na vztahy mezi rodiči a dětmi. Pořádáním takových akcí, které jsou explicitně pro celé rodiny, dochází také k posílení role rodin ve společnosti a vyzdvižení rodinných hodnot. Takové akce mohou vést k většímu zapojení rodičů ve veřejném životě, dobrým příkladem je například Mateřská škola v obci O7, která si ve svém plánu dala za cíl intenzivně spolupracovat s rodinami. MŠ každoročně pořádá několik akcí, které jsou určené explicitně pro celé rodiny a aktivity na těchto akcích jsou navrženy tak, aby zde měl každý člen rodiny svou úlohu. Podobně v mateřském centru v navštívené obci NO5 pořádají dílny určené pro tatínky a syny. Takové akce mohou být zaměřeny i na vyzdvižení činnosti rodin a ocenění jejich práce, v mateřském klubu obce O4 je proto realizován osvětový projekt „Rodina je in“. V navštívené obci NO3 pořádají za tímto účelem Pochod generací, společný pochod celých širokých rodin, který je spojen i se soutěží o nejpočetnější vícegenerační rodinu. Rodiny by také měly mít možnost **společné rekreace**, příkladem jsou víkendové pobyty pro rodiny pořádané občanským sdružením a podporované obcí O6.

10.7 Finanční podpora rodin

Oblast finanční podpory rodin zahrnuje jak podporu přímou, tedy formou finančního daru například při narození dítěte, tak podporu nepřímou formou slev a zvýhodnění pro rodiny.

Některé obce dávají rodičům **dar při narození dítěte**, který je většinou předán na akci Vítání občánek (Obec O18). V obci O16 se setkáme s nebyvalou finanční podporou mladých rodin. Obec poskytuje rodinám porodné ve výši 10000

Kč a do šesti let věku poskytuje rodičům příspěvek ve výši 1500 Kč ročně. Taková forma podpory je však naprostou výjimkou. Zajímavé opatření bylo zavedeno v obci RO1. Zástupce obce uvedl, že při vítání občánků dostávají rodiče pro své první dítě poukaz v hodnotě 5000 Kč, který mohou uplatnit v několika místních obchodech s dětským zbožím. Obec pomáhá zajistit rodinám nejpotřebnější výbavu pro děti, a reaguje tak na specifické potřeby rodin ve městě, kde je velmi vysoká nezaměstnanost a pořízení tohoto základního vybavení může být pro mnoho rodin finančně neúnosné.

Častěji se setkáme se zvýhodněním rodin např. **v poplatcích za obecní odpad**. Zpravidla jsou od plateb osvobozeny děti do určitého věku (do 1, 3 nebo 6 let...), nebo se jedná o zvýhodnění rodin s více dětmi, například poplatek je vybírán nanejvýš za 2 děti.

Rodinné slevy bývají také poskytovány na kulturní a sportovní akce pořádané městem či obcí, některé obce jsou zapojeny do systému **rodinných pasů**, tedy systému slev pro rodiny. Systém slev často nezohledňuje rodinu jako celek, a slevy se vztahují jen na děti jako takové, nebo je nastaven diskriminačně ve vztahu k počtu dětí v rodině, často se setkáváme s rodinnou vstupenkou pro maximálně dvě děti (MPSV 2008b, 11). Obce zvláště v některých regionech mají velmi negativní zkušenosti se zneužíváním rodinných slev, technické provedení rodinných slev proto zůstává otázkou. Jedním z řešení by bylo zavedení zmíněných rodinných pasů. Systém slev poskytovaných státními, krajskými či obecními institucemi není jednotný ani dostatečně rozvinutý. Pokud jde o soukromý sektor, závisí aplikace slev na přístupu jednotlivců v řídicích funkcích a převážně souvisí s marketingovou strategií (MPSV 2008b, 21).

Významná je nepřímá finanční podpora rodin, zejména formou **dotace školního stravování a školních družin a kroužků**. Snížené poplatky za tyto služby představují pro rodiny výrazné úspory a často je jejich výše jen symbolická.

10.8 Vzdelávání dětí i rodin, prevence sociálně patologických jevů

Podpora základních i mateřských škol ze strany obcí představuje často velké výdaje, obce hradí provoz budov i jejich opravy. Je potřeba ocenit zvláště malé obce, které mnohdy silně dotují málo naplněné tudíž velmi ztrátové školy, aby místní děti nebyly nuceny dojíždět do vedlejších obcí. Naprostá většina škol poskytuje ve školních jídelnách také **stravování** za dotované ceny, před zahájením vyučování a po něm bývá k dispozici **školní družina**, poplatky za ni se pohybují spíše v symbolických částkách. Většina škol nabízí žákům také nepovinné předměty a odpolední kroužky, které také bývají pro rodiny cenově víceméně dostupné. Některé obce podporují **inovativní způsoby výuky**, např. v obci O6 vzniklo středisko ekologické výchovy s přírodní učebnou, které nabízí programy pro školy i zájmové vzdělávání. V obci O4 zase vznikla žakovská studovna, která kromě beletrie obsahuje i učebnice a alternativní učební texty a periodika. Tato studovna je kromě studentů otevřena i široké veřejnosti.

Do oblasti vzdělávání patří i **prevence vlivu negativních vlivů na děti a mládež**, která probíhá zejména v rámci škol a školských zařízení. Jedná se především o ochranu dětí před alkoholem, drogami, tabákovými výrobky, pornografií apod. (v obci O5 byla do programu zahrnuta i méně probíraná problematika extremismu). Školy hojně spolupracují s policií ČR, městskými policiemi a také s organizacemi zaměřenými na primární prevenci.

Jako preventivní opatření mohou obce využívat také **obecní vyhlášky**, například k omezení provozu výherních automatů v určité vzdálenosti od institucí pracujících s dětmi a mládeží. V navštívené obci NO1, kde byla velkým problémem prostituce na veřejných místech, se podařilo pomocí vyhlášek a přísné kontroly jejich dodržování omezit tuto činnost na veřejných prostranstvích na minimum.

Vzdělávání rodičů probíhá zejména v rámci mateřských a rodinných center ve větších městech, kurzy bývají pořádány i přímo obcí či mateřskou nebo základní školou. Většinou se jedná o **jazykové kurzy a kurzy práce s počítačem**, které pomáhají zejména matkám na rodičovské dovolené získávat nové znalosti a

dovednosti, které jim po skončení mateřské dovolené mohou pomoci v návratu do zaměstnání či při hledání nové práce. Podle J. Zemana má vzdělávání rodičů v ČR značné rezervy. „Kvalitní nabídka různých kurzů a škol rodičů, zážitkové programy na zlepšování vztahů, komunikace, zvládání stresu apod. by se bezpochyby setkaly s pozitivní odezvou. Podceňujeme fakt, že rodiče chtějí děti dobře vychovávat. Společnost jim však místo pomoci nabízí pouze dostatek kritiky“ (ZEMAN 1999).

10.9 Rodina a zaměstnání

Mateřské školy jsou pro mladé rodiny důležitou institucí, umístění dítěte v Mateřské škole je často předpokladem návratu ekonomicky neaktivního rodiče na trh práce. Často se však setkáváme s problémem převisu poptávky nad nabídkou. Obce často argumentují, že se jedná jen o dočasný problém, krátkodobé zvýšení porodnosti, které však rychle pomine a výstavba nové školky by tak byla neefektivní. Často v obcích existují plány a koncepce k řešení tohoto problému, ale nenajde se dostatek politické vůle k uvolnění financí na oblast péče o děti. Zástupce obce RO1 v rozhovoru uvedl, že příčinou nízké priority podpory rodin může být to, že v místní městské radě jsou v naprosté většině muži, tedy otcové. Na výchově dětí se zpravidla nepodílí v takové míře, jako ženy, a i z toho důvodu vnímají obecní priority jinou optikou. Problém nedostatku míst ve školkách tak pro ně není prioritní a naléhavý, protože nemají zkušenost s tím, jaké problémy s sebou neumístění dítěte ve školce může nést (problém s nástupem do zaměstnání, složité domlouvání náhradního hlídání dítěte, v důsledku se může jednat i o ztrátu zaměstnání). V ostatních českých městech a obcích může tento fakt hrát také významnou roli, protože na vedoucích politických pozicích v krajích i městech velmi převažují muži.

V ČR můžeme sledovat trend umisťování dětí do školek již v nižším věku, zhruba od dvou let dítěte, což je dáno především nedostatkem služeb péče o děti mladší tří let (KUCHAŘOVÁ 2009, 32-33). Dochází k proměně rodičovského chování a významná část rodičů se chce během rodičovské dovolené postupně zapojovat zpět na trh práce a udržovat kontakt se svou profesí. I kdyby tedy počty narozených dětí stagnovaly, poptávka po mateřských školách bude díky narůstajícímu zájmu o umístění dvouletých dětí převyšovat nabídku.

I když většina obcí řeší problém nedostatku míst spíše se zpožděním, setkáme se i s dobrými příklady. Obce mohou k vyřešení dočasné poptávky po MŠ zřídit například tzv. „kontejnerovou školku“⁷, jejíž pořízení je výrazně levnější než výstavba nové budovy, a po opadnutí zájmu je možné přenosnou budovu využít k jiným účelům (šatny pro sportovce, klubovny pro mládež apod.), či ji opět prodat. Další variantou je také vytvoření lesní třídy mateřské školy⁸, která není náročná na prostorové vybavení a po opadnutí zájmu je velmi jednoduché její zrušení. Mnoho malých obcí přizpůsobuje otevírací dobu potřebám rodičů, kteří dojíždějí za prací. Mateřská škola tak má v některých obcích otevřeno například více než 10 hodin denně.

V obci O7 byla provedena analýza porodnosti a dotazníková anketa zájmu rodičů o služby péče o děti. Na základě ankety bylo rozhodnuto o rekonstrukci mateřské školy a vybudování jeselské třídy pro děti mladší tří let (do mateřských škol je možné, po rozhodnutí ředitele, přijímat děti již od dvou let). Častá je možnost hlídání dětí v mateřském centru. Jedná se však o příležitostnou službu, která není plnou alternativou mateřských škol či jeslí.

Pokud jde o **děti mladší tří let**, nabízejí některá velká města služby jeslí. Počet jeslí v celé ČR je však velmi nízký, pohybuje se kolem 50 jeselských zařízení. I když jsou jesle naplněné, jejich provoz je velmi nákladný mimo jiné proto, že na rozdíl od mateřských škol na jejich provoz obce nedostávají příspěvky. Rodiče mají vůči jeselské péči často předsudky, a služby jeslí nechtějí využívat. Zástupce obce RO2 představil zajímavé řešení problému péče o děti do 3 let ve své obci. Fungují zde dvojce minijesle, tedy zařízení sousedského typu, které jsou provozována

⁷ Jedná se o prostorové moduly připomínající kontejnery, které se dají snadno sestavit. Jednoduchá budova umožňuje vytvořit podobné zázemí jako v klasické mateřské škole, splňuje hygienické i protipožární předpisy. Stavby je možné snadno přemístit, rozšířit či zmenšit. Je možné je tak přiblížit přímo cílové skupině (například do satelitního města) a po opadnutí zájmu přesunout jinam (ČTK 2009).

⁸ Děti v lesní mateřské škole tráví naprostou většinu času v přírodě, a to téměř za každého počasí. Zázemí bývá velmi jednoduché, většinou v podobě maringotky či jednoduchého přístřeší. Jako zázemí však může posloužit i klasická MŠ, která umožňuje například zajištění stravy a zázemí při mimořádné nepřízní počasí (VOŠAHLÍKOVÁ 2010).

v běžném bytě, a ošetřující personál má zdravotní vzdělání. Obec na provoz obou zařízení významně přispívá, aby byla pro rodiče finančně dostupná.

Během **letních prázdnin** zajišťuje většina měst provoz alespoň v některých mateřských školkách, i když se mnohdy jedná o velmi ztrátovou záležitost. Ve většině zkoumaných měst a větších obcí bývají pro starší pořádány obcí či neziskovými organizacemi **letní tábory či denní příměstské tábory, které jsou obcemi podporovány.**

Podpora rodin ve sladování rodiny a práce však nespočívá jen v zajištění péče o děti v době prázdnin. Organizace občanského sektoru pořádají **kurzy pro rodiče vracející se po rodičovské dovolené do zaměstnání.** Kurzy bývají zaměřené na motivační vzdělávání a uvědomění si dovedností nabytých při práci v rodině (například v obci O2) a dále na odborné vzdělávání. Některé neziskové organizace se snaží získávat pro své klienty i pracovní místa, například rodinné centrum v obci O7 oslovuje zaměstnavatele a aktivně **vyhledává volná místa v obci a okolí.**

Některé obce **podporují vznik nových pracovních míst** a samy vytvářejí nová pracovní místa, alespoň sezónně. Veřejně prospěšné práce jsou například nabízeny přednostně rodičům s dětmi. Tato praxe však není příliš rozšířená zejména kvůli finanční náročnosti, i když v některých obcích se takové projekty zdařily díky dotaci z Evropských sociálních fondů.

Rodinnou politiku v oblasti slučování rodiny a zaměstnání však mohou do velké míry ovlivnit zaměstnavatelé. Jde především o umožnění flexibilní pracovní doby, zkrácených pracovních úvazků či sdílených pracovních úvazků a individuální rozvržení pracovní doby. Zaměstnavatelé mohou také umožnit práci z domova, hlídání dětí či zřídit firemní školku. V ČR se však s prarodinnými opatřeními setkáváme spíše u zahraničních zaměstnavatelů, protože zejména v západní Evropě je zvykem považovat podporu rodin za důležitou. V nejmenované velké firmě jsem se například setkala s tím, že firma daruje každý měsíc příspěvek na dětský kočárek dítěti některého ze zaměstnanců, které se ten měsíc narodí jako první. Firma tak má fixně daný maximální obnos, který ten rok na prarodinná opatření utratí, a v jejím rozpočtu je tato částka zanedbatelná. Směrem k rodinám zaměstnanců to však vysílá

velmi pozitivní signály. Podobná opatření v menším měřítku by jistě mohly zavádět i české firmy, zatím se s podobnými opatřeními bohužel setkáváme jen zřídka.

10.10 Výchova dětí, rodičovství a partnerství, soudržnost rodiny

Jak připouští i Národní koncepce rodinné politiky, součástí celoživotního vzdělávání se dosud nestalo vzdělávání pro role partnerů/partnerek a rodičů, i když osvojení si těchto rolí není samozřejmostí. *„Předpokládá se, že tyto role si každý osvojí socializací v původní rodině. Tato socializace však může být poznamenána nestabilitou a narušenými vztahy v původní rodině, což dokládá vysoká míra rozvodovosti v ČR. Rovněž statistiky týrání dětí a četnosti výskytu případů domácího násilí dokazují, že nelze pouze spoléhat na funkčnost původní rodiny. K zodpovědnému a kvalitnímu partnerství a rodičovství bychom mohli být vychováni za předpokladu, že sama původní rodina funguje natolik dobře, že nám to umožňuje. Naopak velmi častou je situace, kdy si děti z nefunkčních nebo jen částečně funkčních původních rodin nesou vzorce chování, které budou působit odstředivě i uvnitř nově formované rodiny“* (MPSV 2005, 13).

V některých obcích se však již setkáváme s **výchovou k partnerství a rodičovství**. Takové kurzy pořádají pro žáky ZŠ a SŠ zpravidla neziskové organizace, například Národní iniciativa pro život, která realizuje přednášky o partnerství a rodičovství na školách v obci O8.

Setkáme se také s **kurzy přípravy na manželství**, kde jsou snoubenci konfrontováni s několika tématy, které bývají hlavním důvodem nespokojenosti v manželství. Takové přípravy nabízí zpravidla farnosti a církve, ale například cyklus víkendových akcí „Chodíme spolu“ probíhá v rámci DDM v obci O8.

Existují také aktivity, které si kladou za cíl **posilování již existujících partnerských a manželských vztahů**, jsou to například manželská setkání či letní tábory a pobyty určené celým rodinám.

Ministerstvo práce a sociálních věcí v Revidované koncepci definuje, jak by měl vypadat dobrý vztah rodičů k dětem a výchova a péče v rodině. *„Kvalitním*

rodičovstvím se přitom rozumí takové chování rodiče, které je ve vztahu k dítěti emočně vřelé, podporující, stanoví jasné hranice chování dítěte a podporuje všestranný rozvoj jeho osobnosti. Jde o takové rodičovské chování, které plně respektuje důstojnost dítěte a tělesné tresty nejsou používány jako prostředek jeho výchovy“ (MPSV 2008b, 21).

Pro rodiče bývají dostupné kurzy, přednášky a besedy o přípravě na porod, vývoji dětí, dětské psychice a **výchově** dětí a o specifických problémech souvisejících s výchovou, se kterými se rodiče mohou setkávat. Podobně jsou zaměřené také kurzy na **zvyšování rodičovských kompetencí**, například projekt občanského sdružení v obci O7 zaměřený na zvyšování rodičovských kompetencí, posílení role otce a vztahů v rodině. Občanské sdružení v obci O2 nabízí sociální a rodičovský výcvik a nácvik **rodičovských dovedností** přímo v rodinách. Oba typy kurzů pořádají většinou mateřská či rodičovská centra a občanská sdružení ve větších městech, ale také např. mateřské školy.

Poradenství pro rodiny je také velmi důležitou službou, v souvislosti s dětmi se jedná zejména o pedagogicko-psychologické poradny, významné je ale i rodinné a partnerské poradenství, krizové poradenství či odborné sociální poradenství.

Další důležitou skupinou opatření je prevence domácího násilí a pomoc při jeho výskytu. Obec O1 vytvořila ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí modelový systém **pomoci obětem domácího násilí**. Základem je interdisciplinární spolupráce jednotlivých odborů úřadu, policie ČR, zdravotnických a azylových zařízení, krizových linek apod.

11 Nejméně rozvinuté oblasti komunální RP

Na základě předchozích analýz vykrystalizovalo několik oblastí, které jsou v rodinných politikách obcí nejméně rozvinuté. Především téměř v žádné ze zkoumaných obcí není rodinná politika vyjádřena explicitně, nesetkáváme se s tím, že by byl v obci zaměstnanec, komise nebo výbor pro rodinu, že by obce měly jasně deklarovanou svou vizi, kam chtějí v podpoře rodin směřovat, ať už formou prohlášení zastupitelstva, nebo přímo vyjádřenou ve strategickém plánu.

Jako další velký problém vnímám to, že se v obcích jen v malé míře setkáváme se symbolickým oceněním rodin, aktivity v obci jen zřídka směřují výslovně k celým rodinám, často jsou cíleny na jednotlivé členy, zejména pak děti a mládež. Stejně tak slevy pro rodiny často nejsou určeny pro rodinu jako celek, ale jsou omezeny jen na určitý počet dětí. Není zvykem rodiny oceňovat slavením dne rodin, či propagovat rodičovství a rodinný život např. v místních médiích. V malé míře se také setkáváme se snahou o mezigenerační projekty, o větší aktivní zapojení seniorů do veřejného života obce a o umožnění blízkého soužití rodin a jejich seniorů.

Symbolický vzkaz vysílaný touto politikou⁹ směrem k rodinám často ukazuje nedostatečný zájem představitelů obce o rodiny, o to s čím se potýkají a v čem by uvítaly pomoc. Ze strany zástupců obce většinou není vůle vytvářet cíleně prorodinné klima, témata rodiny jsou v pořadí důležitosti až na druhém a dalším místě.

Z konkrétních veřejněpolitických oblastí pak jako největší problém vyplývá bytová situace zejména mladých rodin. Zajištění samostatného bydlení je jednou z nejdůležitějších podmínek pro životní start mladé rodiny a značně ovlivňuje i rozhodnutí pro rozšíření rodiny. Zejména na tuto oblast by se tedy obce měly zaměřit, pokud chtějí v obci mladé občany udržet.

⁹ I absenci určitých opatření lze považovat za politiku. *“Jak vědomé tak nevědomé rozhodnutí nečinit nic, je druhem policy“* (VESELÝ a NEKOLA 2007, 36).

Podle zjištění Pavla Bareše o sociálních službách neodpovídají priority v oblasti sociálních služeb potřebám. V obcích se zřejmě projevuje setrvačnost v rozhodování o prioritních službách, které se projevuje tím, že větší podporu mají „zavedené“ služby zejména z oblasti sociální péče. Jako potřebné ale nedostatečně podporované pak bývají hodnoceny služby sociální prevence (BAREŠ 2008, 24-25). Podobné schéma se dle mých zjištění objevuje i u služeb pro rodiny. Největší podporu jsem zaznamenala u služeb, které mají charakter služeb sociálních (odborné poradny, pečovatelské služby, osobní asistence, centra denních služeb, raná péče apod.). Dále jsou poměrně významně podporovány služby sloužící nepřímo k podpoře rodin, a to zřejmě z důvodů setrvačnosti (výchova, osvěta, volnočasové aktivity apod.), ale i služby péče o děti, které spadají pod služby prevence. S nejnižší podporou se pak setkávají preventivní služby na podporu fungující rodiny, zejména mateřská a rodinná centra, rodinné a manželské poradny, služby pomoci s vedením domácnosti apod.

12 Zhodnocení KRP z hlediska představ o její ideální podobě

V následující kapitole srovnám získané poznatky o rodinné politice v obcích s charakteristikami, na kterých se shoduje odborná veřejnost z oblasti rodinné politiky. Budu se zabývat příčinami případných rozporů mezi realitou a těmito ideálními charakteristikami a návrhy, jak by bylo možné rodinnou politiku dále rozvíjet.

12.1 Podpora fungující rodiny

Jak jsem zmínila v kapitole 6.4.1, ve společnosti je vnímána jako legitimní zejména podpora sociálně potřebných a také dětí. Podpora rodiny jako celku však není chápána jako téma, kterým by se měla veřejná správa přednostně zabývat. Jak uvádí národní koncepce rodinné politiky, *„Výchova dětí a zabezpečení rodiny jsou v porovnání s výkonem zaměstnání chápány v celospolečenském kontextu jako méně přínosné a důležité, což dokládá oslabená pozice zaměstnanců-rodíčů (v převážné většině žen) na trhu práce a nízké finanční ohodnocení péče o dítě. Celospolečenská lhostejnost k potřebám rodičů přetrvává v podobě zanedbávání potřeb rodičů nejen v zaměstnanecké sféře, ale i v jejich společenském a každodenním životě, kde se projevuje zejména nízkými investicemi do oblastí spojených s podporou rodičovství. Nedostatečná podpora prarodinných aktivit a opatření způsobuje, že se rodiče malých dětí mohou ocitnout v sociální izolaci“* (MPSV 2005, 11).

Ve zkoumaných obcích není v naprosté většině případů podpora běžné fungující rodiny prioritou. O. Poláková uvádí několik důvodů, podle ní **není v obcích dostatečně přijímán názor, že podporu rodin lze provádět i jinou formou, než finančními transfery.** *„Kvalita života je pod přetrvávajícím dojmem někdejší ekonomické frustrace stále primárně pocíťována jako materiální dostatek, faktory kvality životního a sociálního prostředí jsou hluboce podceňovány“* (POLÁKOVÁ 2003, 241). Zlepšování společenského klimatu vůči rodinám nepovažují představitelé obcí za podstatné.

Dále je rodinná politika považována za **méně naléhavou záležitost**, než některé další priority obcí. „*Stále ještě přetrvávající zanedbanost infrastruktury i dalších pro život důležitých oblastí váže natolik finanční i pracovní kapacity představitelů obcí, že se na domněle méně naléhavé záležitosti, jako je podpora rodin, nedostává*“ (POLÁKOVÁ 2003, 241).

Mnohé aktivity související s podporou rodiny vyžadují **kapacity dobrovolné práce**, kterých se ale často nedostává. Příčinou je nedůvěra vůči významu takové práce, její nízká sociální prestiž. Jako poslední překážka bývala uváděna **nedostatečná motivační a poradenská činnost ze strany státu**“ (POLÁKOVÁ 2003, 241).

Jako řešení se tedy nabízí zejména osvěta a šíření informací o tom, jaké nástroje může rodinná politika na obecní úrovni využívat, proč je podpora rodin pro obec samotnou důležitá a prospěšná. Dále by spolu s rodinnými hodnotami měly být posilovány i hodnoty občanské společnosti, jako je důvěra, prestiž dobrovolné práce. V neposlední řadě by prospěla i větší aktivita ze strany MPSV (působení shora) a ze strany neziskového sektoru směrem k obcím (aktivita zdola). Jak však uvádí Poláková, iniciativa ‚zdola‘ je okolím vnímána, a často se tak sama vnímá, jako předem odsouzená k zániku (POLÁKOVÁ 2003, 241).

12.2 Institucionalizace

Podle expertů je zapotřebí podporovat rodiny nejen implicitní sadou opatření, ale vyjádřit jim podporu explicitní rodinnou politikou obce. Jak bylo řečeno, účinná rodinná politika musí být uskutečňována za součinnosti širokého spektra aktérů.

Jako protinázor bývá uváděno, že **komise či výbor by jen převzaly činnost již existujících komisí** – bytové, školské, komise pro volný čas mládeže apod. Podobně se setkáme s argumenty, že stačí existence dosavadních zaměstnanců sociálních a jiných odborů a vytvoření nové pozice referenta pro rodinu by bylo zbytečné.

Zde je však potřeba znovu připomenout symbolický význam politických opatření. Již samotná existence nějaké instituce, která má v názvu slovo „rodina“, vysílá k místním rodinám pozitivní vzkaz o tom, že se o ně někdo zajímá a zvyšuje

pravděpodobnost, že se rodiny samotné budou chtít zapojit a vyjádřit své názory. Jak upozorňuje Josef Zeman, je potřeba stavět na tom, co již existuje, protože zbourání starých institucí a vytvoření nových nebývá úspěšné. Přesto je potřeba „...*nenechat se uzavřít do starých klišé. Spíš vzbudit zájem o to, aby rodinná politika nebyla tříšť dílčích opatření. Aby tedy například nejednali v podstatě na svou pěst manželské poradny a oddělení péče o dítě, na svou pěst nestátní organizace atd. Ne proto, že by pracovaly hůř; je spíše lepší, když každý pracuje ve své oblasti, ale nevznikne tak společenská atmosféra, která je nesporně potřebná*“ (ZEMAN 1999).

Zřízení orgánu pro rodinu tedy musí mít jasný úkol, a musí jej doprovázet vysvětlující kampaň. Důležité je také zdůrazňovat iniciativu zdola. V naší zemi je zakořeněna negativní zkušenost, kdy komise dostaly program z vyšších míst, který byl poté vnucován občanům. Je proto potřeba, aby komise, výbor či zaměstnanec nabídl rodinám něco, co budou samy oceňovat, vnímat jako pomoc pro uskutečnění vlastních cílů. „*Idea musí být prezentována jako zájem obce pomoci rodinám, nikoli jako příkaz shora nebo bezduché napodobování. (...) Veřejné představení záměru začít v obci uplatňovat principy municipální rodinné politiky by mělo začít vyhlášením zásady, že na prvním místě je hledání, co z realizovatelných věcí v obci rodiny chtějí a potřebují, a teprve potom společné hledání řešení. Neformální ujištění, že rodinám se nebude něco vnucovat nebo že se nebudou k něčemu manipulovat. Veřejné představení tohoto záměru by mělo být vyhlášeno při akci, která s životem rodin souvisí, která se podařila a vytváří tak pozitivní pohled na iniciační skupinu, která ji zorganizovala*“ (POLÁKOVÁ 2003, 243-244)

Problémem institucionalizace rodinné politiky je také obecná nechuť a nedůvěra ke státním úředníkům. Zde je pravděpodobně nejlepší využít podpory neziskového sektoru, který je přece zpravidla přijímán lépe, než představitelé obcí. Nejlepší zkušenosti jsou uváděny v těch obcích, kde se na nutnosti vytvoření orgánu pro rodinu shodly všechny relevantní organizace v obci. Neziskové organizace pak mohou prostřednictvím svých kanálů vyjádřit podporu nově vzniklému orgánu a pozitivně vůči němu naladit místní obyvatele.

Dalším argumentem proti vzniku rodinné politiky v obci je názor, že komplexní rodinnou politiku ze strany obce nikdo naléhavě nevyžaduje. Na tento

argument odpovídá Josef Zeman následovně „*Řada autorů však v této souvislosti poukazuje na zkušenost z oblasti ekologie. Dnešní ekologické myšlení muselo být prosazeno velkou razancí, s jakou dokázali naléhavost problémů prezentovat jednotlivci a skupiny. Řada ekologických škod však narostla díky intaktnosti společnosti do zbytečné výše, mnohé nepůjdou asi již vůbec odstranit. Prorodinné klima ve společnosti má dle mého názoru stejný význam jako obdobné termíny z oblasti ekologie. Rodiny však nemají své Greenpeace. Kéž by měly alespoň dostatek umírněných příznivců*“ (ZEMAN 1999).

12.3 Nefinanční podpora

Podle A. Habische považují představitelé obcí rodinnou politiku za nákladnou záležitost, za luxusní zboží, které si mohou dovolit jen bohaté obce. Obce by však podle něj na rodinnou politiku měly pohlížet jako na investici, protože v rodinách se odehrávají obrovské investiční procesy, které jsou důležité pro dlouhodobý rozvoj lokality i regionu (HABISCH 1999). Navíc na vytvoření příznivého klimatu pro rodiny není v první řadě potřeba mnoho peněz, pozice referenta pro rodinu, který by byl zaměstnán jen na částečný úvazek, je pro větší města zanedbatelnou investicí a komise pro rodinu může fungovat na bázi neziskovosti. Stačí změnit způsob komunikace, podívat se znovu na vše, co už obce dělají, a zamyslet se nad tím, zda je to pro rodiny prospěšné a zda by je nebylo možné lépe podpořit. „*V rámci existující činnosti obecního zastupitelstva uplatňuje komise rodinný úhel pohledu především v již realizovaných záležitostech, a to zvláště v těch, které jsou již nyní pro rodiny zajišťovány, ale nejsou jako součást systému municipální rodinné politiky prezentovány. Takovéto činnosti tvoří ve většině obcí podstatnou část jejich agendy*“ (POLÁKOVÁ 2003, 244). Jako hlavní překážka se tak opět jeví nedostatečná informovanost představitelů obcí o tom, co rodinná politika na této úrovni v praxi znamená.

12.4 Průřezový charakter RP

Obce realizují opatření cílená na rodinu v různých oblastech veřejné politiky. Rodinná politika většiny obcí je tedy průřezová, ale představitelé obcí často nemají povědomí o širší komunální rodinné politice, chybí také systematický postup v podpoře rodiny vyjádřený strategickým dokumentem. Jednotlivá opatření cílená na

rodinu nejsou provázaná a v obcích není automaticky uplatňován prorodinný úhel pohledu v ostatních politikách. Cílovou skupinou prorodinných opatření jsou často jen rodiny s malými dětmi a ostatní fáze životního cyklu rodin bývají opomíjeny.

12.5 Participace

Jak ukázala provedená analýza, participace různých aktérů rodinné politiky je různá. V České republice je však nízká míra občanské participace dlouhodobým problémem. Jak uvádějí výzkumníci Centra pro ekonomické a sociální strategie, soudobá politická kultura odrazuje občany od aktivní a pozitivní účasti na politickém životě. *„Projevuje se nedůvěrou občanů vůči veřejným institucím, nezájmem o věci veřejné, klesající účastí ve volbách, malou loajalitou ke státu a formováním extrémních politických sdružení. Dochází tak k odcizení mezi občany a politickou sférou a k poklesu důvěry v instituce“* (POTŮČEK 2005, 25) Občané v ČR mají oproti jiným zemím nižší důvěru v politické strany, odbory, parlament, ale také v církve, nevládní a dobročinné organizace. ČR se proti západoevropským zemím vyznačuje vyšší důvěrou v televizi a tisk (POTŮČEK 2005, 25).

Příčiny nízké participace obyvatelstva vidí Josef Zeman v tom, že občanská iniciativa byla mnoho desítek let tlumena nebo trestána. *„Naše myšlení se nachází stále někde mezi totalitní a občanskou společností, protože často zaznívá: „to by se mělo shora podporovat, to by mělo dostat shora zelenou. Zatím nám nejsou vlastní postupy, že to a to si uděláme v tomto městě sami. Proto musíme hledat jak vytvořit strukturu občanské společnosti tak, aby nám vyhovovala a současně byla funkční a účinná“* (ZEMAN 2003, 27).

Dalším deficitem je nedostatečná informovanost většiny aktérů o rodinné politice, jejích možnostech, realizovaných akcích a opatřeních, a o příkladech dobré praxe.

13 Závěr

V předchozích kapitolách byla analyzována rodinná politika na úrovni obcí. Po stručném nastínění kontextu problému a jeho vývoje jsem se zabývala aktéry, kteří rodinnou politiku v obcích tvoří, nebo na ní mají nějaký zájem. Poté jsem se zaměřila na otázku, jakými nástroji se rodinná politika v obcích realizuje. Není pravdou, že prorodinná opatření v obcích neexistují, naopak se setkáváme s mnoha prorodinnými opatřeními. Většinou se však nejedná o systematický soubor opatření, který by byl cílený na rodiny a měl by určitý směr. Obce mají deficit zejména v jednoznačném vyjádření podpory rodinám, s čímž souvisí také další deficitní oblasti: tvorba strategického dokumentu na podporu rodiny, vyčlenění personálních kapacit, ale také úsilí o analýzu dosavadních prorodinných aktivit a jejich propojení. Vycházela jsem z konceptu sociální konstrukce cílových skupin, který upozorňuje na symbolické působení politických opatření směrem k cílovým skupinám. Zmíněný nízký zájem o situaci rodin v obci vysílá k těmto rodinám negativní signály, které je utvrzují v tom, že pro představitele obcí není tato cílová skupina důležitá. V obcích tak může jen obtížně vzniknout prorodinné klima, které by rodinám vycházelo vstříc. Bylo by zapotřebí realizovat reprezentativní šetření mezi představiteli obcí, aby se tak odhalily příčiny nízkého zájmu představitelů obcí o problematiku rodiny a rodinné politiky. Šetření by se také mohlo zaměřit na nástroje k vyšší motivaci obcí rodinnou politiku vytvářet.

Jako nejméně rozvinuté oblasti rodinné politiky jsem kromě již zmíněné institucionalizace a explicitního vyjádření rodinné politiky identifikovala problém nedostatku dostupného bydlení pro mladé rodiny (startovací bydlení), dále symbolické ocenění činnosti rodin a realizace programů pro celou rodinu, včetně generace prarodičů. Málo rozvinuté je také ocenění preventivních služeb pro rodiny, tedy podpora mateřských a rodinných center, rodinných a manželských poraden či služby pomoci s vedením domácnosti. Rodiny by také měly být více zohledňovány ve veřejném prostoru, zejména pak vytvářením vhodných míst pro zabavení menších dětí v institucích, které jejich rodiče často navštěvují a důrazem na bezbariérový pohyb po městě i ve veřejných institucích.

V práci dále porovnávám současný stav rodinné politiky ve zkoumaných obcích s charakteristikami ideální komunální rodinné politiky, které jsou dalším z hodnotových východisek práce. Největší rozdíly vidím v oblasti institucionalizace a podpory fungující rodiny. Také spolupráce všech aktérů na rodinné politice není vždy na optimální úrovni. Příčinou těchto rozporů především je, že představitelé obcí i ostatní aktéři mají často nedostatečné představy o tom, co rodinná politika na obecní úrovni obnáší a jak může být realizována. Zlepšení situace je možné prostřednictvím posilování informovanosti v obcích, zviditelňování rodinných témat, zdůrazňování rodinných hodnot na všech úrovních společnosti a medializace úspěšných projektů. Pro dlouhodobý rozvoj obecní komunální rodinné politiky je stěžejní také posilování občanské společnosti. Posílení pozice nestátních neziskových organizací a jejich rozšíření ve větším počtu může vést k lepšímu vyjádření požadavků a potřeb rodin směrem k představitelům obcí. Celkové zviditelnění problému rodin pak může působit na představitele obcí a spolu s působením ostatních aktérů je přesvědčit o důležitosti vytvoření rodině příznivého prostředí v obci.

Shrnutí

Cílem diplomové práce bylo popsat a analyzovat současnou komunální politiku a zhodnotit ji. Dílčími cíli práce je popsat současný stav rodinné politiky, identifikovat příklady dobré praxe a analyzovat překážky, dále analyzovat postoje aktérů ke komunální rodinné politice a zhodnotit komunální rodinnou politiku z hlediska charakteristik. Práce je postavena na několika teoretických a hodnotových východiscích. Jedná se o chápání rodinné politiky jako politiky podporující rodiny v jejich přirozených funkcích, dále byly představeny charakteristiky ideální rodinné politiky, koncept prorodinného klimatu ve společnosti a symbolického působení veřejných politik. K dosažení uvedených cílů byly použity metody analýzy dokumentů a analýzy aktérů.

Teoretická a hodnotová východiska připravila prostor pro zkoumání tří hlavních témat. Prvním tématem byla analýza postojů, zájmů a vlivu aktérů, kteří se podílejí na rodinné politice na komunální úrovni, nebo ji ovlivňují. Hlavním zjištěním této části práce je, že aktéři mají o komunální rodinné politice rozdílné představy. Další část tvoří popis současného stavu rodinné politiky ve zkoumaných obcích, příklady dobré praxe a analýza překážek, se kterými se obce při realizaci rodinné politiky setkávají. Na základě analýzy byly identifikovány deficitní oblasti komunální rodinné politiky, konkrétně absence institucionálního zajištění komunální rodinné politiky, nedostatek akcí cílených na celé rodiny a usilujících o zvýšení hodnoty rodiny ve společnosti a deficit v nabídce dostupného bydlení pro mladé rodiny. Ve třetí části byl současný stav rodinné politiky zhodnocen z hlediska charakteristik ideální rodinné politiky, na kterých se shoduje odborná veřejnost. Současná podoba komunální rodinné politiky se od ideálních charakteristik nejvíce liší v oblasti institucionalizace rodinné politiky a participace všech aktérů.

Hlavním zjištěním práce je, že v obcích existují opatření cílená na rodiny. Tato opatření však netvoří systematický celek, nejsou součástí strategického dokumentu, který by definoval, jaké jsou cíle obcí v komunální rodinné politice. Kvůli této neucelenosti a nedostatečnému důrazu na ocenění rodin ve společnosti jen málokdy vznikne v obcích prorodinné klima.

Summary

The main objective of the Diploma Thesis is to describe and analyze contemporary local family policy and evaluate it. Secondary objectives of the thesis are to describe the contemporary family policy, identify examples of the best practice and analyze barriers. Another secondary objective is to analyze the attitudes of main stakeholders towards local family policy and to evaluate local family policy compared to its ideal characteristics. The theoretical and normative basis of the thesis is the understanding of family policy as a policy supporting families in their connatural functions the characteristics of ideal family policy, the concept of a family friendly environment in the society and the concept of symbolical effects of public policies. Methods of document analysis and stakeholder analysis were used to accomplish the objectives.

Theoretical and normative bases prepared space for exploring three main issues. First issue is the analysis of attitudes, interests and influence of the stakeholders, who are involved into the shaping of local family policy, or influence it. Main finding of this part of the thesis is that the stakeholders have different understandings of the local family policy. In the next part, there is a description of the contemporary local policy in the explored municipalities, best practice models and the barriers which can appear during the realization of local family policy. On the grounds of the analysis there were identified deficit realms of local family policy, to be exact the absence of institutional representation of local family policy, lack of actions aimed at the whole families and seeking to arise of the value of family in the society and a deficit in the supply of accessible housing for young families. In the third part, the contemporary local family policy was compared to the characteristics of the ideal family policy, which are adopted by most of the experts. Contemporary local policy differs from the ideal characteristics mainly in the institutionalization of the family policy a participation of all the stakeholders.

The main finding of this thesis is that in the municipalities there exist measures aimed at families. However, these measures do not compose into a systematic complex; they are not part of a strategic document, which would define the main objectives of the municipalities in the family policy. Due to this lack of

integrity and lack of the emphasis on evaluation of families, there can only rarely develop a family friendly environment in the municipalities.

Citovaná literatura

Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006-2009. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. 10 s.

BAREŠ, Pavel. Harmonizace priorit obecní politiky v oblasti sociálních služeb s aktuálními potřebami. *FÓRUM sociální politiky*. 11. 2. 2008, 2, s. 22-25.

BELLETTI, Francesco a REBUZZINI, Lorenza. *Existencial Field 4: Local Politics - Programmes and Best Practice Models, Working report*. [Online] 2010. [Citace: 5. 12. 2010.] Dostupné z www: <<http://www.familyplatform.eu/en/1-major-trends/reports/4b-local-politics-programmes-and-best-practice-models>>.

CVVM. Tiskové zprávy: Názory lidí na opatření v rodinné politice. *CVVM: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [Online] 12. 12. 2008. [Citace: 29. 12. 2010]. Dostupné z www: <<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100853>>.

ČTK. Kontejnerová školka je třikrát levnější. *Týdeník školství*. [Online] 10. říjen 2009. [Citace: 3. 1. 2010]. Dostupné z www: <<http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/30/konternerova-skolka-je-trikrat-levnejsi/>>.

DANHEL, G., MARTE, J., PAULI, F. Diskusní fórum II: Podmínky pro účast rodin na rodinné politice, odpovědnost politiků, státní správy, neziskových organizací a samotných rodin. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

HABISCH, A. Příspěvek k polemice mezi zastánci a odpůrci státní rodinné politiky. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

HAMPL, Otakar. Ekonomické postavení rodin s dětmi - mýty, fakta a reálné dopady. *Příspěvek na semináři Rodinná politika ve volebních programech, PSP ČR, Praha, 14.9.2009.* Praha, 2009.

HAMPLOVÁ, D. Diskusní fórum I: Rodinná politika jako oblast iniciativy a tvořivosti. Význam nefinančních prorodinných opatření a aktivit. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace.* 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HENDRYCH, Dušan. *Správní věda.* 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. stránky 121,122. ISBN 978-80-7357-458-1.

HÖFFINGER, Werner. DISKUSNÍ FÓRUM I Rodinná politika jako oblast iniciativy a tvořivosti: Písemný příspěvek Wernera Höffingera. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6.

HOFINGER, Karl F. Regionální rodinná politika: sebereflexe a prostor aktivity, vztah k národní rodinné politice. In *Rodina - zdroj lidského kapitálu Evropy v 21. století: nezbytnost regionální, národní a nadnárodní rodinné politiky: Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha, 27.-28.11.2000.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 2000. 126 s. ISBN 80-238-7437-3 (v knize neuvedeno: brož.).

INGRAM, H., SCHNEIDER, A. L., DeLEON, P. Social Construction and Policy Design. In Paul A. Sabatier. *Theories of the Policy Process: Theoretical Lenses on Public Policy.* 2nd Edition. Oxford: Westview Press, 2007, s. 93-126.

JANKŮ, Vít. Prezentace výherců soutěže Obec přátelská rodině 2008. *Vyhlášení vítězů soutěže Obec přátelská rodině 2009, 25.11.2009.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2009.

JIRKOVÁ, Kateřina. Návrh zákona o podpoře rodin s dětmi. *Příspěvek na mezinárodní konferenci Podpora rodiny dle programového prohlášení vlády ČR.* Praha: Oddělení rodinné politiky, Ministerstvo práce a sociálních věcí. 30. 11. 2010.

KEPROVÁ, Lydie. *Regionální rodinná politika v ČR: Bakalářská práce.* Praha: 2007. 54 s. Bakalářská práce (Bc.). Fakulta sociálních věd UK, Katedra sociologie a sociální politiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Gabriela Munková, CSc.

KEPROVÁ, Lydie. *Rozhovor o rodinné politice na úrovni obcí.* [dotazovaný] Tazatel Alžběta HOŠKOVÁ. 12. 12. 2010.

KOTOUS, Jan, MUNKOVÁ, Gabriela, PEŘINA, Pavel. *Úvod do sociální politiky.* 2. upravené vydání. Praha: Právnická fakulta, ediční středisko, 2000. 96 s. ISBN 80-85889-35-8.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika.* 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2005.

KUCHAŘOVÁ, Věra (et al.). *Péče o děti předškolního a raného školního věku.* 1. Vydání. Praha: VÚPSV, 2009. ISBN 978-80-7416-041-7.

MÄDING, Heinrich. Model Cities: German Experience with Best Practice Competitions. Paper presented at the World Conference on Model Cities Singapore, 19-22 April 1999. *Deutsches Institut für Urbanistik.* [Online] 10. 10. 2008. [Citace: 3. 11. 2010.]

MATĚJKOVÁ, Barbora, PALONCYOVÁ, Jana. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II: syntéza z monografií uvedených ve studii "Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I" s ohledem na situaci v České republice.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, 2004. 79 s. ISBN 80-239-3204-7.

MOTSCH, Peter. Komunální rodinná politika: obec jako místo příkladné rodinné politiky. *In Fungující rodina - základní zdroj dlouhodobé ekonomické*

prosperity státu: Praha, 7.4.2003, sborník textů z česko-německo-rakouské konference. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2003. s. 21-25. ISBN 80-239-1629-7.

MOŽNÝ, Ivo. Česká rodina v době pozdní modernity. *Česká společnost na konci tisíciletí.* 1. vydání. Praha: Karolinum, 1999, s. 27-37.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Rodinná politika: Přednášky ke vzdělávacímu kurzu.* Praha: Fakulta sociálních věd UK, Katedra sociologie a sociální politiky, 2007.

MUSIL, Jiří. *Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti.* [editor] Eva Abramuszkinová Pavlíková. 1. vydání. Praha: CESES FSV UK, 2008. 54 s. ISSN: 1801-1519.

Národní centrum pro rodinu. [Online] [Citace: 20. 12. 2010.] Dostupné z www: <<http://www.rodiny.cz/07/?pg=onas>>.

Národní koncepce podpory rodin s dětmi. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008b. 36 s.

Národní koncepce rodinné politiky. 1. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2005. 59 s.

Národní zpráva o rodině. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2004. str. 224 s. ISBN 80-86878-18-X (v knize neuvedeno: brož.).

NIEHUIS, E., MARTE, J., HEJNÁ, B. Pódiová diskuse: Jaké jsou reálné možnosti dalších kroků v oblasti rodinné politiky. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

OUJEZDSKÁ, Marie. *Rozhovor o komunální rodinné politice.* [dotazovaný] Tazatel Alžběta Hošková. 9. 12 2010.

PIKÁLKOVÁ, S. Třetí dítě v rodině: plány a realita u žen s různým stupněm vzdělání. In D., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ, S. HAMPLOVÁ. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina.* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003. 108 s. ISBN 80-7330-040-0.

POLÁKOVÁ, Olga, et al. *Program: Moderní společnost a její proměny - MS 5. Projekt: Podmínky a efekty reprodukce populace a vývoje rodiny, rodinná a populační politika státu.* Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta národohospodářská, 2003. 333 s.

POTŮČEK, Martin. *Jak jsme na tom a co dál.* 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 212 s. ISBN 80-86429-45-8.

PRUDKÝ, Libor. *Kulhavé hodnoty, kulhavá transformace.* [Online] 10. 7. 2008, 24. 2. 2009. [Citace: 10. 11. 2010]. Dostupné z [www: <http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-080710_prudky_pravo.htm>](http://www.ceses.cuni.cz/CESES-1-version1-080710_prudky_pravo.htm).

Rodinná politika na úrovni krajů a obcí: Metodické "doporučení" Ministerstva práce a sociálních věcí. 2. vydání. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2008a. 32 s. ISBN 978-80-86878-82-9.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. ANALÝZA: Je % nemanželsky narozených v ČR projevem westernizace? *Demografie.* [Online] 12. 1. 2007. [Citace: 3. 11 2010]. Dostupné z [www: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=430>](http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=430).

SCHATTOVITS, Helmuth. Rodinná politika jako samostatná oblast politiky. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

SIROVÁTKA, Tomáš. Rodinná politika v měnícím se kontextu. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

SLAMA, Irene. Úvod k diskusnímu fóru: Obec příznivá rodině. In *Normativní základy rodinné politiky - Co by stát měl v rámci rodinné politiky dělat a co ne. Sborník z česko-německo-rakouské konference konané 10.-11. 12. 2001 v Praze.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 2001. s. 38-42.

SULLEROTOVÁ, Evelyne. *Krize rodiny*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-647-3.

SWEET, Stephen, SWISHER, Raymond a MOEN, Phyllis. *Selecting and Assessing the Family-Friendly Community: Adaptive Strategies of Middle-Class Dual-Earner Couples*. [Online] 2005. [Citace: 5. 11. 2010]. Dostupné z [www: <http://www.soc.umn.edu/~moen/PDFs/Selecting%20and%20Assessing%20%20Family%20Relations.pdf>](http://www.soc.umn.edu/~moen/PDFs/Selecting%20and%20Assessing%20%20Family%20Relations.pdf).

ŠPIDLA, Vladimír. Hledíme rovnováhu mezi protichůdnými tendencemi. Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999*. Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

TOMEŠ, Igor. Náměty na řešení problémů zjištěných empirickým šetřením. In M. Tuček. *Komplexní analýza sociálně ekonomické situace rodin v České republice a návrhy na prorodinná opatření*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003.

TUŽÁLKOVÁ, Zuzana. *Reforma sociální politiky ČR: Diplomová práce*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, 2010. Vedoucí práce CSc. Ing. Jan Šolta.

Usnesení Vlády ČR ze dne 7. července 1999 č. 696 o statusu a personálním zajištění Republikového výboru pro děti, mládež a rodinu. [Online] 7. 7. 1999. [Citace: 11. 12. 2010]. Dostupné z [www: <http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/B4A168742D179230C12571B6006D01E4>](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/B4A168742D179230C12571B6006D01E4).

Ústavní zákon 294/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, a ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, a kterým se zkracuje volební období národních výborů. 18. 7. 1990.

VESELÝ, Arnošt a NEKOLA, Martin. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe.* 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 407 s. ISBN 978-80-86429-75-5.

VÍZNEROVÁ, H., VOHLÍDALOVÁ, M. Pracovní život v současné české společnosti. *Sociologický ústav AV ČR, Kvalitativní výzkum.* [Online] 2007. [Citace: 28. 12. 2010.] Dostupné z www: <<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25017/Kvantitativni-vyzkum.html>>.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Zapojení různých subjektů do poskytování služeb péče o děti. Příspěvek v rámci workshopu VI. mezinárodní konference k rodinné politice 30.11.2010.* Praha: 2010.

WINGEN, Max. *Familienpolitik. Grundlagen und aktuelle Probleme.* Stuttgart: Lucius und Lucius, 1997. 381 s. ISBN 3-89331-267-6.

ZAJÍČEK, Jan. *Rozhovor o komunální rodinné politice.* [dotazovaný] Tazatel Alžběta Hošková. 9. 12. 2010.

Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách. 2006.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). 2000.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). 2000.

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. 2007.

ZEMAN, Josef. K definici, významu a uchopitelnosti pojmu "Prorodinné klima ve společnosti". In *Končí éra rodiny, nebo je rodina budoucností společnosti?: praxe a perspektivy rodinné politiky. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha 16.-17.11.1999.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 1999. 109 s. ISBN 80-238-5550-6 .

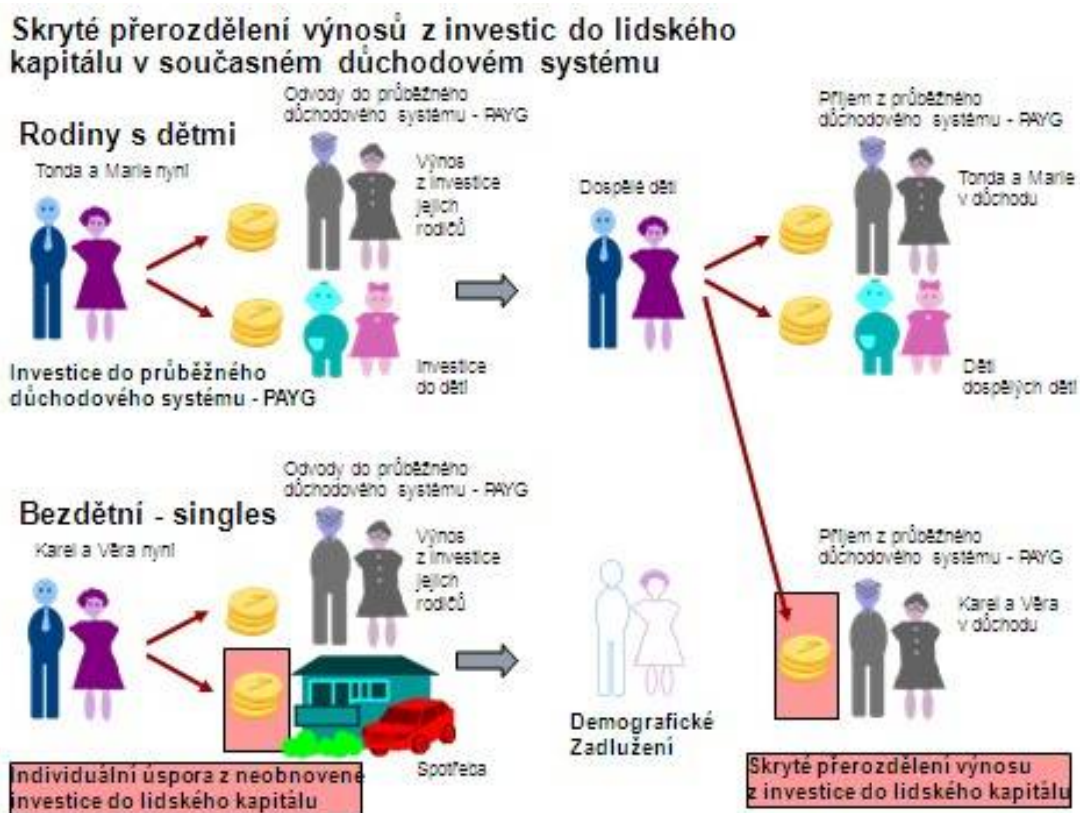
ZEMAN, Josef. Komunální rodinná politika: obec jako místo příkladné rodinné politiky: Diskuse. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2003. In *Fungující rodina - základní zdroj dlouhodobé ekonomické prosperity státu: Praha, 7.4.2003, sborník textů z česko-německo-rakouské konference.* Brno: Národní centrum pro rodinu, 2003. s. 27. ISBN 80-239-1629-7.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Skryté přerozdělení výnosů z investic do lidského kapitálu (schéma).....	112
Příloha č. 2: Seznam navštívených obcí (tabulka).....	112
Příloha č. 3: Seznam analyzovaných soutěžních formulářů (tabulka).....	113
Příloha č. 4: Matice jednání (tabulka).....	114
Příloha č. 5: Obec O1 (tabulka).....	115
Příloha č. 6: Obec O2 (tabulka).....	117
Příloha č. 7: Obec O3 (tabulka).....	119
Příloha č. 8: Obec O4 (tabulka).....	120
Příloha č. 9: Obec O5 (tabulka).....	122
Příloha č. 10: Obec O6 (tabulka).....	123
Příloha č. 11: Obec O7 (tabulka).....	124
Příloha č. 12: Obec O8 (tabulka).....	126
Příloha č. 13: Obec O9 (tabulka).....	127
Příloha č. 14: Obec O10 (tabulka).....	128
Příloha č. 15: Obec O11 (tabulka).....	129
Příloha č. 16: Obec O12 (tabulka).....	130
Příloha č. 17: Obec O13 (tabulka).....	131
Příloha č. 18: Obec O14 (tabulka).....	132
Příloha č. 19: Obec O15 (tabulka).....	133
Příloha č. 20: Obec O16 (tabulka).....	134
Příloha č. 21: Obec O17 (tabulka).....	135
Příloha č. 22: Obec O18 (tabulka).....	136

Přílohy

Příloha č. 1: Skryté přerozdělení výnosů z investic do lidského kapitálu

Zdroj: Hampl, 2009, 13

Příloha č. 2: Seznam navštívených obcí.

Počet obyvatel	Název obce	Kraj	Den návštěvy
50001 a více	Hradec Králové	Královéhradecký	20. 10. 2009
	Ostrava - Poruba	Moravskoslezský	1. 10. 2009
10001—50000	Chrudim	Pardubický	20. 10. 2009
	Litoměřice	Ústecký	15. 10. 2009
	Vsetín	Zlínský	30. 9. 2009
5001-10000	Dubí	Ústecký	15. 10. 2009
2001-5000	Nové Hrady	Jihočeský	13. 10. 2009
	Vikýřovice	Olomoucký	2. 10. 2009
501-2000	Kamýk nad Vltavou	Středočeský	13. 10. 2009

Obcím byly přiděleny kódy NO1-NO9 (navštívená obec 1-9)

Zdroj: Autorka

Příloha č. 3: Seznam analyzovaných soutěžních formulářů:

Počet obyvatel	Kraj
50001 a více	Moravskoslezský
	Středočeský
	Ústecký
10001—50000	Královéhradecký
	Hlavní město Praha
	Vysočina
5001-10000	Liberecký
	Plzeňský
	Pardubický
2001-5000	Karlovarský
	Zlínský
	Jihočeský
501-2000	Jihomoravský
	Olomoucký
	Pardubický
0 -500	Jihomoravský
	Královéhradecký
	Ústecký

Obcím byly přiděleny kódy O1-O18

Zdroj: Autorka

Příloha č. 4: Matice jednání

„Moje obec – můj životní prostor: Soubor jednání a přístupů na poli rodinné politiky“

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast
partnerství							
rodina/ 1 dítě							
rodina/ více dětí							
rodina/ dospívající děti							
fáze po odchodu dětí							
senioři							
samoživitelé							
rodiny cizinců							
rodiny s postiženým							
pěstounské rodiny							
vícegenerační rodiny							
specifické typologie							
ženy							
muži							
děti/ mládež							
starší lidé							

Zdroj: (HOFINGER 2000)

Příloha č. 5: Obec O1

Obec O1

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a rodičovství	Výstavba malometrážních startovacích bytů				Příprava na porod		Projekt Bílého kruhu bezpečí s cílem vytvořit modelový systém pomoci obětem domácího násilí – interdisciplinární spolupráce – odbory úřadu, policie, zdravotnická a azylová zařízení, krizové linky...	
Rodina s předškolními dětmi	Azylový dům pro matky s dětmi. Výstavba malometrážních startovacích bytů	Budování dětských hřišť, zpřístupnění hřišť MŠ a ZŠ- správci na DPČ zaměstnaní při MŠ, bezbariérové úřady, CVČ. Policie na přechodech u škol.	prázdninové MŠ, podpora vzniku pracovních míst	Kulturní centrum – divadelní a komponovaná představení pro rodiny, výlety a exkurze. 4x MC – symbolický pronájem, koupaliště. Knihovny	Romská asistentka – doučování zahradách, které jsou otevřené veřejnosti. Vybudování posezení v rodinách – pomoc s výchovou. Přednášky pro rodiče organizované MŠ	Možnost navazování kontaktů v MC, na školních zahradách, které jsou otevřené veřejnosti. Vybudování posezení s možností grilování a minigolfování mezi panelovou výstavbou	Dětský rehabilitační stacionář – pro děti se zdravotními riziky z raného dětství – po úrazech, dětská mozková obrna, vrozené vady...pomoc rodinám, akce pro celé rodiny.	
rodina se školními dětmi		Zpřístupňování hřišť při ZŠ, tělocvičny ZŠ.	Dětské tábory,	Podpora center sportu a volného času, bohatá nabídka kroužků při ZŠ Zdarma tvůrčí dílny pro děti. CVČ. Vysoká podpora sportu, který zahrnuje i turistické a skautské a pionýrské oddíly Nizkoprahové zařízení zejména pro romské děti. Cyklostezky, lyžařský areál	Dislektické třídy a kroužky, všechny MŠ a ZŠ mají nějaké zaměření. Kulturní centrum – bohatá nabídka přednášek pro školy	Akce pro celé rodiny hlavně v rámci předškolních zařízení.		
rodina/ dospívající děti		Skatepark – se správcem, zdarma, víceúčelová hřiště pro veřejnost		turistické a skautské a pionýrské oddíly. Podpora romských žáků na ŠŠ – školné, cestovné, ubytování...	Nabídka ŠŠ a VŠ	Program KMOTR – mládež ohrožená negativními jevy, konfliktní vztah s rodiči, potřeby se školou, spáchali trestný čin... Dobrovolníci studentů humanitních škol si		

Příloha č. 6: Obec O2

Obec O2

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a rodičovství						Sřep – poradenství pro těhotné ženy v krizi		
Rodina s předškolními dětmi	Azylový dům pro matky s dětmi. Upřednostnění rodin s dětmi v přidělování bytů, i vyšší nájemného	Snaha o bezbariérové autobusy, veřejné budovy. Osoba s kočárkem a děti do 6 let zdarma. Hřiště, plán lesoparku. Přechody masíce, zoomalovací prvky, průzkum bezpečnosti cesty do školy – na základě toho zvýšení strážníků na přechodech, osvětlení, výstražné označení, retardéry	Projekt úspěšně do práce – kolpingova rodina – pro ženy vracující se po rodičovské do práce. Motivační a odborné vzdělání.		STŘEP , o.s. - výchovné a vzdělávací programy pro odbornou i laickou veřejnost.	Poradna pro oběti domácího násilí. Vítání občánků	Sřediško pomoci ohroženým dětem ROSA – dlouhodobá podpora rodin, kde nastaly obtíže z úvodů znevýhodnění – zdravotního, etnického, sociálního. Psycholog-pedag diagnostika a terapie	
rodina se školními dětmi		Výstavba cyklostezek, in-line dráha		Volnočasové aktivity v centru drogové prevence – pro rizikovou a ohroženou mládež. Výrazná podpora sportu. Rozvoj volnočas: Cílem tohoto opatření je nejenom prevence, ale i širší socializace, snaha a	Sřep, o.s. – sociální a rodičovský výcvik, nácvik rodičovských dovedností, v rodinách, kde jsou ohrožené děti	Sřep – poradenství pro rodiny Dobrovolnické centrum kladno – pro děti ze nevýhod. Prostředí, trávení volného času s dobrovolníkem	terénní práce se sociálně znevýhodněnými osobami, rodinami s dětmi Prostředkem je sociální a rodičovský výcvik – stimulační a rozvoj osobnosti dítěte, nácvik a podpora rodičovského chování, úprava rodinných a	Komunitní plánování – p.s. Děti, mládež a dospělí v psychosociální krizi. Strategie udržitelého rozvoje města – Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, restrukturalizace, vzdělávacích kapacit, podpora rodin s malými

				podpora seberealizace, požadovaná hodnotová orientace a formování osobnosti. Není zaměřena pouze na podporu dětí, mládeže a rodin ohrožených sociální exkluzí, ale i na funkční rodiny a jejich podporu.					sociálních podmínek celé rodiny. Jde o podporu zvyšování rodičovských kompetencí v ohrožených rodinách.	děti i řešení problematiky občanů a skupin občanů ohrožených sociální exkluzí koncepce prevence kriminality
rodina/ dospívající dětí	Linka důvěry – pomoc osobám v krizi – finanční podpora o.s. z rozpočtu	Aktivita v době prázdnin	Klubové programy pro děti a mládež	Preventivní programy na školách. podpora spolupráce školských zařízení a poskytovatelů sociálních služeb při vzdělávání dětí ze sociálně slabých rodin	Centrum drogové prevence.	Člověk v tísni – Poradenství v oblasti drogové problematiky Pomoc při řešení krizových situací				
fáze po odchodu dětí										

Dobrá praxe:

Vytvoření metodiky sanace rodiny pro sociální pracovníky - Středisko pomoci dětem a rodinám STŘEP, o.s. S tímto občanským sdružením intenzivně spolupracuje Odbor sociálních věcí a zdravotnictví

Zdroj: Autorka

Příloha č. 7: Obec O3

Obec O3

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	Do domova pro seniory brání přednostně ti, kteří přenechají byt rodinám s dětmi.	Hřiště – ocenění Sítě MC. Koncepce bezbariérovosti. MHD – osoba s kočárkem zdarma, snaha o bezbariérovost. Odpad zdarma pro všechny.	Jesle.	Aquacentrum – městské, rodinné vstupné. Výrazná podpora sportu	Vzdělávací rodičů – o.s. Klub cětí batůžek a Nová Ves.			
rodina se školními dětmi		Strážníci na přechodech, zpomalovací prvky.		Hřiště na míčové sporty.				
Rodina s dospívajícími dětmi				Cyklostezky, dráha pro in-line				
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 8: Obec O4

Obec O4

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura / volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství						Nejsou při práci, ale práce terénních pracovníc.		
Rodina s předškolními dětmi	Půjčky na přestavby a přístavby - s nízkým úrokem. Pro všechny. Vzniká koncepce pohotovostních bytů a bytů pro nízkopříjmové, malometrážní byty pro mladé rodiny a seniory. Pohotovostní byt pro rodiny v nouzi, domácí násilí...	Rozšiřování kapacit MŠ. Hodině veřejné zeleně. Zákaz průjezdu v zimních měsících v ulici, která se využívá k sáňkování		Mateřský klub	Mateřský klub Rozmarýnek – prostory, finanční podpora. Krátkodobé hlídání, kurzy pro rodiče	MK - Relaxační víkendové pobyty pro rodiny – Rodina je in. Oslava dne rodin v ZUŠ a MK	V okolních městech nabídka poradenství...	
rodina se školními dětmi		Zpomalovací prvky na silnicích, nasvícené přechody, omezení vjezdu na frekventovanou část silnice v době před zahájením výuky. Tábor s terénními pracovníci pro děti z klientů rodin.	Příměstské tábory DDM v době prázdnin	Knihovna – volně přístupný internet, Městské kulturní středisko, Městské muzeum. DDM	ZUŠ, Výstavba žákovské studovny při ZŠ, která bude otevřena veřejnosti – učebnice, alternativní učební texty, beletrie, periodika...	Setkání v trávě – každoroční loučení s jarní kulturní sezónou – ve formě picnicu, s programem	Terénní pracovníce – jednání s úřady v zájmu klienta, pomoc s vedením domácnosti, pomoc při výskytu negativních jevů, řešení dluhů.	Projekt prevence soc.-pato. jevů u dětí a mládeže místních škol Střednědobý plán rozvoje SS – neobsahuje další služby. Fórum zdravotního města – stanoveno IO P – problémy k řešení.
Rodina s dospívajícími dětmi				Nizkoprahová zařízení	Podpora sportovních aktivit.			

fáze po odchodu dětí								
----------------------	--	--	--	--	--	--	--	--

Dobrá praxe:

Výstavba žákovské studovny při ZŠ, která bude otevřena veřejnosti.

Relaxační víkendové pobyty pro rodiny – Rodina je in.

Zákaz průjezdu v zimních měsících v ulici, která se využívá k saňkování

Zdroj: Autorka

Příloha č. 9: Obec O5

Obec O5

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	Žádosti o nájem bytu ze sociálních důvodů – zvýhodněné nájemné.	Hřiště a dětské koutky MHD – bezbariér.	Jesle	Rodinné centrum Letná, o.s. - herna, aktivity pro předškolní děti Občanské sdružení Rodinný klub – výchova a rekreace	RC - Kurzy pro rodiče	RC - Setkávání rodičů		Grantové řízení „podpora rozvoje MC“, „Podpora programů vedoucích ke zkvalitnění života seniorů a rodin s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí“ Interdisciplinární tým na řešení domácího násilí.
rodina se školními dětmi		Hřiště při ZŠ pro veřejnost		DDM – kroužky, kluby volného času, víkendové akce, příměstské tábory. „Integrační pobyt dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí“. Výměnné pobyty se ZŠ Blansko	Integrované zařízení pro podporu rodin s dětmi určené především pro děti ze sociálně znevýhodněných rodin a národnostních menšin.	Programy – i prevence – i program zaměřený na problematiku extremismu.		KPSS – p.s. Rodina, děti a mládež.
Rodina s dospívajícími dětmi								
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 10: Obec O6

Obec O6

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	Posuzuje bytová komise, přihlíží k situaci, počtu dětí.	na zahrádě knihovny herní prvky pro děti. Snaha o hřiště. Na žádost rodiny se promíjí poplatky za odpad na 3 a další děti. Projekt rodinné pasy. GenereI bez bariérovosti zpracován ve spolupráci s vozíčkáři.		Centrum pro rodiče s dětskou oblastní charitou. – poradenství, vzdělávání, besedy, volnočas, víkendové pobyty rodin, hlídání dětí. O.s. dělní – poradenství, relaxace, zábava, hlídání – zvyšování pronájem, příspěvek na činnost.				
rodina se školními dětmi	Azylový dům v blízkém městě	MHD, jeden bus nízkopodlažní		ZUŠ, knihovna, internetová studovna, Místní úřadové centrum charity v okolních městech – preventivní programy a adaptační kurzy. Podpora sportu, stadiony, koupaliště	Středisko ekologické výchovy – přírodní učebna, programy pro školy, tábory, víkendové akce		Psychologická poradna pro děti a mládež při Centru pro rodiče s dětmi	KPSS Komise pro rodinu a dítě.
Rodina s dospívajícími dětmi			Parlament dětí a mládeže – spolupráce s vedením města.	Jupiter Club, s.r.o.- provoz kina, vzdělávání, kulturní akce, nabídka kurzů, loutkoherecký soubor. – dotace z města.	Přednášky o drogách na ZŠ		Terénní práce K-centra. Při centru pro rodiče s dětmi je poradna pro dívky a ženy v ohrožení či nepříznivé situaci.	Grantový program Zdravé město poskytuje příspěvky na akce pro sportovní aktivity, prevenci sociálněpatologických jevů, projekty podpory zdraví, sociální problematiku.
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 11: Obec O7

Obec O7

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství						O. s. Klik – projekt zaměřený na zvyšování rodič. kompetencí, posílení role otce, vztahy v rodině		
Rodina s předškolními dětmi	Ubytovna pro matky s dětmi- v krizové situaci.	Projekt Revitalizace parku a dětských hřišť k voločasovému využití. Herní areál o.s. Dětský sen.	„Udělal jsem si analýzu porodnosti, zájmu rodičů o MŠ. Na základě těchto zjištění bylo rozhodnuto o rekonstrukci budovy Mateřské školy. V rámci této rekonstrukce dojde k vybudování jedné nové třídy – vznikne tak „lesejská třída“	Městské kulturní středisko – knihovna, kino, infocentrum. Programy knihovny pro děti i rodiny. Komunitní centrum – rodinné centrum stonožka. Vše zdarma.	MŠ akční – akce i pro rodiny, spolupráce s rodinou je i v plánu MŠ. Přednášky v RC pro rodiče, jazykové kurzy, jak se vrátit do práce – T oslovení zaměstnavatelů.	Týden respektu k porodu- o.s. Klik.	Oddělení státní sociální podpory a úřad práce ve městě z iniciativy úřadu.	KPSS. Městský úřad - zřízený sociální a školský odbor. V rámci činnosti tohoto odboru je i pomoc rodinám a to nejen ve finanční tísni. Rodinám je na tomto odboru poskytováno základní i odborné poradenství i přímá pomoc při vyřizování různých záležitostí.
rodina se školními dětmi		Zahrada MŠ otevřena veřejnosti, dopravní hřiště. Policie na přechodech, retardéry na silnicích.		ZUŠ, Sportovní klub dětí a dospělých. Junák – příspěvky. TJ – příspěvky		Dětský parlament		
Rodina s dospívajícími dětmi		V okruhu 100 metrů od ZŠ nesmí být provozovány výherní automaty. V plánu skate park,		Vzniklo o.s., které chtělo zajistit prostory ke scházení spolků – zapůjčení prostor pro činnost			Katalog SS města a okolí – zdarma do schráněk.	

Příloha č. 12: Obec O8

Obec O8

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství					Národní iniciativa pro život – přednášky a partnerství a rodičovství na SŠ a ZŠ.			
Rodina s předškolními dětmi		Hřiště	V mateřském centru hlídání 12 dětí		V Kulturním a komunitním centru anglická školička			Oborné sociální poradenství
rodina se školními dětmi	Krizové ubytování, o přidělování rozhoduje bytová komise.	Přechody s dělicím ostrůvkem.		ZUŠ, DDM, Kulturní a komunitní centrum – slevy pro rodiny, sport pro všechny				KPSS, Zdravé město. Komunitní plán zdraví a života v Obci
Rodina s dospívajícími dětmi								
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 13: Obec O9

Obec O9

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství						Příprava na manželství ve farnosti		
Rodina s předškolními dětmi		Hřiště 2x, Sleva u komunálního odpadu pro dětmi		Mateřské centrum				
rodina se školními dětmi								
Rodina s dospívajícími dětmi				Nizkoprahové centrum Street, ZUŠ				
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 14: Obec O10

Obec O10

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	Bytová komise – volné byty předčasně přidělovány sociálně slabším a rodinám s dětmi. Projekt mláděho bydlení – možnou získat byt do osobního vlastnictví – částečný úvěr.	Dostatek hřišť pro všechny věkové kategorie. Turistické trasy a stezky, naučné stezky... MHD se Sokolovem nízkopodlažní.	Zx školka	Loutkové divadlo v Multifunkčním centru. Babycentrum – setkávání matek, bezplatné zapůjčení prostor v ZŠ, příspěvek na vybavení.				
rodina se školními dětmi	Dotace na činnost AD v Sokolově	Pěší zóna kolem budovy ZŠ	Pořádání letních táborů, je možná účast rodičů.	Kroužky při ZŠ ale i při Městském úřadě. Knihovna - internet zdarma Podpora sportovních oddílů, pionýr- klubu mladých (počítače, internet). Minibus pro přepravu školáků z obce kde není MHD, zapůjčení na akce, přeprava sportovních klubů.				
Rodina s dospívajícími dětmi				Fitness centrum, Multifunkční centrum – sportovní a kulturní hala, bowling, kino... Soutěž horských kol.				Rozvojový strategický programu obnovy obce
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 15: Obec O11

Obec O11

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství					celoroční cyklus víkendových akcí „Chodíme spolu“ pro snoubence probíhá v DDIM			
Rodina s předškolními dětmi	Startovací byty – pro začínající rodiny a rodiny v tísní, velmi nízký nájem.	Odpady – děti do 3 let zdarma, platby jen za 2 děti	Klub maminek – město hradí nájem, materiální vybavení, podpora činnosti			1x ročně setkání rodičů se starostou.		Projektová dokumentace k bezbariérovému průtahu městem
rodina se školními dětmi	cílená finanční podpora města na budování inženýrských sítí na soukromých pozemcích v nových lokalitách výstavby (až 50% nákladů) - významné zejména pro mladé rodiny	Otevřená sportoviště při ZŠ a nízkoprah.	Kroužky při ZŠ financované městem, městská knihovna					výbor zastupitelstva pro rodinu
Rodina s dospívajícími dětmi			Nízkoprahové zařízení, příspěvek na provoz i víkendové a kulturní akce, skautské oddíly, folklorní a hudební soubory.					
fáze po odchodu dětí					Zájmové kroužky pro dospělé při ZŠ – výtvarný atelier, angličtina, PC. Město přispívá			

Dobrá praxe: Usnesení zastupitelstva ZM chápe rodinu jako jednu z nejvyšších lidských hodnot a váží si všech rodičů, kteří přijímají děti a snaží se je řádně vychovávat a vést k občanské odpovědnosti. Zastupitelstvo bude podporovat takové organizace, jejichž činnost bude přispívat k upevnování vztahů mezi rodiči navzájem a mezi rodiči a dětmi.

Zdroj: Autorka

Příloha č. 16: Obec O12

Obec O12

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi		Děti do 6 let odpad zdarma.		MC. Ankety o potřebách mladých rodin v rámci MC	PC kurzy,	Vítání občánků. Besedy se zástupci města v MC		
rodina se školními dětmi	Výhodná cena pozemků ve městě	Víceúčelové sportoviště, parky...		TJ, Cyklistický klub				
Rodina s dospívajícími dětmi								
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 17: Obec O13

Obec O13

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství					Příprava na manželství ve farnosti			
Rodina s předškolními dětmi	Obec nemá své byty	Dostatek hřišť hrášťe při MŠ Přístupné veřejnosti. Osvobození novorozenců od komun. odpadu		Sdružení matek na RD Sedmikrásek, Mateřské centrum – dotace na materiál, prostory zdarma	Výuka AJ, jóga, internet zdarma. Kurzy ve věřších městech v okolí. ČČK – přednášky a besedy o domácím násilí	Vítání občánků.		
rodina se školními dětmi	Budování inženýrských sítí k novým stavbám	Doprava přizpůsobena - speciální doprava na divadelní představení, do aquaparku. Bezbariérový vstup do celého kult. Zařízení (lékař, spol. akce, pošta atd.) Nové bezbariérové chodníky, nájezdy na přechodech		Letecko modelářský kroužek, myslivceky pro děti na I. stupni, Akce hodně zaměřené na celé rodiny (pouť rodin s dětmi na Blanické hoře, Na pytlácké stezce pro rodiče a děti, Pobyt v rekreačním středisku Lučina pro rodiče a děti, Pěší túra pro rodiče a dětí, Soutěž v nohejbale – baví se celá dědina, ...)		4x ročně setkání představitelů obce s veřejností. Zapojení do KP Veselí nad Moravou. Kulturně školská komise pro rozvoj rodinného života v obci		
Rodina s dospívajícími dětmi		Cyklostezky - hlavně pro žáky, kteří jezdí do školy na kole.		sdužení pro rozvoj mládeže – sportovní, u rampa. Pěvecký sbor. Keramický kroužek, taneční, Dobrovoľní hasiči				
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 18: Obec O14

Obec O14

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství						Přípravy na církvní sňatek – v Olomouci		
Rodina s předškolními dětmi				Obecní prostory pro všechny spolky zdarma – kulturní oú.m. Občasné schůzky maminek s dětmi v MŠ				Účast na KPSS Konicka
Rodina se školními dětmi	Obecní byty pro mladé rodiny – přebudována bývalá ZŠ.	Hřiště, bezbariérové přístupny.		o.s. Sarkander – příspěvek na tábor, oúdí stolního tenisu – příspěvek na činnost. Sbor dobrovolných hasičů. Orel jednotna. Schůzky dětí při farnosti, schola.				
Rodina s dospívajícími dětmi	Fond rozvoje bydlení							
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autořka

Příloha č. 19: Obec O15

Obec O15

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	9 bytů pro sociálně slabší – snížený nájem. Zahájena přestavba obecní budovy na 6 dalších bytů pro mladé rodiny. Investice obce do zasíťování 40 parcel. V autokempu apartmán pro ubytování rodin v nouzi.	Přechody chodníky a zastávky bezbariérové. MPolice Přelouč hlídá přechody.				Vítání občánků		Plán výstavby nové MŠ
rodina se školními dětmi				Autokemp - pláž, Knihovna, Sbor dobrovolných hasičů – dětský tábor, Sokol, Tenisový klub, Nohejbal, Okrašlovací spolek, Skatepark, Obec pořádá 8x za rok výlety pro děti a rodiče	V ZŠ internet zdarma			Projekt přestavby bývalého mlýna na multifunkční centrum – sál, výstavní síň, muzeum, rozhledna..
Rodina s dospívajícími dětmi				Cyklotrasa				
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 20: Obec O16

Obec O16

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/solidarita/ společenství	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství					V rámci farnosti			
Rodina s předškolními dětmi	Příprava zbudování bytových domů pro mladé a seniory, projekt probíhá	Dostatek hřišť, bezbariérovost	Vytváření pracovních míst – dotace z ESF		Vzdělávání rodičů ve větších městech.	Porodné ve výši 10.000,- Kč na dítě. Roční rodičovský příspěvek do šesti let věku dítěte ve výši 1.500,- Kč na dítě.		
rodina se školními dětmi		Obec byla iniciátorem změny stávající autobusové linky tak, aby vedla přes sousední obec, kde mají místní občané četné příbuzenské svazky a děti navštěvují tanní hudební školu. Školní autobus pro žáky ZŠ a MŠ, které se nacházejí v sousední obci.		Kulturní dům, knihovna, Oddíl stolního tenisu – bezplatné prostory, příspěvek na vybavení. Poskytnutí prostor pro setkávání maminek, seniorů, Sokol,				
Rodina s dospívajícími dětmi		SDH		Plánovaná cyklostezka do sousedních vesnic.				KPSS na Hodonínsku
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autorka

Příloha č. 21: Obec O17

Obec O17

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	Jen jeden obecní byt – rodina. Parcely za příznivé ceny	Nové hřiště a návěs s přírodním jevištěm a parketem – návrh i realizace místními občany.		Rodičovský klub Beruška při TJ Sokol – v budově OÚ.		Vítání občánků		
rodina se školními dětmi				Sokol, SDH, myslivecké sdružení, knihovna – besedy pro děti, veřejný internet				
Rodina s dospívajícími dětmi								
fáze po odchodu dětí								

Dobrá praxe: Nové hřiště a návěs – návrh i realizace místními občany.

Zdroj: Autorka

Příloha č. 22: Obec O18

Obec O18

oblast, životní fáze	bydlení	životní prostředí, doprava	hospodářství, práce	kultura/ volný čas, spolky	vzdělání, škola, výchova	hodnoty/ solidarita/ společensví	zdraví, sociální oblast	Institucionalizace
Partnerství a příprava na rodičovství								
Rodina s předškolními dětmi	Buduje se 8 bytů pro mladé rodiny a mladé lidi. Dotace na opravu fasád apod.					Dar 2000 při narození dítěte- vítání občánků		
rodina se školními dětmi		Hřiště na míčové hry, stolní tenis, plážový volejbal, společensko-sportovní areál – gril, rybník,...		SDH --- besedy				
Rodina s dospívajícími dětmi				Knihovna – internet, vstupy zdarma				
fáze po odchodu dětí								

Zdroj: Autořka